حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق
وەزارەتی پەروەردە
بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

پەروەردەی ئیسلامی

قۆناغی ئامادەیی و پیشەیی و پەیمانگە

پۆلی دەیەم

١٠

حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق
وەزارەتی پەروەردە
بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

پەروەردەی ئیسلامی

قۆناغی ئامادەیی و پیشەیی و پەیمانگە

پۆلی دەیەم

١٠

چاپی شەشەم
٢٠٢٢ز - ٢٧٢٢کوردی - ١٤٤٣ك

وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا

ئامادەكردن و پێداچوونەوەی زانستی
لێژنەیەك لە وەزارەتی پەروەردە

پێداچوونەوەی زمانەوانی
تەها ڕەحیم ڕەشید

حكومەتی هەرێمی كوردستان - عێراق
وەزارەتی پەروەردە
بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەكان

سەرپەرشتی زانستی
عبدالله عبدالرحمن عبدالله

سەرپەرشتی هونەری چاپ
ئاری محســن احمـد

نەخشەسازی بەرگ و ناوەرۆك
ئاری محسن احمد

تایپكردن
ڕێڤین راغب حسین

پێڕست

بابەت	لاپەڕە

بابەت	لاپەڕە
پێشەکی	٥
وەرزی یەکەم	٩
بەشی یەکەم - باوەڕناسی	١٠
وانەی یەکەم: یەکتاپەرستی	١٠
وانەی دووەم: محمد (د.خ) کۆتا پێغەمبەرە	١٥
وانەی سێیەم: ئامانج لە ژیان و حەقیقەتی دونیاو دوارۆژ	١٨
وانەی چوارەم: ڕاستی مرۆڤ	٢١
وانەی پێنجەم: مرۆڤ خاوەن کەرامەتی خودا پێبەخشراوە	٢٥
وانەی شەشەم: مرۆڤ و سەرچاوەکانی تاوان	٢٩
وانەی حەوتەم: داوەکانی شەیتان	٣٢
وانەی هەشتەم: ئازادی مرۆڤ لە هەڵبژاردن	٣٥
وانەی نۆیەم: مرۆڤ و کۆمەڵێ سیفاتی گرنگ	٣٨
وانەی دەیەم: بەرەو کوێ دەچین ؟	٤١
وانەی یازدەیەم	٤٤
وانەی دوازدەیەم: جیهانی ئەمڕۆ بێ ئاگابوون لە ڕۆژی دوایی	٤٧
وانەی سێزدەیەم: بەڵگەکانی بوونی ڕۆژی دوایی (الأخرة)	٥٠
وانەی چواردەیەم: مەنزڵگەی دوایی	٥٣
وانەی پازدەیەم: سەرەنجام و ئاکامی کار	٥٦

پێرست

بابــەت	لاپــەڕە
بەشی دووەم - ناساندنێکی گشتی ئیسلام	٦١
وانەی شازدەیەم: دەرکەوتنی ئیسلام و هاتنی پێغەمبەر(د.خ)	٦٢
وانەی حەڤدەیەم: گرنگترین تایبەتمەندییە گشتیەکانی ئیسلام	٦٦
وانەی هەژدەیەم: میانەڕەوی	٧١
وەرزی دووەم	٧٤
وانەی نۆزدەیەم: مانای موسڵمانێتی	٧٤
بەشی سێیەم -بەها ئیسلامییەکان	٧٩
وانەی بیستەم: خۆشەویستی	٨٠
وانەی بیست و یەکەم: لێبوردەیی	٩١
بەشی چوارەم -خێزان و ژیانی خێزانی لە ڕوانگەی ئیسلامەوە	٩٩
وانەی بیستو دووەم: خێزان	١٠٠
وانەی بیستو سێیەم: گرنگی خێزان و ئەرکەکانی لە ئیسلامدا	١٠٨
وانەی بیستو چوارەم: مافەکانی منداڵ لە خێزان	١١٤
وانەی بیستو پێنجەم: ئەرکی منداڵ بەرامبەر دایك و باوك	١١٩
بەشی پێنجەم -ئیسلام و پەروەردەی هەرزەکار	١٢٤
وانەی بیستو شەشەم: گرنگترین ئەو هۆکارانەی کە دەبنە مایەی پاراستنی	١٢٦
وانەی بیست و حەوتەم: بە دەست هێنانی هۆشیاری و ڕۆشنبیری	١٢٩

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

مامۆستای بەڕێز:

مامۆستایان و قوتابیانی خۆشەویست، ئەمەی لەبەر دەستتاندایە پرۆگرامی بڕیار لەسەر دراوی بابەتی (پەروەردەی ئیسلامی)یە بۆ پۆلی دەیەمی ئامادەیی و قۆناغی یەکەمی خوێندنی پیشەیی و پەیمانگەکان، لە لایەن وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، ئەم بەرنامەیە بە هەنگاوێکی گەورە لە بواری وتنەوەی ئەم بابەتە دەژمێررێت، چونکە چەندەها ساڵە ئەم بابەتە لە ژێر باری پرۆگرامێکی کلاسیکی کۆنەوە دەناڵێنێت، کە نەیتوانی ئامانجی وتنەوەی ئەم بابەتە بپێکێت، بۆیە لە پاش ئەنجامدانی چەندەها لێکۆڵینەوەی مەیدانی لە لایەن پسپۆڕانی ئەم بوارەوە، وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە پێویستی زانی بەرنامەیەکی نوێ بۆ ئەم بابەتە دابڕێژێت، کە بگونجێت لەگەڵ پێشکەوتنە کۆمەڵایەتییەکان و ڕێنیشاندەربێت بۆ قوتابییە خۆشەویستەکانمان لە ناسینەوەی ڕاستیی ئاینە پیرۆزەکەیان، هەروەها زانیارییان لە سەر ئاینەکانی دیکەش هەبێت، بۆ دەوڵەمەند کردنی باری مەعریفییان، چونکە زۆربەی ئەم ئاینانە لە کوردستان و عیراق شوێنکەوتویان هەیە.

بە خوێندنو خوێندنەوەی بابەتەکان ئەوەتان بۆ ڕووندەبێتەوە، کە بابەتەکان بەشێوازێکی هاوچەرخانە ئامادەکراون و دیدێکی کراوە و ڕۆشنو بێ گرێ و گۆڵ بۆ قوتابیان دروست دەکەن و دەیانپارێزن لە تێگەیشتنی ناڕاست و کەموکورت دەربارەی ئیسلام وەك ئاینی زۆرینەی هەرە زۆری کۆمەڵگاکەمان.

هەروەها تازەگەری لە چۆنیەتی خستنەڕووی بابەتەکانیش کراوە، لە کۆتایی بابەتەکاندا کۆمەڵێك پێشنیار و گفتوگۆو پرس وروژێنراوە بۆ ئەوەی قوتابیانیش بەشداری لە دەوڵەمەند کردنی وانەکەدا بکەن و تەنها وەك ئەرکێکی قوتابخانەی خۆیان نەچنە پۆلەکانەوە بەڵکو مەبەستیان سود وەرگرتن و پەروەردەبوونو بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری خۆیان بێت، ئێمە دڵنیاین ئەم بەرنامەیە دەبێت بە یەکێك لە پرۆگرامە پێشکەوتووەکان، نەك تەنها لە عیراق بەڵکو لە خۆر هەڵاتی ناوەڕاستیشو ڕۆڵی زۆر دەبێت لە بەرزکردنەوەی ناو و ناوبانگی هەرێم

پێشەکی

و بەرەو پێشبردنی ڕەوتی بیری چاکسازیی لە بواری فیکری ئیسلامی و بەرنامەی ئاین لە ناوەندەکانی خوێندندا، هیوادارین مامۆستایانیش وا سەیری ئەم بابەتە بکەن کە ڕۆڵێکی گەورە دەگێڕێت لە پەروەردەکردن و پاراستنی شوناسی نەوەی نوێ و کردنەوەی ئاسۆی نوێ بەڕوویدا هەر لەو سۆنگەشەوە بە بایەخەوە بابەتەکان، بە قوتابیان بڵێنەوە و ئەرکی سەرشانیان لەم ڕووەوە جێبەجێ بکەن. ئەم چەند خاڵەش وەك ڕێنوێنی و ئاسانکاری دەخەینە بەر دیدی مامۆستایانی بەڕێز:

١ - دابەشکردنی بابەتەکان بۆ چەند وانەیەك، تەنها بۆ کار ئاسانی مامۆستایانە، ئەگەر وتنەوە و تەواکردنی بابەتەکە بخوازێت ئەم دابەشکردنە تێپەڕێنێت ئاساییە.

٢ - مامۆستایان بۆ هەر وانەیەکی نوێ پێشتر داوا لە قوتابیان بکەن وەك ئەرك خۆیانی بۆ ئامادە بکەن و سەرەتا لە پۆلدا لە ڕێی هەندێك پرسەوە بەشداری وتنەوەی وانەکە بکەن و دواتر مامۆستا وانەکە شی بکاتەوە.

٣ - مەبەست لە نەهێشتنی لەبەرکردن دورخستنەوەی قوتابییە لە (تەلقین)و بێزاری، بۆیە نابێت لە تاقیکردنەوەکانیش پرسی قورس بهێنرێتەوە قوتابی پێ بترسێنرێت، چونکە مەبەست لەم وانەیە پەروەردەکردنی قوتابییە نەك ترساندنی.

٤ - سروشتی بابەتەکان وا دەخوازن مامۆستایانی بابەت بە باشی خۆیان ئامادە بکەن، کە گومانمان لە وەدا نییە کە ئەوانیش درك بەم مەسەلەیە دەکەن.

٥ - داواکارین لە بەڕێوەبەرانی قوتابخانەکان بایەخ بەم بابەتە بدەن بە دەستنیشان کردنی مامۆستای پسپۆڕ و لێهاتوو بۆ وتنەوەی بابەتەکە، چونکە سیاسەتی نوێی پەروەردەیی حکومەتی هەرێم بایەخدانە بە پەروەردە کردنی نەوەکانی ئەم هەرێمە.

٦ - پێویستە مامۆستایان بایەخ بدەن بەو پرسو گفتوگۆیانەی، لە کۆتایی هەر وانەیەك دانراون لە کتێبەکە، بە مەبەستی جوڵاندنی مێشکی قوتابییان و ڕاهێنانیان لە سەر بیرکردنەوە و گفتووگۆو شیکردنەوە، کە بێگومان بەم کارە لە بابەتەکانی دیکەی خوێندنیش سوود مەند دەبن.

خودای گەورە پشتو پەنای هەمووان بێت.

لێژنەی ئامادەکار

ئاو سەرچاوەی
ژیانە
بۆیە دەیپارێزم

بەشی یەکەم

باوەڕناسی

وەرزی یەکەم

وانەی یەکەم: یەکتاپەرستی

باوەڕبوون بە خودا مانای ئەوەیە کە بڕوات هەبێت کە (الله) خودای هەموو شتێکە، ئەو خاوەن و دروستکەری هەموو شتێکە لەم بونەوەرەدا، هەرئەوە بەتەنها شایەنی پەرستنە لەڕێگەی:نوێژ و ڕۆژو و نزا و ترس و هیوا و ملکەچی و کڕنوۆش بۆ بردنی، هەر ئەوە خاوەنی تەواوی سیفەتەکانە، بەدورە لەهەموو کەم و کورتی و ناتەواوییەك.

پێناسەی یەکتاپەرستی:

یەکتاپەرستی، واتە باوەڕت هەبێت، کە جگە لە خودا هیچ خودایەکی دیکە نییەو هیچ هاوەڵ و هاوشێوە و هاوبەشێکی لە ئاسمان و زەویدا نییە بۆیە دەبێت تەنها ئەو بپەرستین و بەخودای خۆمانی بزانین.

گرنگیی یەکتا پەرستی

١-خـــودای گـــەورە مرۆڤ و جنۆكـــەی بۆ ئەوە دروســـتكردووە كـــە بیپەرســـتن خـــوای گەورە دەفەرموێـــت: ((وَمَـــا خَلَقْتُ الْجِـــنَّ وَالإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُـــدُونِ)) الذاريات (٥٦).

بەدرێژایـــی مێـــژوو پێغەمبەرانـــی نـــاردووە بۆ مـــرۆڤ ، هەتا بـــە یەكتایـــی عیبادەتی بۆ بكەن، ئەگـــەر ســـەیری قورئانیـــش بكەین لە زۆربەی ســـورەتەكانیدا باســـی یەكتاپەرســـتی دەكاتو لەبەرامبەریشـــدا باســـی زیانی هاوەڵ پەیداكـــردن بۆ خـــودا دەكات لەســـەر ژیانی تاكو كۆمـــەڵ كە دەبێتـــە مایـــەی تیاچونیان لەدونیـــاو دوارۆژدا.

٢-هەمـــوو پێغەمبەرێـــك كە خـــودا ناردویەتی ســـەرەتای بانگەوازەكـــەی بەبانگكـــردن بـــۆ یەكتاپەرستی خودا دەســـتی پێكردووە.هەر وەك خودای گـــەورە دەفەرموێت: ((وَمَا أَرْسَـــلْنَا مِن قَبْلِـــكَ مِن رَّسُـــولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّـــهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُـــدُونِ)) (الانبياء٢٥).

پێغەمبەرمـــان محمـــد (د.خ) بـــۆ ماوەی(١٣) ســـاڵ لە مەككەدا، داوای لـــە هۆزەكەی دەكرد كە خـــودای گەورە بەیەكتایی بپەرســـتن و تەنها داوای نزا لـــەو بكەن، بێجگە لـــە ئەو كڕنووش بۆ كەســـی دیكە نەبەن، بە گشـــتی پێغەمبەری خـــودا (د.خ) بـــە درێژایـــی بانگەوازەكـــەی شـــوێنكەوتوانی بانگ كردووە بۆ یەكتاپەرستیو وازهێنـــان لە بت پەرســـتی، هەر لـــەم ڕووەوە پێغەمبەر (د.خ) ئامـــۆژگاری عەبدوڵڵای كوڕی عەبـــاس دەكات و دەفەرموێت:

(ئەگەر داوای شـــتێكت كرد تەنهـــا لە خودای داوابكـــە، وەئەگـــەر پشـــتت بەیەكێك بەســـت تەنهاپشـــت بەخودا ببەســـتە).

٣- یەكتا پەرســـتی دەبێتە مایەی خۆشبەختی و لێخۆشبونی تاوانەكان.

هەریەكەمان بەهۆی مرۆڤ بوونمان توشـــی تـــاوان و هەندێ لادان دەبیـــن و دەكەوینە ناو داوی ســـەرپێچی خودای گەورەوە، بەڵام ئەگەر

لــە ئەهلی یەکتا پەرســـتن بین و هاوەڵ بـــۆ خودا بڕیار نەدەیـــن، ئەوە ئەمە دەبێتــە گەورەترین هـــۆکار بۆ خۆشـــبەختی و لێخۆشـــبون لە لای خـــودای گـــەورە و ســـڕینەوەی تاوانەکانمان پاش پەشیمان بوونەوە.

خـــودای گـــەورە لەفەرمودەیەکی قودســـیدا دەفەرموێت: ((یا ابن آدم لـــو اتیتني بقراب الأرض خطایا، واتیتنـــي ولم تشرك بي، لجئتك بملئها مغفـــرة))، واتە:(ئەی نەوەی ئـــادەم گەربێتو بەقەد هەمـــوو زەوی تاوانت هەبێـــت، ئەوکاتەی کـــە پێم دەگەیتـــەوە، هاوەڵت بۆ من بڕیـــار نەدابێت، منیش بـــەو پێوانەیە لێخۆشـــبونم هەیە بۆت).

سودەکانی یەکتا پەرستی:

خـــودای گـــەورە هەمـــوو ئاینێکـــی لەپێنـــاو ناســـینی خـــۆی و خۆشـــکردنی ژیانـــی مـــرۆڤ، لـــەم دونیـــا و لـــەو دونیـــا نـــاردووە، هەروەهـــا بـــۆ ئـــەوەی لـــەڕووی دەرونییـــەوە کەشـــێکی ئارامـــی بـــۆ دروســـت بـــکات، لـــە ڕووەکانـــی دیکـــەی ژیانیشـــییەوە پەیوەندییەکـــی برایانـــە و مرۆڤانـــە لـــە نێـوان تاکەکانـــدا بنیـــات بنێـــت و بەخۆشـــی بـــە یەکـــەوە بژیـــن.

یەکتـا پەرسـتیش کەکرۆکی هەمـوو ئاینێکی ئاسـمانی بووە، چەندین سـودی مەزنی هەیـە، لەوانەش:

١ - ڕزگارکردنی مرۆڤ لە هەستی کۆیلایـەتی:

مرۆڤـــی بـــاوەڕدار و یەکتاپەرســـت نابێت کڕنـــووش بۆ غەیری خـــودا ببـــات، چونکە هەموو شـــتەکانی دیکە دروســـت کراون و دروســـتکەر نین . توانایان نییە ســـودو زیان بـــۆ خۆیان دابین بکـــەن. توانایان نییە ژیان و مردنی خۆیان دەســـت نیشـــان بکـــەن، یەکتاپەرســـتی ڕزگار کردنی مرۆڤـــە لەکۆیلایەتی و هەســـت بە کەمـــی کردن و ملکـــەچ نەکردنە بۆ هیچ مرۆڤێکـــی دیکە، یان لە هەر دیاردەیەکی سروشـــتی، هەروەها مێشـــکی مـــرۆڤ ڕزگار دەکات لە ئەفســـانە و خەیاڵات. ویژدانـــی مرۆڤێکی ئازاد دروســـت دەکات کە ملکەچی هیچ ســـتەمکار و زۆرداریـــك نەبێت، هەر لەبـــەر ئەوەشـــە مرۆڤی موســـوڵمان دەبێت مرۆڤێکـــی ئازای ئـــازادی بە ئیرادە بێـــت و خەبات بکات بۆ چەســـپاندنی دادپەروەریو ئـــازادی و بەرز ڕاگرتنی کەرامەتی مـــرۆڤ ، هەروەها بڕوای وابێـــت کە هەموو مرۆڤـــەکان لە بەرامبەر خودادا یەکســـانن و کەس هیچ ڕێزێکی بەســـەر ئەوی دیکـــەوە نیە تەنها بە خودا پەرســـتی و چاکەخـــوازی نەبێت.

٢ - دروستکردنی کەسایەتییەکی هاوسەنگ:

مرۆڤی باوەڕداری یەکتاپەرست، کەسایەتیەکی هاوسەنگی بۆ دروست دەبێت و توشی ڕاڕایی و دوو دڵی نابێت ، چونکە تەنها ڕوو لەخودا دەکاتو ئەو دەپەرستێتو پشت بەو دەبەستێت و ژیانیشی لەم دونیا بەهۆکارێك دەزانێت بۆ دەستکەوتنی دواڕۆژ و سەربەرزبونی لە ڕۆژی دوایدا.

٣ - یەکتا پەرستی دەبێتە مایەی ئارامیی دەرون:

دەرونی مرۆڤی موسڵمان بە پەرستنی خودای گەورە پڕدەبێت لە هیواو ئارامیو خۆشەویستی بۆ ژیان، هەست دەکات لەژێر فەرمانی خودایەکی لێبوردە و بەخشندەو پاكو بێگەردو مرۆڤ دۆستدایە، ترسی نییە لە خەڵكو جنۆکەو دێوو شتە وەهمیەکانی دیکە، بڕوای بەقەدەری خودا هەیە، لە ژیانو مردنو ڕزقو ڕۆزیو کارەساتەکاندا، دڵنیایە کەخودا مرۆڤی باوەڕداری خۆش دەوێتو ڕێنمایی دەکات بۆ چاکەو ستەمی لێ ناکات، بەمەش دەرونێکی ئاسودەی بۆ دروست دەبێتو هەست بە خۆشییەکانی ژیان دەکات.

٤- یەکتاپەرستی ئیرادەیەکی بەهێز بۆ مرۆڤ دروست دەکات:

مرۆڤی باوەڕدار هەست بە هێزێکی دەرونی گەورە دەکات لە کاتێکدا کە خودا لەسەرو خۆیەوە دەبینێت و هەست دەکات گەورەترین هێزی بونەوەر لە پشتیەوەیەتی، لەبەر ئەوە متمانەی تەواوی پێی هەیەو پشتی پێ دەبەستێت و بڕوای بە قەدەری ئەو هەیە و ئارام دەگرێت لەسەر لێقەومانو ناڕەحەتییەکان، هەرلەبەر ئەم مەبەستە خودای گەورە دەفەرموێت:((وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدُيرٌ))(الانعام١٧).

واتە: ئەگەر خودای گەورە زیانێکت پێ بگەیەنێت کەس نییە بتوانێت لە سەرت لای ببات، و ئەگەر ویستی چاکەیەکت لە گەڵدا بکات ئەوە بزانە کە دەسەڵاتی بە سەر هەموو شتێکدا دەشکێت.

٥ - یەکتاپەرستی بنەمای چەسپاندنی مافەکانی هاوڵاتییە:

لەژێـر سـایەی یەکتـا پەرسـتیدا، لـەم جیهانـەدا کـەس لـە کـەس گەورەتـر نییـەو هەمومـان مرۆڤیـن، وەك پێغەمبـەر(د.خ) دەفەرموێـت: (النـاس سواسـية كأَسـنان المِشـط). واتـە: خەڵـك هەمویـان وەك ددانـی شـانە وان، کەسـیان لـە کەسـیان زیاتـر نییـە، نابێـت کـەس بەندایەتـی بـۆ کـەس بـکات، نابێـت کـەس لـە کەسـێکی دیکـە بەڕێزتـر سـەیر بکرێـت، نابێـت کـەس کـەس بچەوسـێنێتەوە، چونکـە گەورەیـی تەنهـا شـایەنی خـودای گەورەیـەو مرۆڤیـش هەمـوو دروسـتکراوی خـودان بـۆ ئـەوەی بـە ئارامـیو ئاسایشـەوە بەیەکـەوە بژیـنو هەموویـان خـودای گـەورە بپەرسـتن.

پرس:

١- یەکتاپەرستی چۆن دەبێتە سەرچاوەی هەست کردن بەهێزو گەورەیی بۆ مرۆڤی باوەڕدار؟

٢- بۆچـی یەکتاپەرسـتی بۆ هەنـدێ کەس کە باوەڕیشـیان هەیە بەگوێرەی پێویسـت لەسـەر ژیانیـان کاریگەری نییـە؟ چی بکەین بۆ ئـەوەی زۆرترین سـوود لە یەکتاپەرسـتی وەربگرین؟

وانەی دووەم: محمد (د.خ) کۆتا پێغەمبەرە

ئەگەر لە بنچو بنەوانی پێغەمبەرایەتی تێبگەیت، ئینجا بۆت دەر دەکەوێت کە هەموو ڕۆژێك پێغەمبەران لەدایك نابن، پێویست ناكات بۆ هەموو نەتەوەیەك لەهەموو چەرخێكدا پێغەمبەرێکی تایبەتی ڕەوانە بکرێت، چونکە ژیانی هەموو پێغەمبەرێك بریتیە لەژیانی پەیامو بەرنامەکەی، واتە: هەر پێغەمبەرێك پەیامو بەرنامەکەی زیندوبێت خۆیشی زیندووە، پێغەمبەرە زۆر پێشووەکان(سەلامی خوایان لەسەربێت) بەرنامە و ئاینەکیان بەنەماو و ڕەتکراوە دادەنرێن، چونکە خەڵکەکە ئاینیان گۆڕیوەو زۆر شتی بێ بنەماو بە هەوەسیان تێکەڵ کردووە.

بەڵام پێغەمبەرمان محمد (د.خ) هێشتا زیندووەو نەمردووە، چونکە بەرنامەو پەیامەکەی لەبەردەستماندایەو بەتەواوی ڕوونو ئاشکرایە، ئەوەتا قورئانی پیرۆز وەکو یەکەم جاری خۆی

ماوەتـــەوە، بەهیچ شـــێوەیەك گـــۆڕان ڕووی تـــێ نەكردووە، نـــەك ڕســـتەیەكی بەڵكو پیتێك لەپیتەكانـــی یـــان خاڵێـــك لەخاڵەكانـــی یان ســـەرو ژێرێكی بە هیـــچ شـــێوەیەك نەگۆڕاوە و وەكـــو خـــۆی ماوەتـــەوە، هەروەهـــا ژیانی پێغەمبەر(د.خ) خۆیشـــی لەهەمـــوو كتێبەكانو لاپەڕەكانی مێژوودا نوسراوەتـــەوەو پارێزگاری كراوە، بە شـــێوەیەك دەڵێیت ئەمـــڕۆ چاومان لەخۆیەتـــیو لەناومانـــدا دەژیو بەگوێـــی خۆمـــــــان فەرمودەكانـــی دەبیســـتین، كـــەس نییـــــە لەجیهانـــــدا وەكو پێغـــــــەمبەر(د.خ) ڕووداوەكانـــی ژیانـــی هەڵگیرابێـــت و پارێـــزگاری لێكرابێـــت،

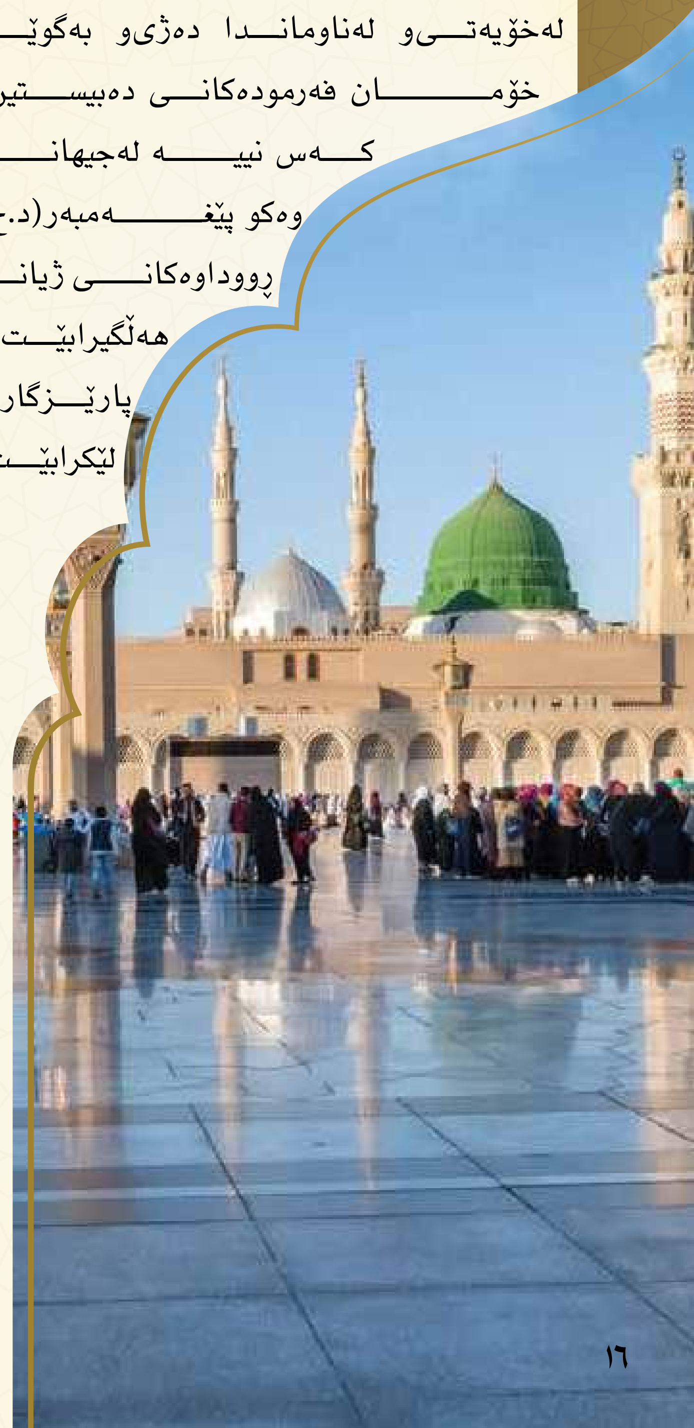

لەبەرئەوە زۆر باش دەزانین شـــوێنی بكەوینو پەیـــڕەوی لەفەرمـــانو فەرمودەكانـــی بكەین، تەنها ئەمـــە بەڵگەیەكی بەهێزو تەواوە لەســـەر ئەوەی كـــە ئەمڕۆ خەڵك پێویســـتیی بە ناردنی پێغەمبەرێكـــی دیكە نییە، ئەگـــەر پێغەمبەرێكی دیكە ڕەوانـــە بكرێت دەبێت لەبـــەر یەكێك لەم ســـێ هۆیانەی خـــوارەوە بێت:

هۆی یەكـەم: ئەوەیە كە پەیـــامو بەرنامەی پێغەمبـــەری پێشـــوو نەمابێت، پێویســـت بێت جارێكی دیكە نیشـــانی خەڵـــك بدرێتەوە.

هـۆی دووەم- ئەوەیـــە كـــە پەیـــامو بەرنامـــەی پێغەمبـــەری پێشـــوو ناتـــەواو بێـت پێویســـت بێـــت تـــەواو بكرێـــت.

هۆی سـێیەم- ئەوەیە كـــە پەیامو بەرنامەی پێغەمبـــەری پێشـــوو تایبەت بێت بـــە گەلێكی تایبەتـــی و گەلـــەكانو نەتەوەكانـــی دیكـــە پێویســـتیان بە ناردنـــی پێغەمبەرێكی دیكە بێت.

ئەمڕۆ ئەم ســـێ هۆیە هیـــچ كامیان بوونی نییە و دەست ناكەوێت.

پەیامو بەرنامـــەی پێغەمبـــەر (د.خ) زیندووەو هێشـــتا لەبەردەســـتماندایەو لەبەرچاومانـــە، ئەو هۆیانـــەی كە ئـــەم پەیـــامو بەرنامەیەی پێ بناســـین ئاشـــكرانو ئامـــادەن زۆر باش دەزانین كامەیـــە، ئەو شـــارەزاییو ڕوناكییەی كـــە لەلایـــەن خـــوداوە هێناویەتـــی، دەزانین كام ڕێگـــەی بڕیار داوە كە لەژیاندا لەســـەری بڕۆیـــنو كامەیە ئـــەو ڕێگایانەی كـــە خەڵكی لێ قەدەغە كـــردووە، جا لەبەرئـــەوەی پەیامو

بەرنامەکەی ئا بەم شێوەیە زیندووە و هێشتا لەبەرستماندایە، کەواتە پێویست بەناردنی پێغەمبەرێکی دیکە ناکات، بۆ ئەوەی بۆ جاری دووەم نیشانی خەڵکی بداتەوەو بیخاتەوە بیریان. خۆ ئەم پەیامو ئاینەی پێغەمبەر(د.خ) هیچ کەمو کوڕییەکی تێدا نییە، هەموو ڕوویەکی ژیانی گرتووەتەوە، لەبەرئەوە پێویست بەوە ناکات شتێکی لێ کەم بکرێتەوە یان بخرێتە سەری، هەروەها ناتەواوییەکی تێدا نییە، کە پێغەمبەرێکی دیکە بێت بۆ تەواوکردنی، بەم شێوەیە هۆی دووەمیش نەما.

بێگومان پێغەمبەرێتی محمد (د.خ) بۆ هەموو جیهانە، تایبەت نییە تەنیا بە گەلێك یا تەنیا بە کۆمەڵێك، یان بۆ کات و زەمانێکی دیاریکراو هاتبێت، لەبەرئەوە هیچ نەتەوەیەك لەنەتەوەکانی جیهان و هیچ گەلێك لەگەلەکانی ئەم جیهانە پێویستیان بە ناردنی پێغەمبەرێکی دیکە نییە، بەم شێوەیە هۆی سێیەمیش نەما.

هەر لەبەر ئەمەیە کە پێغەمبەرمان (د.خ) ناوبراوە بە (خاتم النبيين) واتە پێغەمبەرێکە کۆتای هەموو پێغەمبەرەکانی دیکەیە.

کەواتە ئەمڕۆ مرۆڤایەتی پێویستیی بە هاتنی پێغەمبەرێکی دیکە و ئاینێکی نوێی دیکە نییە، تەنها پێویستیی بەوە هەیە، کە هەندێك مرۆڤی باشو خواناس، خۆیان بە جوانی شوێنی ئەم پێغەمبەرە(د.خ) بکەونو خەڵکیش بانگ بکەن، بۆ ئەوەی لەم ئاینە شارەزا ببنو ڕەفتاری پێ بکەن و سەر لەنوێ بە عەقڵێکی نوێوە ئیسلام جێبەجێ بکەنو بەگەلانی جیهانی بناسێنن.

پرس:

گرنگی باوەڕبوون بەوەی محەمەد (د.خ) کۆتا پێغەمبەرە لەچیدا دەبینیت ؟

١-

٢-

٣-

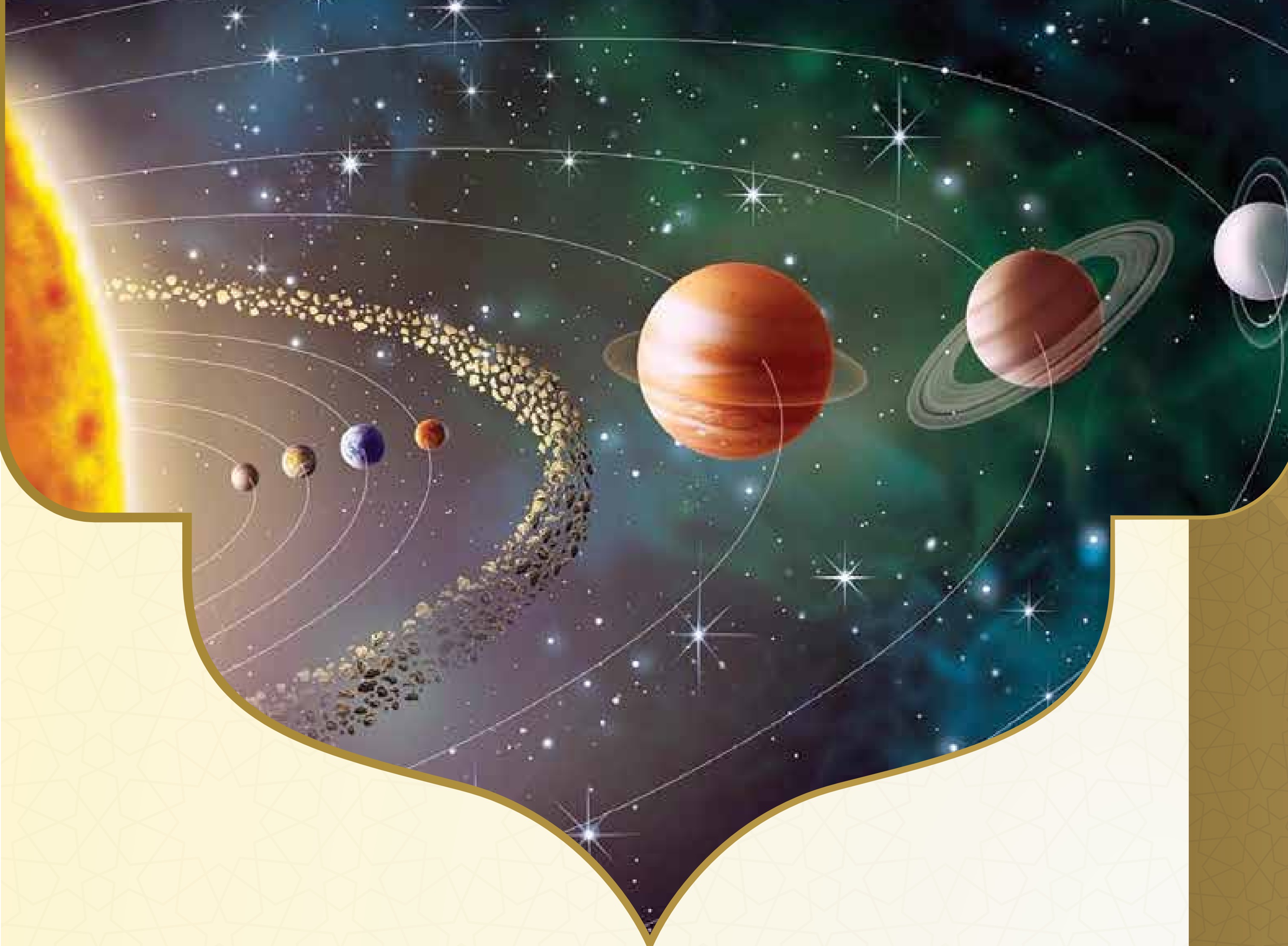

وانەی سێیەم: ئامانج لە ژیان و حەقیقەتی دونیاو دوارۆژ و چارەنووسی مرۆڤ لە ڕوانگەی ئیسلامەوە

مرۆڤی موسوڵمان، جیهان وەك یەكەیەكی یەكگرتوو دەبینێت، بونەوەر بەهەموو پێكهاتەكانی ناوی، لە خۆیانەوە دروست نەبون، بەڵكو خودایەكی داناو بەتوانا دروستی كردون، بونەوەر لەڕێگەی كۆمەڵێك یاساو ڕێسای زانستییەوە دەجولێت، كەئەویش بەویستی خودای گەورە و كاربەجێیە، خودای گەورە بەبەردەوامی چاودێری جوڵەی هەسارەكان و بەردەوامی ژیان دەكات لەسەر گۆی زەوی، ئەگەر بۆ چاو تروكانێك خودای گەورە، خۆی لەم بونەوەرە بێ ئاگابكات، ئەوا هەموو جیهان دەوەستێتو هەموو یاساكانی گەردون وێران دەبنو هەرەس دەهێنن، مرۆڤی موسڵمان لەو باوەڕەدایە كە بونەوەر بەپێی سیستەمێكی زانستی بەڕێوە دەچێتو خودای گەورە بۆ ئامانجێكی پیرۆز دروستی كردووە، هەموو شتێك لەم بونەوەرەدا جوانو

قەشەنگو سەرنج ڕاکێشەو هەر شتێکیش خودای گەورە بۆ حیکمەتێك دروستی کردووە، لەبەر ئەوە ژیانیش لەسەر گۆی زەوی کە دروستکراوە لەپێناو ئامانجێکی جوانو پیرۆزدایە.

گەردونی ئامانجدار

ئەگەر سەیری هەر بەشێکی ئەم گەردوونە بکەینو بەجوانی لێی وردببینەوە، هەست دەکەین بۆ ئامانجێك بەدیهاتووەو بە گوێرەی یاسایەك دەڕوات بەڕێوە بۆ نموونە:

ئـ - ئۆکسجینو هایدرۆجین، دوو توخمی سروشتینو لە ڕیزی گازەکان دادەنرێن، هەریەکەیان خەسڵەتو تایبەتمەندیی خۆی هەیە، بەڵام کاتێك یەك گەرد لە ئۆکسجین لەگەڵ دوو گەرد لە هایدرۆجین یەك دەگرن، شتێکی نوێ پێکدەهێنن، کە ناوی ئاوەو مایەی مانەوەو بەردەوام بوونی ژیانە لەسەر زەویدا.

ب - ئەگەر خۆر لە زەوییەوە نزیکتر یان دورتر بووایە، ژیان لەسەر زەوی نەدەماو کۆتایی پێ دەهات، کەواتە خودایەکی بەدەسەڵات بۆ ئامانجێك خۆری لەو مەودایە لە زەویەوە دیاریکردووە.

پ - ئەگەر درەختەکان دوانۆکسیدی کاربۆنیان هەڵنەمژیایە، کە لە هەناسەدانەوەی زیندەوەرەکانو هەندێ کارلێکی دیکە پەیدا دەبێتو ئۆکسجینیان نەدایەتەوە، ئەوا ئۆکسجین نەدەما، ژیانو مرۆڤ لەسەر زەوی کۆتاییان پێ دەهات، کەواتە درەختەکان ئامانجدارن.

ت - ئەگەر مانگ لەو دوورییەی ئێستا هەیەتی لە زەوی دورتر بوایە، ئەوا شەپۆل لە زەریاو دەریاکاندا دروست نەدەبوو، بەمەش ئاوەکان بۆگەنیان دەکرد، خۆ ئەگەر نزیکتر بوایە، ئەوا بەهۆی زۆری هێزی کێشەکەیەوە ڕۆژانە دووجار زەوی ژێر ئاو دەکەوتو ژیانی تێدا نەدەما.

ج - ئەگەر بەرگە هەوای زەوی نەبوایەو ڕێگەی لە هەندێ تیشکی ژەهراوی نەگرتایە، کە بگەنە سەر زەوی، ئەوا ئەو تیشکانە ژیانیان لەم زەوییەدا کۆتایی پێ دەهێنا.

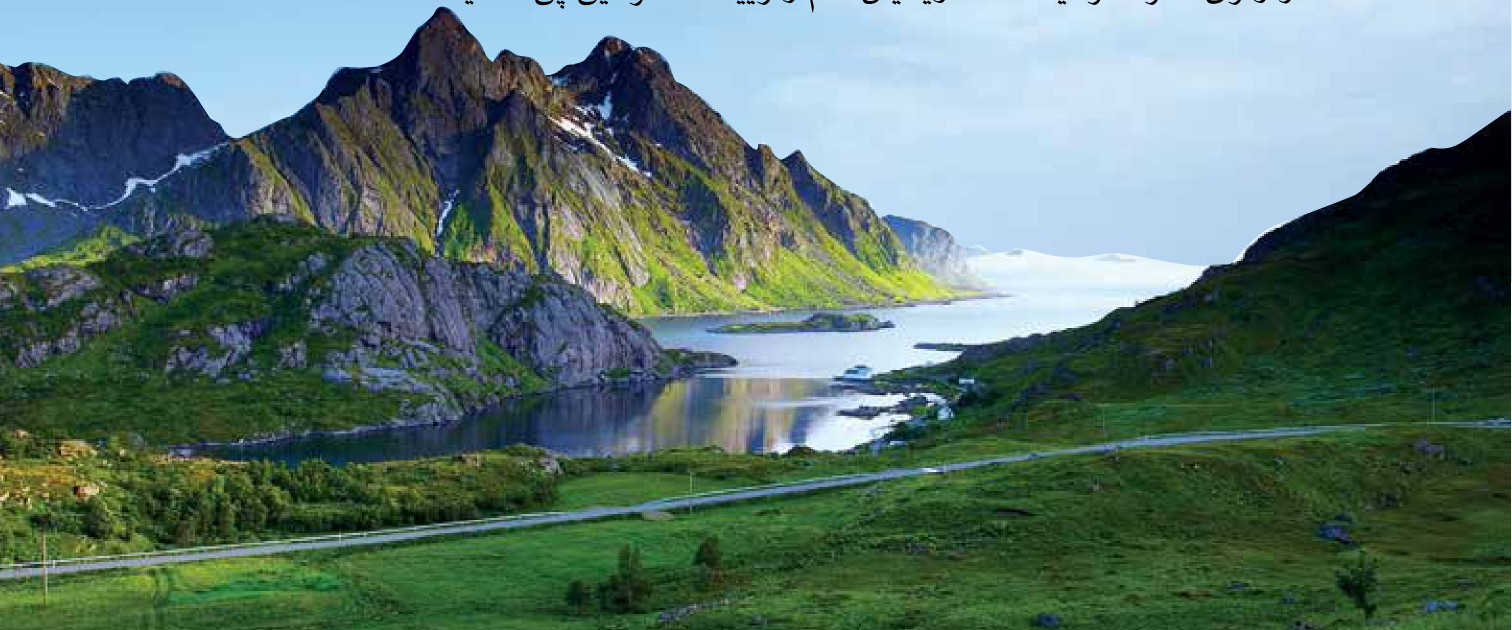

بەشەکانی بونەوەریش هاوکاری یەکدی دەکەن بۆ ئەوەی ژیانو مرۆڤ لەسەر زەوی بەردەوام بن لێرەشەوە دەگەینە ئەوەی کە:

ئـ - هەر بونەوەرێك لە كۆمەڵێك بەشی تایبەتو دیاریكراو پێكهاتووە.

ب - ئەم بەشانە بەگوێرەی ئەندازەگیرییەكی دیاری كراو بە تەنیشت یەكەوەن.

پ - هەر یەك لەم بەشانە تایبەتمەندییەكی تایبەت بەخۆیان هەیە لەگەڵ ئەركی ئەوان گونجاوە.

ت - هەر بەشێك كارێكی دیاریكراو ئەنجام دەداو ئەركێكی لە ئەستۆدایە.

ج - ئەم ئەركو كارانە لە نێوان یەكدیدا لە پەیوەندیدانو بەیەكەوەو بەهاوكاری یەكدی مانا دەبەخشنو ئامانجەكان بەدی دەهێنن.

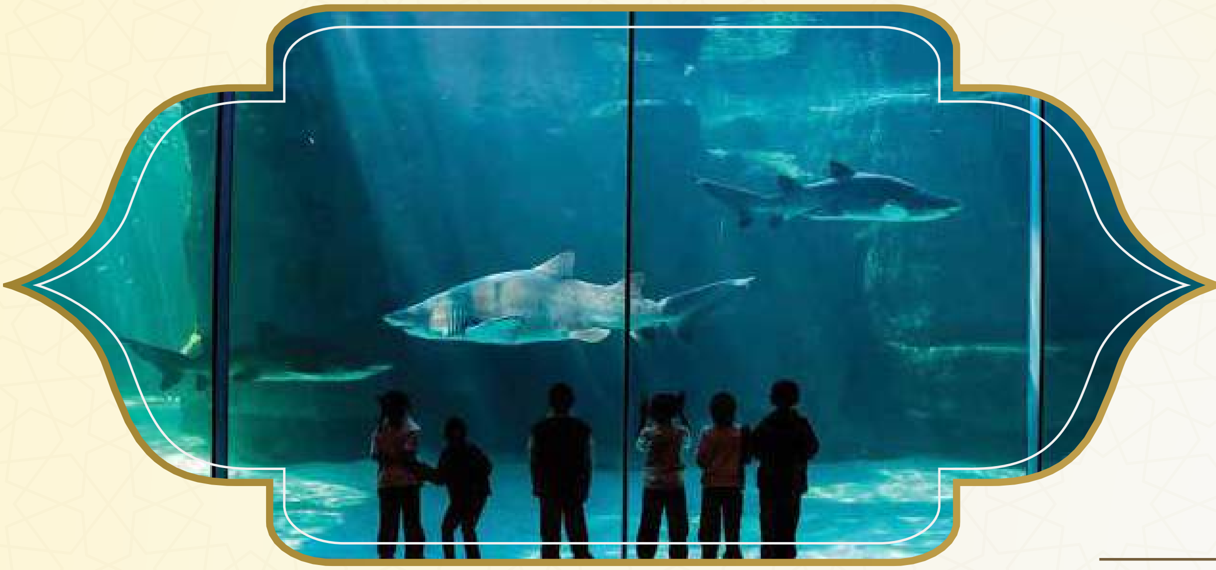

پرس:

چ نموونەیەك بەڵگەیە لەسەر بوونی یاسا لە بونەوەردا؟

- چۆن سەیری ئەوكەسانە دەكەیت، كە وادەزانن ئەم بونەوەرە بێ ئامانجەو هەروا بێ هودە دروست كراوە؟

- لە هاوكاری نێوان بەشو پارچەكانی بونەوەر بۆ گەیشتن بە ئامانجەكان چی فێر دەبین؟

- بوونی یاساو ئامانج لە هەموو پارچەو بەشەكانی بونەوەردا بەڵگەی چین؟

- بەگشتی لەم وانەیەدا، لەم خاڵانەی خوارەوە تێگەیشتین:

-١

-٢

-٣

-٤

وانەی چوارەم: ڕاستیی مرۆڤ

بەهای هەر کەسێك پەیوەستە بە تێگەیشتنی ئەو لە حەقیقەتی بوون و پێگەو پلەو پایەی مرۆڤ لە بونەوەردا، پێشەوا (عەلی کوڕی ئەبو تاڵیب) خودا لێی ڕازی بێت، لە وتەیەکیدا ئاماژە بەم مەسەلەیە دەکاتو دەفەرموێت:((خودای گەورە بەزەیی خۆی بەسەر ئەو کەسەدا بڕژێنێت کە بزانێت لە کوێوە هاتووەو ئێستا لە کوێیەو بەرەو کوێ دەچێت؟)).

لێرەدا جێی خۆیەتی لە خۆت بپرسێت:

- من کێم؟
- شوێنو جێگەو پێگەم لە بونەوەردا لە کوێدایە؟
- لە کوێوە هاتومو بەرەو کوێ دەچم؟
- لای کێ هاتومو بۆلای کێ دەگەڕێمەوە؟

وەڵامدانـەوەی ئـەم پرسـانە بـۆ مـرۆڤ زۆر گرنگـە، بـۆ ئـەوەی خـۆی بناسـێتو ڕێبـازی ژیانـی خـۆی دیـاری بـکاتو بزانێـت چـی دەکاتو چـی نـاکات؟ ئێمـە هەموومـان لەلایـەن خـوداوە هاتوویـنو ئـەو بەدیهێناوین((هُـوَ الَّـذِي خَلَقَكُم))(الانعـام ٢) واتـە: ئـەو خودایـەی کـە ئێـوەی بەدیهێنـاوە، کاتێـك هاتووینەتـە ئـەم ژیانـە، لـە تاقیکردنەوەدایـنو ئەرکـمان ئەنجامدانـی کاری باشـە، دوای بەسـەربردنی ژیانـی ئـەم دونیایـەش دەگەڕێینـەوە بـۆ لای پـەروەردگار ((وَاتَّقُـواْ يَوْمًـا تُرْجَعُـونَ فِيـهِ إِلَى اللّهِ))(البقـره ٢٨١).

واتە: لە ڕۆژێك بترسـن و حیسـابی بۆ بکـەن کەتێیدا دەگەڕێنـەوە بۆ لای خوداو لەسـەر ژیانی ئەم دونیایە لێتان دەپرسـێتەوە.

پلەو پایەی مرۆڤ لەلای خودای گەورە:

مـرۆڤ پلـەو پایەیەکـی یەکجـار گـەورەی لای پـەروەردگار هەیـە، پلـەو پایەیـەك کـە فریشـتەکانی خـودا لـە بەرامبەریـدا دەسـتە وسـتان بـوون . مـرۆڤ هێنـدە مەزنـە کـە خـودای گـەورە بەجێنشـین لـەم زەوییـەدا نـاوی دەبـات:((وَإِذْ قَـالَ رَبُّـكَ لِلْمَلاَئِكَـةِ إِنِّي جَاعِـلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَـةً قَالُـواْ أَتَجْعَـلُ فِيهَـا مَـن يُفْسِـدُ فِيهَـا وَيَسْـفِكُ الدِّمَـاء وَنَحْـنُ نُسَـبِّحُ بِحَمْـدِكَ وَنُقَـدِّسُ لَـكَ قَـالَ إِنِّي أَعْلَـمُ مَـا لاَ تَعْلَمُونَ))(البقـره ٣٠).

واتـە: کاتێـك خودای گـەورە بـە فریشـتەکانی فەرموو، جێنشـینێك لەسـەر زەوی دادەنێم تا ئاوەدانی بکاتەوە، فریشـتەکان وەڵامیان دایەوە: تـۆ یەکێك دەکەیت بە جێنشـین لە زەویدا (واتـە مرۆڤ) کـە خراپەکاری تێدا بـکاتو خوێن بڕێژێـت، لە کاتێکـدا ئێمە تۆ بەپاکـیو بێ خەوش ڕادەگرینو سوپاسـگوزاریت دەکەینو بـە پیـرۆزت دەزانین؟ بـەڵام خودای گـەورە وەڵامی دانـەوە کە: ئەوەی مـن دەیزانم، ئێـوە نـایزانن .

لـەم ئایەتـەدا ئەوەمـان بـۆ ڕوون دەبێتـەوە کـە خـودای گـەورە توانـاو ئامادەییەکـی بـێ سـنوری بەدەسـتهێنانی زانسـتو زانیـاری بـە مـرۆڤ بەخشیوە، بەجۆرێك کـە دەتوانێت خـودی خۆیو ڕاسـتییەکانی جیهانـی پەیوەسـت بەخـۆی بناسـێتو

خودای گەورەو ناوو
سیفەتەکانی بناسێتو
بیپەرستێت و خۆشی بوێتو
پشتی پێ ببەستێت.
بەشێك لە گەورەیی
مرۆڤ ، پەیوەندی بە
ئاستی تواناو ئامادەیی
ئەوەوە هەیە بۆ
فێربوونو بەدەستهێنانی
زانست و بەکارهێنانی
خێروبێری زەوی و ئاسمانەکان،
هەروەها بەکارهێنانی لە
بەرژەوەندی خۆیو گەشەپێدانی
ژیانی مرۆڤایەتیدا.

لە بەرامبەریشدا هەر فیکرو سیاسەتو بۆچوونو کلتورو داوایەك دژی ئەوەبێت مرۆڤ فێربێت و زانست وەربگرێت و خۆیو بونەوەر بناسێت و بە نەزانیو دواکەوتوویی بمێنێتەوە، ئەوا دژی ویستی خودای گەورەو پێچەوانەی ئەو حاڵە ڕاستو دروستەیە، کە خودای گەورە بۆ مرۆڤی دەخوازێت.

خودای گەورە لە ئایەتێکیشدا (زانایی و زانست و زانیار)ی دەکات بە پێوەری ڕێزدانان و دەفەرموێت:((قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ)) (الزمر٩) ئایە زاناو نەزانەکان یەکسانن و وەك یەك وان؟ بێگومان یەکسان نینو ئەوانەی زانانو زانستەکەیان بۆ خزمەتی مرۆڤو مرۆڤایەتی بەکاردەهێننو وبەشێوەیەکی ڕاستو دروست خودا دەناسن، خاوەن پلەو پایەیەکی بەرزترن.

خودای گەورە مرۆڤی کردووە بە جێنشین، لەهەردوو ڕەگەزی مرۆڤی کردووە، نەك تەنها پیاوان، بەڵکو بە حوکمی ئەوەی ژنو پیاو هەردووکیان لە مرۆڤبووندا یەکسانن، کەسیان ڕێزی بەسەر ئەوەی دیکەدا نییە، کەواتە بەسروشتی حاڵ بڕیارەکە ژنو پیاو وەك یەك دەگرێتەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ژنانیش وەك پیاوان دەبێت خۆیان بە زانستو زانیاری چەکدار بکەن، بۆ ئەوەی بتوانن ئەرکی جێنشینیی بەجوانی جێبەجێ بکەن.

بۆیە هەر جیاوازیی کردنێك لەم ڕووەوە لە نێوان ژنو پیاودا و ڕێگرتن لەوەی ئافرەتان پەرە بە تواناکانیان بدەنو خۆیان پێش بخەن، پێچەوانەی بۆچوون و دیدی ئیسلامە بۆ مەسەلەی جێنشینیی مرۆڤ ، بەگشتی مرۆڤ کاتێك هەست بەوە دەکات خودای گەورە کردویەتی بە جێنشینو ئەو ئەرکە گەورەیەی خستووەتە سەرشانی، هەست بە گەورەییو ڕۆڵو پلەو پایەی خۆی لەم ژیانو جیهانەدا دەکات، هەوڵیش دەدات ڕێز لەو پلەو پایەیە بگرێت کە خودای مەزن پێی بەخشیوە، بە شێوەیەك بیر نەکاتەوەو نەژی و ڕەفتار نەکات کە لەگەڵ ئەو گەورەییەدا ناگونجێتو ساز نییە .

گفتوگۆ:

پلەو پایەی جێنشینیی مرۆڤ، بۆ ئاوەدان کردنەوەی زەویو بەرەوپێش بردنی ژیان چی دەگەیەنێتو چییە؟

مرۆڤ چ تایبەتمەندییەکی تێدایە شایستەی ئەو پلەو پایەیە بێت؟

وانەی پێنجەم: بەخشینی ڕێز و کەرامەتی خودا بەمرۆڤ

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە مرۆڤ بەدیهێنراوێکی بەڕێزی خودای گەورەیە، هەر ئەویش کەرامەتی پێ بەخشیوە، بۆیە دەبێت مرۆڤ بەتایبەتیش مرۆڤی باوەڕدار هەست بەو کەرامەتو ڕێزە بکات، خودای گەورە لەم ڕووەوە دەفەرموێت: ((ولقد كرَّمنا بَني آدَمَ وَحَملْناهُم في البرِّ والبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِنَ الطَّيِّباتِ وَفَضَّلْنَاهُم عَلَى كَثيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً)) (الاسراء ٧٠)

واتە: بەڕاستی ئێمە ڕێزی زۆرمان لە مرۆڤ گرتووەو کەرامەتمان پێ بەخشیوە، ئەوانمان لە دەریاو وشکانیدا لە ئەستۆ گرت، ڕزقو ڕۆزیی پاکمان پێ داونو ڕێزو پەسەندیمان داون بەسەر زۆربەی هەرە زۆری ئەو بونەوەرانەی بەدیمان هێناون، لەم ئایەتەدا، خودای گەورە

باســی ئەوەمان بۆ دەكات، كە چۆن ســەیری مرۆڤ دەكاتو تێمان دەگەیەنێت، كــە ئەم بونەوەرە لــە لای ئەو زۆر بەڕێزە، خۆشــی دەبێــت ڕێزی خۆی لەلابێــت، بۆ هیچ هێزو كــەسو لایەنێكیش نییە بــێ ڕێزی بەرامبــەر بكاتو ســوكایەتی پێ بكات.

دواتــر خودای گەورە ئامــاژە بەهەندێك لە ڕواڵەتەكانی ئەو ڕێزلێنانــەی خۆی دەكات، كە چۆن لە دەریاو وشــكانیدا یارمەتی دەدات و ڕزقو ڕۆزی و ســەرچاوەی ژیانی جۆراوجۆری خســتووەتە بەردەســتی، بەچەشــنێك هەرچی لەم بونەوەرەدا لە ڕووەكو زینــدەوەرو گیانلەبەران، بەجۆرێك لە جۆرەكان لە خزمــەت مرۆڤدانو خزمەتی ئەو دەكــەن، دواییش ئەوەمان بیــر دێنێتەوە، كە مرۆڤ لــە ڕیزی بەرزتریــن بەدیهێنراوەكانی خــودای گەورەدایــەو ڕێزی بەچەندین (بەهرەو بەخشــشو توانا) پێ بەخشــیوە، پەســەندی و ڕێزی داوە بەســەر زۆربەی بونەوەرەكانی دیكەدا.

خودای گەورە مرۆڤی بە چ جۆرێك بەدیهێناوە؟

خودای گــەورە مرۆڤــی بــە جۆرێــك بەدیهێناوە كــە توانای جیاكردنەوەی شــتە جوانو ناشــیرینەكانی هەبێــت، ئەگەر ڕووی كــردە چاكــەو خێرو شــتە پــاكو جوانــەكان، لە دەرونی خۆیدا هەســت بە گەورەیىو ئاســودەیی بكات، بە پێچەوانەشــەوە ئەگەر ڕووی لە خراپەو ڕەفتارو ئاكارە ناشــیرینەكان كرد بتوانێت سەرزەنشــتی خۆی بكات و هەوڵی خــۆ ڕاســتكردنەوە بدات، خــودای گەورە لەم بارەیــەوە دەفەرموێت:((وَنَفۡسٖ وَمَا سَــوَّىٰهَا ٧ فَأَلۡهَمَهَــا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ٨))(الشــمس ٧و٨).

واتــە: ســوێند بــە نەفسو ئــەو كەســەی ڕێكی خســتووە، ئیلهامی چاكەو خراپەی پێ بەخشــیوە، لــەم ئایەتانەدا ئەوەمــان بــۆ ڕوون دەبێتەوە كە مــرۆڤ بونەوەرێكــی تایبەتییە، نە فریشــتەیەو نە شــەیتان. چونكە فریشــتە ناتوانن لــە فەرمانی خودای گــەورە دەربچــن، یەك پارچــە ڕوناكیو خێــرو چاكەو ڕەمــزی پاكیو بــێ تاوانین.

لە بەرامبەریشدا شەیتان ڕەمزی خراپەو تاوانە. بەڵام مرۆڤ لەو نێوەندەدایەو سیفاتی چاکە و خراپەی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتووە.

مرۆڤ دەبێت ئاگاداری خۆی بێتو هەوڵی پەروەردەکردنی خۆی بداتو خۆی فەرامۆش نەکات، بۆ ئەوەی لە ڕێی ئاگابوون لە خۆو جوان تێگەیشتن لە ئیسلامو شتە جوانەکانی مرۆڤایەتی بەگشتیو هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی ژینگەیەکی وا، کە لەسەر چاکەو خێر هانی بدات، هەوڵی پەرەدان بە سیفەتە جوانو فریشتەییەکانی ناو دڵو دەرونی خۆی بدات، بەمەش ببێتە مرۆڤێکی چاکەخوازو خێرخوازو دادپەروەر و دژی شەڕو خراپەو ستەمو زۆرداری و ڕەوشتی ناشیرینو نزم بوەستێتەوە.

لێرەوە تێدەگەین کە هەموومان بەرامبەر خۆمانو ئەقڵو نەفسی خۆمان لێپرسراوینو دەبێت ئاگامان لەو لێپرسراوێتییە ببێت.

کەرامەت و گەورەیی مرۆڤ لە کوێوە سەرچاوە دەگرێت ؟

ئەو تایبەتمەندیو پلەو پایەیەی مرۆڤ لە لای خودای گەورە، لەم جیهانەدا و لە نێو بونەوەرەکانی دیکەدا، ئەو هەموو قەدرو ڕێزەی هەیەتی لە کوێوە سەرچاوە دەگرێت ؟

لە ڕاستیدا هەموو ئەو ڕێزو کەرامەتە لەو گیانەدایە کە خودای گەورە پێی بەخشیوەو هەر بە هۆی ئەویشەوە زیندووە.

کاتێك خودای گەورە مرۆڤی لەم خاکەو کەرەستەکانی سروشت دروستکرد، گیانی پێ بەخشیو بەهۆی ئەم گیان پێ بەخشینەشەوە، ئەو تواناو قەدرو ڕێزەی تێدا ئاشکراکرد خودای گەورە لەم ڕووەوە دەفەرموێت:((إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾)) (ص ٧١- ٧٢).

واتە: کاتێك خودای گەورە بە فریشتەکانی فەرموو: من مرۆڤ لە گڵ بە دیدەهێنم، کاتێك لەشی ڕێکخستو لەڕۆحی خۆم گیانم بەبەرداکرد، ئێوەش فریشتەکان بچنە کڕنووشەوەو کڕنووشی ڕێزی بۆ ببەن، بیر هێنانەوەی خودای گەورە بۆ ئێمە کە لە خاك دروستکراوین زیاتر

لــە ئاماژەو وانەو پەندێکــی تێدایە. لە ڕوویەکەوە دەســەڵاتو گەورەیی خودامــان بۆ دەردەخات، لــە ڕوویەکی دیکــەوە تێمان دەگەیەنێــت، کە لە بنەڕەتــدا هەموو مرۆڤەکان یەکســانن‌و لە یەك کەرەســتەو ســەرچاوە دروســت بوون و یەك بەدیهێنەرو خاوەن‌و پەروەردگاریان هەیە.

لــە ڕووەیەکی دیکــەوە ئەم ئایەتانــە ئەوەمان بــۆ ڕوون دەکەنەوە، کە مرۆڤ بەهەناســەی خوداو بــەو گیانە دەژی کــە خودا پێی بەخشــیوە. ئەمەش ئــەوە دەگەیەنێت کــە گیانی خودای گــەورە لە مرۆڤــدا ئامادەیە، لەبەرئەوە هەر بێ ڕێزیو بە ســوك ســەیرکردن‌و ســتەم لێکردن‌و زۆرلێکردنێــك لە مــرۆڤ ، تاوانێکی گەورەیەو ڕێــز نەگرتنە لە گەورەییو پیــرۆزی خودای گەورە. خودای گــەورە پلەو پایــەی مرۆڤی گەیاندووەتە ئاســتێك، کە فریشــتەکان لەگــەڵ هەموو ئەو پاکــیو نزیکییەیاندا لەخودا کڕنووشــی بۆ ئــادەم پێ بردوون. لــە کاتێکدا نابێــت جگە لە خودا کڕنووش بۆ کەســی دیکە ببرڕێتو ئەمە کڕنۆشــی ڕێــزەو بە فەرمانی خودای گــەورە خۆی بووە.

گفتوگۆ:

بۆچــی هەندێکجــار مــرۆڤ، یاخــود زۆرێــك لــە مرۆڤــەکان، هەســت بــەم پلــەو پایــە بــەرزەی خۆیــان ناکــەن‌و بەجۆرێــك ڕەفتــار دەکــەن کەشایســتەی پلــەو پایــەی خۆیــان‌و گەورەیــی خــودا نییــە؟

پرس:

مــرۆڤ چــۆن بتوانێــت هەســت بــە گەورەیــیو ڕێــزی خــۆی بــکاتو ڕەفتارێــك نەنوێنێــت پێچەوانــەی ئــەوە بێــت؟

وانەی شەشەم: مرۆڤ و سەرچاوەکانی تاوان

لەگەڵ ئەوەدا کە خودای گەورە، ئەو هەموو ڕێزەی بە مرۆڤ بەخشیوە و بەهای باڵای لە بوونی ئەودا داناوە، کە مرۆڤ هاندەدات بەرەو چاکیو پاکیو بڵندی، ئەی بۆچی سەرەڕای هەموو ئەو شتانە هەندێك لە مرۆڤەکان دەست دەدەنە خراپەو تاوانو ڕێگەی چاکەکاریو ڕەوشتو ئاکاری بەرزو خواناسانەیان لێ تێکدەچێت؟

دۆزینەوەی سەرچاوەو هۆکاری ئەم لادانو تاوانانە یارمەتیمان دەدات بۆ ئەوەی لە خراپەو تاوان بەدوربینو گیانمان ئاسودەو ژیانمان بەختەوەربێتو ڕێگە نەدەین فریو بخۆین، یاخود فریو بدرێین.

گەر سەیری قورئانی پیرۆزبکەین، دەبینین خودای گەورە باسی زۆرێك لە هۆکارو سەرچاوەکانی لادانی مرۆڤو تاوانی بۆ کردوین، بەشێك لەوانەش بەم جۆرەی خوارەوەیە:

ئـ - هەست نەكردن بە نزیكی خودای گەورە لێمانەوە:

خودای گەورە هەمیشە لەگەڵماندایەو چاوی لێمانەو لێمانەوە نزیكەو ئاگای لە هەموو هەڵسو كەوتێكمان هەیە، هەروەك دەفەرموێت:((وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾)) (ق ١٦).

واتە: ئێمە مرۆڤمان بەدیهێناوە، و ئاگامان لەوەیە چ خەتەرەو وەسوەسەیەك بە دەرونیدا دێتو لە دڵی خۆیدا بیر لە چی دەكاتەوە. ئەگەر مرۆڤی موسڵمان ئەم ڕاستییەی بیر نەچێتەوە كە خودای گەورە ئاگای لە ناخی دڵو دەرونی هەیەو هیچ شتێك لەو شاراوە نییە و زۆر لێی نزیكە، ئەوكاتە هەست بەچاودێریی ئەو دەكاتو ئەمەش لە هەڵەو تاوانو خراپەكاری دەیگێڕێتەوە.

ب - خۆشەویستیی زۆری ئەم دونیایەو فەرامۆشكردنی زیندوبوونەوە و دواڕۆژ:

خودای گەورە دەفەرموێت:(كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾) (القیامە ٢٠- ٢١).

واتە: نەخێر مەسەلەكە بەو جۆرە نییە، بەڵكو ئەوەیە كە ئێوە ئەم دونیا زوو تێپەڕەتان خۆش دەوێتو وازتان لە جیهانەكەی دیكەو دواڕۆژ هێناوە.

هەڵبەت لە ئیسلام قەدەغە نییە مرۆڤ دونیاو ژیانی دونیای خۆشبوێتو هەوڵی ژیانێكی پڕ لە خۆشگوزەرانی بدات، بەڵكو ئەوەی بەخراپە دانراوە بریتییە: لەوەی مرۆڤ هەر بیر لەم دونیایە بكاتەوەو دواڕۆژ و زیندووبوونەوە فەرامۆش بكات، كار بۆ ئەوە نەكات كە جیهانێكی دیكە هەیەو مرۆڤ تێیدا زیندوو دەبێتەوە و لەسەر كردەوەكانی لە ژیانی ئەم دونیایەدا لێی دەپێچرێتەوە.

پ - بێ ئاگابوون لە پیلانەکانی شەیتانو شوێنکەوتنی هەنگاوەکانی:

هـــەروەك دەزانین خودای گەورە پێی ڕاگەیاندووین کە شـــەیتان دوژمنی مرۆڤە:((إِنَّ الشَّـــيْطَانَ لَكُـــمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِـــذُوهُ عَدُوًّا))(فاطر٦). واتە: شـــەیتان دوژمنی ئێوەیەو ئێـــوەش بە دوژمنی بزانن.

خـــودای گـــەورە لە چەندین ئایەتی دیکەدا لە بەرامبەر فێڵو نەخشـــەو شـــێوازەکانی شـــەیتان بـــۆ لە ڕێ لادانی مـــرۆڤ ئاگادارمان دەکاتەوە، هـــەروەك دەفەرموێت:((يَا أَيُّهَا النَّـــاسُ كُلُواْ مِمَّا فِي الأَرْضِ حَـــلاَلاً طَيِّباً وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّـــيْطَانِ إِنَّـــهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّـــوءِ وَالْفَحْشَـــاء وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُـــونَ ﴿١٦٩﴾)) (البقرة ١٦٨-١٦٩).

واتـــە: ئـــەی خەڵکینە لەو شـــتە حـــەڵاڵو پاکانەی لە زەویدایـــە بخۆن، شـــوێن هەنگاوەکانی شـــەیتان مەکەون، چونکـــە ئەو دوژمنێکی ئاشـــکرای ئێوەیە، ئەو فەرمانتان پـــێ دەکات بە خراپەو کاری ناشـــیرینو قێـــزەون و واتـــان لێدەکات شـــتێك دەربارەی خـــودا بڵێن، کـــە زانیاریتان لە بارەیەوە نییـــەو نایزانن.

لێـــرەوە تێدەگەین کە خراپەو تـــاوان کردنو لە ڕێ لادان، جێبەجێکردنی فەرمانی شـــەیتانە، لە کاتێکدا بـــاوەڕدار دەبێت فەرمانی بەدیهێنـــەرو پەروەردگارەکەی جێبەجێبکات و بەگوێی کەســـێك نـــەکات، کە خـــودای گـــەورە لە دلۆڤانیـــی خۆی بێ بەشـــی کـــردووەو کاروپیشـــەی هاندانی بەندەکانـــی خودایە بـــۆ خراپەو تاوان.

پرس:

چی بکەین بۆ ئەوەی خۆمان لە خراپەو تاوان دووربخەینەوە؟

وانەی حەوتەم: داوەکانی شـــەیتـــان

شـــەیتان کە دوژمنی مرۆڤەو خۆی لـــەو بە گەورەتر دەزانێت، ســـوێندی خواردووە کـــە بەندەکانی خودای گەورە لە ڕێگەی ڕاســـت لابداتو فریویـــان بداتو تۆڵەی دەرکردنی لە بـــارەگای خودایان لێ بکاتەوە، کاری ئەو دروســـتکردنی وەسوەســـەو وادەو بەڵێنی درۆیە.

ئامـــرازی دەستیشـــی هـــەواو هـــەوەسو ئارەزووەکانی مرۆڤە، کـــە دەیەوێت لـــەم ڕێگەیەوە مـــرۆڤ لە خشـــتە بەرێتو هیواو ئامانجی پوچ بخاتە مێشـــکییەوە، ســـەرەنجام دوچـــاری چەندین ئـــازارو دەردەســـەریو ناڕەحەتی ئەم دونیاو ئەو دونیای بکات، شـــەیتان بە چەندین شـــێواز دژ بە مـــرۆڤ کار دەکاتو بۆ ئەنجامدانی تاوانو ســـەرپێچی کردنی فەرمانی پـــەروەدگار هانی دەدات، لەوانەش:

١- ڕازاندنەوەو جوان نیشاندانی تاوانو خراپە.

هـــەر وەك خودای گـــەورە دەفەرموێت: ((وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّـــيْطَانُ مَـــا كَانُـــواْ يَعْمَلُونَ))(ألأنعام ٤٣).

واتە: شـــەیتان کارو کردەوەکانی بـــۆ ڕازاندنەوە.

٢- سەرگەرم کردنی مرۆڤەکان بەهەواو هەوەس و ئارەزووی دونیاییەوە.

هەر وەك خـــودای گەورە دەفەرموێت :((اسْـــتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّـــيْطَانُ فَأَنسَـــاهُمْ ذِكْرَ اللَّـــهِ أُوْلَئِكَ حِـــزْبُ الشَّـــيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّـــيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ)) (المجادلة ١٩).واتە: شـــەیتان دەســـتی بەســـەر دڵو دەرونیانـــدا گرتووەو خســـتونییە ژێـــر هەژموونی خۆیـــەوەو یادی خـــودای لە بیر بردونەوە، ئەوانەی واشـــیان لێ هاتبێت دۆســـتو لایەنگری شـــەیتانن، بەڵام بەڕاســـتی دۆستانو لایەنگرانی شـــەیتان دۆڕاو و زەرەرمەندن.

٣- بـێ ئاگاکردنـی مـرۆڤ لە یادی خـودا و ئـەو کارانەی کـە وادەکەن مرۆڤ خـودای لەبیر نەچێـت وەکو نوێـژ، هەروەهـا چاندنی تـۆوی ڕقو کینەو دوژمنایەتـی لەنێـوان مرۆڤەکاندا.

هـەر وەك خـودای گـەورە دەفەرموێـت:((إِنَّمَـا يُرِيـدُ الشَّـيْطَانُ أَن يُوقِـعَ بَيْنَكُـمُ الْعَـدَاوَةَ وَالْبَغْضَـاء فِي الْخَمْـرِ وَالْمَيْـسِرِ وَيَصُدَّكُـمْ عَـن ذِكْـرِ اللّـهِ وَعَـنِ الصَّـلاَةِ فَهَـلْ أَنتُـم مُّنتَهُـونَ ﴿٩١﴾)) (المائـدة ٩١). واتـە: شـەیتان لـە ڕێـی مـەی خواردنـەوەو قومارکردنـەوە دەیەوێـت دوژمنایەتـیو ڕقو کینـە بخاتـە نێوانتانـەوە، ڕێگریتـان لـە یـادی خـوداو نوێژکـردن لـێ دەکات. جـا ئاخـۆ ئێـوە واز لـە خواردنـەوەو قومـار دەهێنـنو کۆڵیـان لـێ دەدەن؟

لەبەرئـەوە دەبێـت مـرۆڤ ئـاگاداری ئـەو ڕێگـەو شـێوازانە بێـت، بەگوێـی شـەیتان نـەکاتو نەکەوێتـە داوی ئـەوەوە، چونکـە دوایـی جگـە لـە پەشـیمانی هیچـی دیکـەی بـۆ نامێنێتـەوە. لێـرەدا پێویسـتە ئـەوە بزانیـن، کـە شـەیتان ناتوانێـت بەسـەر بـاوەڕداری ڕاستەقینەدا سـەربکەوێت. کاتێـك مرۆڤیـش لـە خشـتە دەبـات، لـە دواڕۆژدا خـۆی لـێ بێبـەری دەکاتو دەڵێـت ئـەوە خەتـای خـۆی بـووە، مـن هیـچ دەسـەڵاتێکم بەسـەر ئـەودا نەبـووە.

ئـەو خـۆی لاواز بـووەو بـە گوێـی منـی کـردووە، هـەروەك خـودای گـەورە دەفەرموێـت: ((وَقَـالَ الشَّـيْطَانُ لَـمَّا قُـضِيَ الأَمْـرُ إِنَّ اللّـهَ وَعَدَكُـمْ وَعْـدَ الْحَـقِّ وَوَعَدتُّكُـمْ فَأَخْلَفْتُكُـمْ وَمَـا كَانَ لِيَ عَلَيْكُـم مِّـن سُـلْطَانٍ إِلاَّ أَن دَعَوْتُكُـمْ فَاسْـتَجَبْتُمْ لِي فَـلاَ تَلُومُـونِي وَلُومُـواْ أَنفُسَـكُم مَّـا أَنَـاْ بِمُصْرِخِكُـمْ وَمَـا أَنتُـمْ بِمُصْرِخِـيَّ إِنِّي كَفَـرْتُ بِمَـآ أَشْرَكْتُمُـونِ مِـن قَبْـلُ إِنَّ الظَّالِمِـينَ لَهُـمْ عَـذَابٌ أَلِيـمٌ)) (ابراهيم ٢٢).

واتــە: کاتێــك کار تەواو بوو شـــەیتان دەڵێــت: خودای گـــەورە بەڵێنی هەقو ڕاســتی پێ دان، منیــش بەڵێنــم پێدان، بەڵام بـــە پێچەوانەی ئـــەوەوە جوڵامـــەوەو کارم بە بەڵێنەکانــم نەکرد، من هیچ دەســـەڵاتێکم بەســـەر ئێـــوەدا نەبوو، تەنهـــا ئەوەندە نەبێت کـــە بانگی ئێوە بکـــەمو ئێوەش وەڵامی بانگەکەتان دامەوە. کەواتە سەرزەنشـــتی من مەکەنو سەرزەنشـــتی خۆتان بکەن، ئێســـتاش نە مـــن بەفریای ئێـــوە دەکەومو نە ئێـــوەش بەفریای من دەکـــەون، من بێ باوەڕم بـــەوەی ئێوە هاوبەشـــتان بۆ خودا پەیداکرد ســـتەمکاران سزای بەســـوێیان هەیە.

دیـــارە هیچ مرۆڤێکی زیرەكو هۆشـــیارو خەمخۆر بۆ چارەنـــووسو دواڕۆژی خۆی، ڕووبەڕووی ئەو چارەنووسە نابێتەوە.

گفتوگۆ:

١- بیـــر لـــە ئایەتی (٢٢)ی ســـورەتی ئیبراهیم، بکەرەوەو ڕۆڵی شـــەیتان لـــە گومڕاکردنی مرۆڤ ڕونبکەرەوە.

٢- چ پەندێك لەم گفتوگۆیە وەردەگریت؟

وانەی هەشتەم: ئازادیی مرۆڤ لە هەڵبژاردنی ڕێگای چاکە یان ڕێگای خراپە

قورئانی پیرۆزو فەرموودەش جەخت لەوە دەکەنەوە، کە هۆکاری بنەڕەتی تاوانو خراپە مرۆڤ خۆیەتی. هەر بۆیە هیچ مرۆڤێك لە دواڕۆژدا ناتوانێت تاوانی خۆی بەسەر شەیتاندا بداتو خۆی ڕزگار بکات.

بەم جۆرەش مرۆڤەکان دەبن بە دوو دەستەوە: دەستەیەکیان ڕویان لە خوداو لەبەرزیو کاری چاکەیە، دەستەکەی تریان چاویان لە نزمیو خراپەیە، هەرکەس ڕێگایەکی بۆ خۆی دیاریکردووە، خودای گەورەش دەفەرموێت:((إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا)) (الانسان٣).

واته: ئێمه ڕێگەی ڕاستمان پێشانی مرۆڤ داوه، مرۆڤەكانیش یا ڕێگەی ڕاست دەگرن، بەمەش سوپاسگوزاری خودای گەورە دەبن، یاخود ئەو ڕێگەیە ناگرنو سوپاسگوزاریی ناكەنو بەرامبەر بە پەروەردگاریان وەفادارنابن، خودای گەورە لەم ڕووەوە سەرنجامی چاكەو سوپاسگوزاریو خراپەو بێ وەفایی ڕوون كردووەتەوە، پاشان ئازادیی تەواوی بە مرۆڤەكان داوه، چ ڕێگەیەك هەڵدەبژێرنو بۆ هیچ هێزو دەسەڵاتێك نیە زۆریان لێ بكات، چونكە لە ئیسلامدا باوەڕهێنان ئازادەو زۆر لێكردنی تێدا نیە، مرۆڤ بەویستو ئیرادەی ئازادی خۆی، ڕێگەی ژیانی خۆی دیاری دەكات، تەنها ئەوەیە مرۆڤ دەبێت ئەوە بزانێت، كە هەڵبژاردن لێپرسراوێتییەو لەڕۆژی دواییدا خودای گەورە لە جۆری هەڵبژاردنەكە لێی دەپرسێتەوە.

قورئانی پیرۆز لەم ڕووەوە دەفەرموێت:((وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاء كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءتْ مُرْتَفَقًا)) (الكهف ٢٩).

لەسەرەتای ئایەتەكەدا هاتووە: هەر كەسێك دەیەوێت با باوەڕبهێنێتو هەركەسێكیش دەخوازێت با بێ باوەڕبێت.

بـەڵام لـە هەمـوو حاڵەتێکـدا مـرۆڤ دەبێت لــە هەڵبژاردنی ڕێبـازی ژیانـی وردبێـتو جـوان بیـری لـێ بکاتـەوە، چونکـە چارەنووسـی ئـەم دونیـاو ئـەو دونیـای پێـوە بەنـدە، پێویسـتە یارمەتـی لـە خەڵکانـی شـارەزاو چاکەکاریـش وەربگرێـت بـۆ ئـەوەی بڕیارێکـی باشـتربدات.

لـە ڕواڵەتیشـدا ڕێگـەی خراپـەو تـاوان ئاسـانە بـۆ مـرۆڤ، هەرچەنـدە هەندێـك ناڕەحەتـی تێدایـە. بـەڵام ئەگـەر بەچـاوی عەقـڵ سـەیری شـتەکان بـکاتو بیـر لـەو چارەنووسـە بکاتـەوە کـە چاوەڕێـی مـرۆڤ دەکات، ئـەوا ڕێگـەی ڕاسـت و بـەرەو خواچـوون هەڵدەبژێرێـت، چونکـە بەختـەوەریو سـەربەرزی لەوەدایـە.

چارەنووسـی مرۆڤیـش لە دواڕۆژدا بـە یەك بڕیارەوە پەیوەسـتە، بڕیارێك کـە دەبێت خۆی بیـدات، ئاوەزی(عەقڵ)ی بکات بـەدادوەرو بیر بکاتـەوە، گفتوگۆ بکاتو تاوتوێی باسـەکە بکات، ئیـرادەی خۆی بخاتە گـەڕ و بڕیار بدات، بۆ ئـەوەی ڕێگەی باوەڕو چاکەو خزمەتو سـەربەرزی هەڵبژێرێت.

گفتوگۆ:

ڕۆڵی هاوڕێ لە ڕێنیشاندانی ڕێگای ڕاست، یان گومڕاکردنی مرۆڤدا چییە؟

وانەی نۆیەم: مرۆڤ و کۆمەڵێك خەسڵەتی گرنگ

خـــودای گـــەورە کۆمەڵێك ســـەرمایەی گرنگی بە مرۆڤ بەخشـــیوە، کە دەتوانـــن یارمەتیدەری بن لە دۆزینەوەی ڕێگەی ڕاســـتو شـــوێنکەوتنی:

١- سروشتی خواناسانە (خۆڕسك):

مرۆڤ سروشـــتو (فطر)ەیەکـــی هەیە، بەخودا ئاشـــنایەو ڕووی لە پـــەروەردگارەو خودای گەورە بەســـەرچاوەی چاکیو پاکیو جوانییـــەکان دەزانێت.

لـــە قوڵایـــی دڵو دەرونو ناخی مرۆڤدا، هەســـتێك هەیە بانگی دەکات بۆلای ناســـینی خودای

گــەورەو پەرســـتنى، هەمـــوو مرۆڤێك كە لە دايـــك دەبێت بەم هەســـتەوە لەدايـــك دەبێت، بەڵام زۆرجـــار خێزانو كۆمـــەڵو كلتور ئەو هەســـتە كپ دەكەنو ناهێڵـــن بگەشـــێتەوە، ژيانى مرۆڤ بەخواپەرســـتىو خۆشەويســـتيى خوداو ڕووكردنە پەروەردگار، ڕوناك بكاتـــەوەو تەڕو پاراوى بكات.

٢- هۆگربوون بە بەهاپيرۆزەكان:

خـــوداى گەورە ســـەرچاوەى هەمـــوو جوانـــىو بەهاكانە، دواى ئـــەوەى مرۆ ڤ بـــاوەڕ لە دڵيدا دەچەســـپێتو عەشـــقى خودا، دەرونـــى داگيـــردەكات، هۆگرى چەنديـــن بەهاى بـــاڵاو جوانى وەكو:(ســـۆزو بەزەيى، كەرامەت، ڕاســـتگۆيى، دادپەروەرى، لێبوردەيىو ســـينە فراوانى) دەبێتو ســـەرەنجام لە خراپەو ڕەفتـــارە دزێوەكانى وەكو:(بەخيلى، دوڕوويىو ســـتەم) بێزار دە بێت.

٣- ويژدانى ئاكارى:

خوداى گەورە شـــتێكى بەمرۆڤ بەخشـــيوە كە پێى دەوترێت ويژدانـــى ئەخلاقـــى، كە ئەو هەســـتەيە مرۆڤ لـــە تاوانو كردارى ناڕەوشـــتى دەگێڕێتەوە، ئەگەر مرۆڤ تووشـــى تـــاوانو خراپەيـــەك هـــات سەرزەنشـــتى دەكاتو بانگى لـــێ دەكات بۆ ســـڕينەوەى ئـــەو خراپەيە بە ئەنجامدانـــى كارى چاك.

٤- تواناى بيركردنەوەى ئاوەزى (عەقڵى):

خـوداى گـەورە شـتێكى زۆر گرنگـى بـە مـرۆڤ بەخشـيوە كـە پێـى دەوترێـت عەقـڵ، كـە شـتە دروســتو نادروســتو جــوان و ناشــيرينەكان بــە مــرۆڤ دەناســێنێتو لێكيــان جيادەكاتــەوە، پێشــەوا (عەلــى كــوڕى ئەبــو تاڵيــب) خــوداى گــەورە لێــى ڕازى بێــت، دەربــارەى عەقــڵ

دەڵێت:(پەیامهێنەری حەقو دۆستی مرۆڤ و ڕێنیشاندەرو ڕزگارکەرو نزیك کەرەوەی مرۆڤە لە خوداو باشترین سەروەتو سامانی مرۆڤە).

ئەگەر مرۆڤ بەجوانی عەقڵی بەکاربێنێتو بیر لە بەرەنجامی کردەوەکانیو بەرژەوەندییەکانیو چاکەی خۆیو خێزانو کۆمەڵەکەی بکاتەوە، دەتوانێت بە ئاسانی ڕێگەی ڕاست بدۆزێتەوەو نەکەوێتە ژێر کاریگەری حەزو ئارەزووە خراپەکانیەوە.

هەربۆیە ئەوانەی بەهۆی کردەوە خراپەکانیان لە دوارۆژدا دەچنە دۆزەخەوە، دەڵێن: ((وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ))(الملك ١٠).

واتە: ئەگەر توانای بیستنی پەیامی حەقو وتەی ڕاستمان ببوایەو عەقڵمان بەکاربهێنایە، بەجوانی بیرمان لە شتەکان بکردایەتەوە، ئەمڕۆ تووشی سزای دۆزەخ نەدەبووین.

لە پاڵ ئەم هێزە ناوەکییانەی ناو دڵ ودەروون و ناخی مرۆڤ کە ڕێنوێنی مرۆڤ دەکەن بۆ ناسینی خودای گەورە، پەروەردگار پێغەمبەرانی خۆی ڕەوانە کردووە بۆ ئەوەی یارمەتی مرۆڤەکان بدەنو پەیامی خودایان پێ ڕابگەیەننو ڕێگەی ڕزگاریو بەختەوەرییان پێنیشان بدەن.

جا ئەگەر مرۆڤ سود لە توانا خوداپێداوەکانی ناو دڵو دەرونیو پەیامی پێغەمبەرانی خودا وەربگرێت، جوانیو شیرینی (باوەڕ)و (کردەوەی چاك) دەچێتە ناو دڵو دەرونیەوەو لە ژیانیدا ڕەنگدەداتەوەو هەست بەشادیو دڵ ئارامی دەکات.

وانەی دەیەم: بــەرەو کوێ دەچــین ؟

ئێمــە زانیــمان کــە لەلایــەن پــەروەردگارەوە هاتوویــن، ماوەیــەك لــە ژیانــدا دەبیــنو دوای ئــەوە وەك یاســایەکی خودایــی دەمریــنو بەگوێــرەی قورئــان بــۆلای ئــەو دەگەڕێینــەوە.

کەواتــە دەبێــت ئێمــە تێگەیشــتنی خۆمــان بــۆ ژیــانو مــەرگو دوای مەرگیــش فــراوان بکەیــن، مرۆڤــەکان بەگشــتی دەربــارەی (مــەرگ) دوو بۆچوونیــان هەیــە:

بۆچوونی یەکەم:

هەندێك مرۆڤ پێیان وایە مەرگ کۆتایی ژیانە، هەر مرۆڤێك دوای تێپەڕاندنی تەمەنی دونیای، ژیانی کۆتایی پێ دێتو بەدونیای نەمان دەسپێررێت، ئەوانەی ئەم بیرو بۆچوونەیان هەیە، بەدوو شێوە کاردانەوە بەرامبەر مەرگ دەنوێنن:

ئـ - هەندێکیان ناتوانن واز لەبیرکردنەوە لە مردن بهێننو خۆیان لە تیاچوونو نەمانی یەکجارەکی دوای ئەو ڕزگاربکەن، بۆیە هەمیشە بەرامبەر ئەوەی کە بە مردنیان بۆ هەتا هەتا تیادەچنو ژیانیان کۆتایی پێ دێت، دووچاری شڵەژانو بێتاقەتی دەبن.

ب - بەشێکی دیکەیان دەیانەوێت بەهیچ شێوەیەك بیر لە مردن نەکەنەوەو ئەم مەسەلەیە لەبیرخۆیان ببەنەوە، تا - بەمەزەندەی خۆیان - بەبێ ئاگابونیان لەمەرگو فەوتانی دوای ئەو، خۆیان لە هەستی خراپ بپارێزن.

بەرئەنجامەکانی بۆچوونی یەکەم:

لەبەرئەنجامەکانی بۆچوونی یەکەم گەیشتنی ژیانی مرۆڤە بە چەقێکی بێ ئەنجامو داخستنی پەنجەرەکانی ئومێدە بە ڕوویدا، ئەمەش وا لە هەندێکیان دەکات دووچاری جۆرەها نەخۆشی دەروونی ببنو ژیانیان لێ تاڵ بێت.

هەندێکیان بۆ ڕزگار بوون لەم هەستو بیرکردنەوە ناخۆشانە پەنا دەبەنە بەر هەندێك کارو ڕەفتار بۆ ئەوەی مردن لەبیر خۆیان ببەنەوە، بەڵام ئەوەش چاری دەردیان ناکات، قورئان لەم بارەیەوە دەفەرموێت: ((قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾)) (الکهف ١٠٣-١٠٥).

واتە: بڵێ ئایا هەواڵتان پێ بدەم، کە زەرەرمەندترین و دەستخەڕۆترین مرۆڤەکان چی کەسانێکن؟

ئەوانەن کە ڕەنج بەخەساربوون و هەوڵ و کۆششیان لە ژیانی دونیادا ونکردو تیاچوون، لە کاتێکدا بەخەیاڵی پوچی خۆیان وایان زانیوە باشترین کاریان کردووە.

ئەوانەی کە باوەڕیان بەنیشانەکانی پەروەردگاریان و گەڕانەوە بۆلای ئەو نەبوو، بەهۆی ئەوەوە کردەوەکانیان تیاچوون و لە ڕۆژی دواییشدا هیچ سەنگ و قورساییەکیان بۆ دانانێم و حیسابیان بۆ ناکەم.

لێکۆڵینەوە:

١- کام مەیلی دەرونییە، وا دەکات، کە ئەم دوو دەستەیە گوێ بە مردن نەدەن، یاخود ترس لە مردن بێتاقەت و پەرێشانیان بکات ؟

٢- ئایا کەسانێك، کە گوێ بە مردن نادەن ڕێگەیەکی دروستیان بۆخۆیان هەڵبژاردووە؟ بۆچی؟

٣- ئەم بیرکردنەوەو تێڕوانینە چ کاریگەرییەك بەسەر ژیانی مرۆڤەوە بەجێ دەهێڵێت؟

وانەی یازدەیەم: بەرەو کوێ دەچین ؟
بۆچوونی دووەم

بە بۆچوونی ئەمان کە شوێنکەوتووانی ئاینە ئاسمانییەکانن، مەرگو مردن بەکۆتایی ژیان نازانن، بەڵکو مردن لە لای ئەوان وەك ئاوابوونی خۆر وایە، کە سبەینێ درەوشاوەتر هەڵدێتەوە، مردن لە ڕوانگەی مرۆڤی باوەڕدارەوە سەرەتای لە دایکبونێکی نوێیە، لەبەرئەنجامدا مرۆڤ بەهۆی مردنەوە بۆ هەتاهەتایە تیاناچێت، بەڵکو لەجیهانێکەوە دەگوازرێتەوە بۆ جیهانێکی باڵاتر. باوەڕداران مردن بە قۆناغێکی ڕاگوزەری دەزانن، بەرەو نەمریو ژیانی بێ کۆتایی ئەو دونیا. لەبەرئەوە بەبیرکردنەوە لە مردن هەراسانو بێ تاقەت نابن.

کەواتە مرۆڤ بۆیە بەدیهاتووە بۆ ئەوەی بمێنێتەوە نەك بۆ تیاچوونو فەوتان، مردن تەنها جیهانێکەو دەمانبات بەرەو جیهانێکی دیکە.

بەرئەنجامەکانی بۆچـــوونی دووەم:

١- یەکەمیـن بەرئەنجامـی ئـەم بۆچوونـە، کردنـەوەی پەنجـەرەی ئومێدو دورخسـتنەوەی تـرس‌و ڕەشـبینییە لـە مـرۆڤ.

٢- مـرۆڤ هانـدەدات بـۆ سـەرکارو کـردەوەو چالاکـی‌و باشـتر کردنـی ژیانـی خـۆی‌و کۆمـەڵ، مـرۆڤ بـەو جـۆرە وزەو توانـاو هیمەتێکـی زۆری هەیـەو هەوڵـی ئـەم مرۆڤـە تەنهـا بـۆ خـۆی نییـە بەڵکـو بـۆ خوشـگوزەرانی هەمـوو کۆمەڵـە.

٣- لایەنێکـی دیکـەی تێڕوانینـی بـاوەڕداران بـۆ مـردن، نەترسـان لـە مـردن‌و ئامادەیـی و هەوڵدانـە لـە پێنـاو خـوادا، خواپەرسـتانی ڕاسـتەقینە لـە دونیـادا دەژیـن‌و بەجوانـی‌و بەخۆشـیش دەژیـن. بـەڵام دونیاپەرسـت نیـن، مـردن بـە بەڵایەکـی گـەورە نازانـن، چونکـە مـردن تەنهـا بـۆ کەسـانێك بەڵایـە کـە بـە کۆڵێـك تاوانـەوە دەگەڕێنـەوە بـۆ لای پـەروەردگار.

هەڵبەتـە ئەمـە ئـەوە ناگەیەنێـت کـە خـودا پەرسـتان حەزیـان لـە مـردن بێـت، چونکـە خـودای گـەورە بـۆ خـۆی، مرۆڤـی بەوجـۆرە دروسـت نەکـردووە، خواپەرسـت لـە ژیـان ڕاناکات ، چونکـە دەزانێـت خـودای گـەورە مرۆڤـی بەدیهێنـاوە بـۆ ئـەوەی ئـەم سـەرزەوییە ئـاوەدان بکاتـەوە، ئـەو لـە خـودا دەپاڕێتـەوە تەمەنێکـی درێـژو پـڕ تەندروسـتی‌و کاری چاکـەی پـێ ببەخشـێت، بـۆ ئـەوەی تـا دواهەناسـەی لـە پێنـاو خێـرو خۆشـیی خـۆی‌و کەسـانی دیکـەدا بـژی‌و خزمـەت بـکات‌و بـەوەش بەسـەری بـەرزەوە بگەڕێتـەوە بـۆلای پـەروەردگار.

هـەر بۆیـە لە ئیسـلامدا جگـە لـە ژن بـۆ مردنـی پیاوەکـەی، نابێـت پرسـە لـە (٣) ڕۆژ زیاتـر بخایەنێت، دەبێـت ئـەو کە سـا نە ی یەکێکیـان لـێ مـردووە دەسـت

بە ژیانی ئاسایی خۆیان بکەنەوە، چونکە ئیسلام ئاینی مەرگدۆستی نییە، بەڵکو ئاینی ژیاندۆستیو جوانکردنی ژیانە.

مرۆڤی باوەڕدار، کە زۆر لە مردن نەترسا ئەو کاتە دەتوانێت لە دەرخستنی ڕاستیەکانو لەڕووبەڕووبوونەوەی ستەمکارانو زۆردارانـدا ئازاتر بێت. بە تێکۆشان بۆ چەسپاندنی دادپەروەریو ئازادی لەنێوان مرۆڤەکاندا، لە پێناو خودای گەورەدا تێبکۆشێت.

لێکۆڵینەوە:

١ - مردن لە ڕوانگەی مرۆڤی باوەڕدارەوە سەرەتای لە دایکبونێکی نوێیە.
ئەم بۆچوونە لە چییەوە هەڵقوڵاوە؟

٢ - خودا پەرستان حەزیان لە مردنە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بدەوە، بە بەڵێ یان نەخێر، وهۆی وەڵامەکەت بنووسە.

٣ - مرۆڤ کە زۆر لە مردن نەترسا ئەو کاتە دەتوانێت لە دەرخستنی ڕاستیەکانو لەڕووبەڕووبوونەوەی ستەمکارانو زۆردارانـدا ئازاتر بێت.
ئەم دەستەواژەیە شی بکەوە.

وانەی دوازدەیەم: جیهانی ئەمڕۆو بێ ئاگابوون لە ڕۆژی دوایی

لە دونیای ئەمڕۆدا زۆربەی مرۆڤەکان باوەڕیان بەخوداو بەڕۆژی دوایی هەیە. بۆ نموونە لە وڵاتێکی وەکو ئەمریکادا ڕێژەی باوەڕداران لەسەرو (٩٠٪)ەوەیە، مەسیحییەتو ئاینی جولەکەو ئیسلامو سەرجەم ئاینە ئاسمانییەکان لەسەر بناغەی باوەڕبوون بەخوداو بەڕۆژی دوایی داڕێژراوان.

بەڵام ئایا شوێنەواری بڕوابوون بە ڕۆژی دوایی لە ژیانی مرۆڤەکاندا ڕەنگی داوەتەوە؟

ئایا مرۆڤەکان لە خۆیان پرسیوە، کە ڕۆژێك دێتو ئێمە تێیدا زیندو دەبینەوەو خودای گەورە لەسەر ژیانی ئەم دونیایە لێمان دەپرسێتەوە؟ دەبێت ئێمە چۆن بژینو ئەم باوەڕە چ شتێك لە ژیانی ئێمەدا بگۆڕێت؟

لە ڕاستیدا گەرچی زۆرێك لە مرۆڤەكان، نكۆڵی لە بوونی دواڕۆژ ناكەنو باوەڕیان پێیەتی، بەڵام لەو بێ ئاگان، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت كەلای هەندێك كەس باوەڕ بەدوا ڕۆژ لە دڵەوە هەڵناقولێت، بۆیە شوێنەواری بەسەر ژیانیانەوە زۆردیار نییە.

زانایانی ئەمڕۆ ئەم پرسیارە دەكەن، كە بۆچی سەرەڕای ئەو هەموو پێشكەوتنەی مرۆڤ لە ڕووی زانستیو تەكنەلۆژییەوە، بەڵام جۆرێك لە ناهاوسەنگیو نیگەرانی بەژیانی زۆربەی مرۆڤەكانەوە دیارە؟

بۆچی لەم جیهانەدا سەرەڕای ئەو هەموو خێروبێرە، ملیۆنەها برسیو بێ لانە هەنو بەشێكی كەم لە دانیشتوانی سەرزەوی زۆربەی خێرو بێركەی بۆ خۆیان بەكار دەبەن؟

بۆچی ئەم هەمو شەڕو بازرگانی چەكو بازرگانی كردن بە مرۆڤ و ماددە هۆشبەرەكانو چە ندین دیاردەی دزێوی دیكە هەن؟

بۆ دەبێت ژیانی مرۆڤ لە چاخی زانستو پێشكەوتندا، دەستەویەخەی ئەم گیروگرفتانە بێت؟ ئایا یەكێك لە هۆكارەكانی ئەم حاڵەتە بێ ئاگایی مرۆڤو لاوازیی باوەڕی ئەو بەڕۆژی دوایی نییە؟

قورئان وێنەی ژیانی كەسانێكمان بۆ دەكێشێت كە چاویان نەبڕیوەتە ژیانێكی باڵاتر لە دواڕۆژداو دەفەرموێت:((الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ))(الاعراف ٥١).

واتە: ئەوانەی كە ئاینی خۆیان كرد بە گاڵتەجاڕی، سەرگەرمیی ژیانی دونیا فریوی دان، ئەمڕۆ (واتە ڕۆژی دوایی)ئەوان لە بیرخۆمان دەبەینەوە، وەك چۆن ئەوان دیداری ئەم ڕۆژەیان لەبیر خۆیان بردەوە و نكوڵییان لە ئایەتو بەڵگەو نیشانەكانی ئێمە دەكرد.

تێڕامان:

١- بۆچـی کەسـانێك سـەرەڕای ئـەوەی کـە بڕوایـان بـە ڕۆژی دوایـی هەیـەو لـە ڕووی فیکرییـەوە لایـان پەسـەندە، هەوڵێکـی وا بـۆ ئەودونیایـە نـادەن‌و بەجۆرێـك ڕەفتـار دەکـەن‌و دەژیـن، وەك ئـەوەی دونیایەکـی لـەو جۆرەیـان لـە پێـش نەبێـت؟

٢- ئایا بێ ئاگابوون لە دواڕۆژ، یەکسانە بە پشتگوێ خستنی ژیانی دونیاو دواکەوتوویی؟

٣- بەخوێندنـەوەو سـەرنجدان لـە ئایەتەکانـی (٣٢ -٣٧)ی سـورەتی (المؤمنون)ئـەوە ڕوونبکـەرەوە ئـەم ئایەتانـە کام بۆچوونمـان دەربـارەی مـەرگ بـۆ لێکدەدەنـەوەو ڕوون دەکەنـەوە:((فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَـذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾)) (المؤمنون ٣٢-٣٣).

پێشنیاز:

١- بگەڕێـرەوە بۆ یەکێك لەسـەرکردەو خواناسـە گـەورەکان‌و بزانە ئـەوان چۆن بیریـان لە ژیان‌و مـردن کردۆتەوە؟

٢- بگەڕێـرەوە بۆ وەسـێتنامەی سـەرکردەی شـەهید(قازی محمـد)و بزانە وەك باوەڕدارێك‌و تیکۆشـەرێك لـە پێنـاو مافی میللەتەکـەی چـۆن بیـری لـە مـردن‌و شـەهید بـوون کردووەتـەوە.

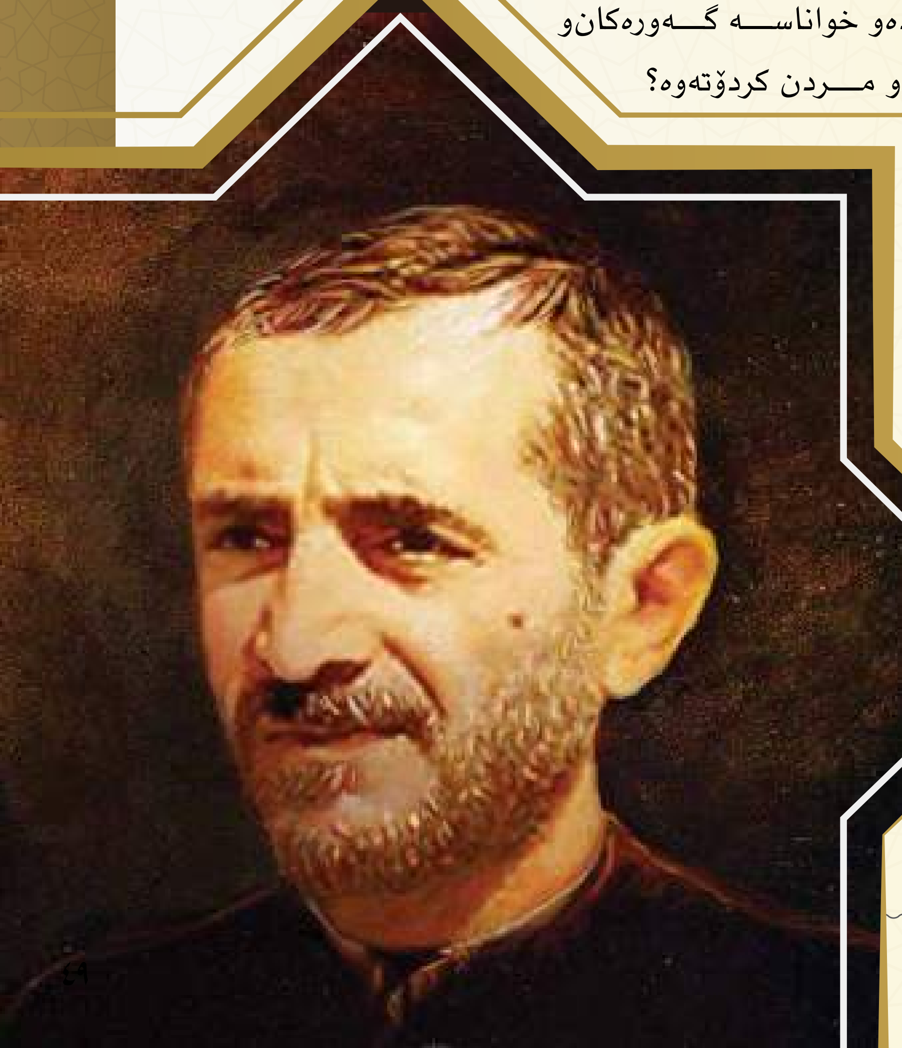

وانەی سێزدەیەم: بەڵگەکانی بوونی ڕۆژی دوایی (الاخرة)

زۆرن ئــەو بەڵگانەی ژیانێکی باڵاتر لەجیهانێکی دیکەدا دەســەلمێنن، کە پێی دەوترێت(ڕۆژی دوایی).

ســەرەتا با لە قورئانەوە دەســت پێ بکەیــن و بزانین خودای گەورە بە چ شــێوازێك ئەم پرسەمان بۆ دەخـــاتە ڕوو؟

خـــودای گـــەورە دەفەرمویَت:((اللّهُ لا إِلَــهَ إِلاَّ هُــوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَــوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْــبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْــدَقُ مِنَ اللّهِ حَدِيثًا))(النســاء ٨٧).

واتــە: خـــودای گـــەورە تـــاك و تەنهایە، جگە لـــە ئەو هیچ خـــوداو پەرســـتراوێكی دیکـــە نییە، بەدڵنیاییـــەوە لـــە ڕۆژی دواییـــدا کۆتـــان دەکاتەوە، چ کەســـێك لە خـــودای گەورە ڕاســـتگۆترە؟!

هەروەهـــا خـــودای گـــەورە دەفەرموێت:((وَمَا خَلَقْنَـا السَّـمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَـا بَيْنَهُمَا بَاطِـلًا ذَٰلِكَ ظَـنُّ الَّذِينَ كَفَـرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِيـنَ كَفَرُوا مِنَ النَّـارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِيـنَ آمَنُوا وَعَمِلُـوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِـدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَـلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّـارِ ﴿٢٨﴾))(ص ٢٧-٢٨).

واتە: ئاســمانەکانو زەوىو ئەوەی وا لەنێوان ئەواندایە، بەبــێ هودە بەدیمان نەهێناون، بۆچوونی وا، گومانــی بــێ باوەڕانە، جـا وەی بەحاڵی بێ بـاوەڕان لەو کاتــەدا کە دەخرێنە ئاگــرەوە. ئایا بڕیــاردەدەن، ئەوانەی کــە باوەڕیان هێناوەو کارو کــردەوەی چاك دەکــەن، وەك ئەوانە وابن کە خەریکــی خراپە نانــەوەن لە زەویدا؟ یاخــود خۆپارێــزان وەك تاوانباران لێبکەیــن و وەکو یەك حســابیان بۆ بکەین؟!

ئــەم چەنــد ئایەتەی ســەرەوە ئامانجــدار بوونی ژیانی مــرۆڤ لەســەر زەوی و بوونی حیکمەت لــە بەدیهێنانی ئاســمانەکانو زەوىو مرۆڤــدا، دەکات بەبەڵگەی ڕۆژی دوایــی. بەواتایەکــی دیکە بڕوا نەبوون بــە ڕۆژی دوایی یەکســانە بەوەی بوترێت هەرچــی حیکمەتو ئامانج هەیــە لەم بونــەوەرو ژیانەدا نییەو هــەر هەمووی بــێ هودەو پــڕو پوچــەو ڕێکــەوت بەڕێوەی دەبــات، کە هەرگیــز مرۆڤێك جــوان بیربکاتەوە شــتی لەو جــۆرە ناڵێت.

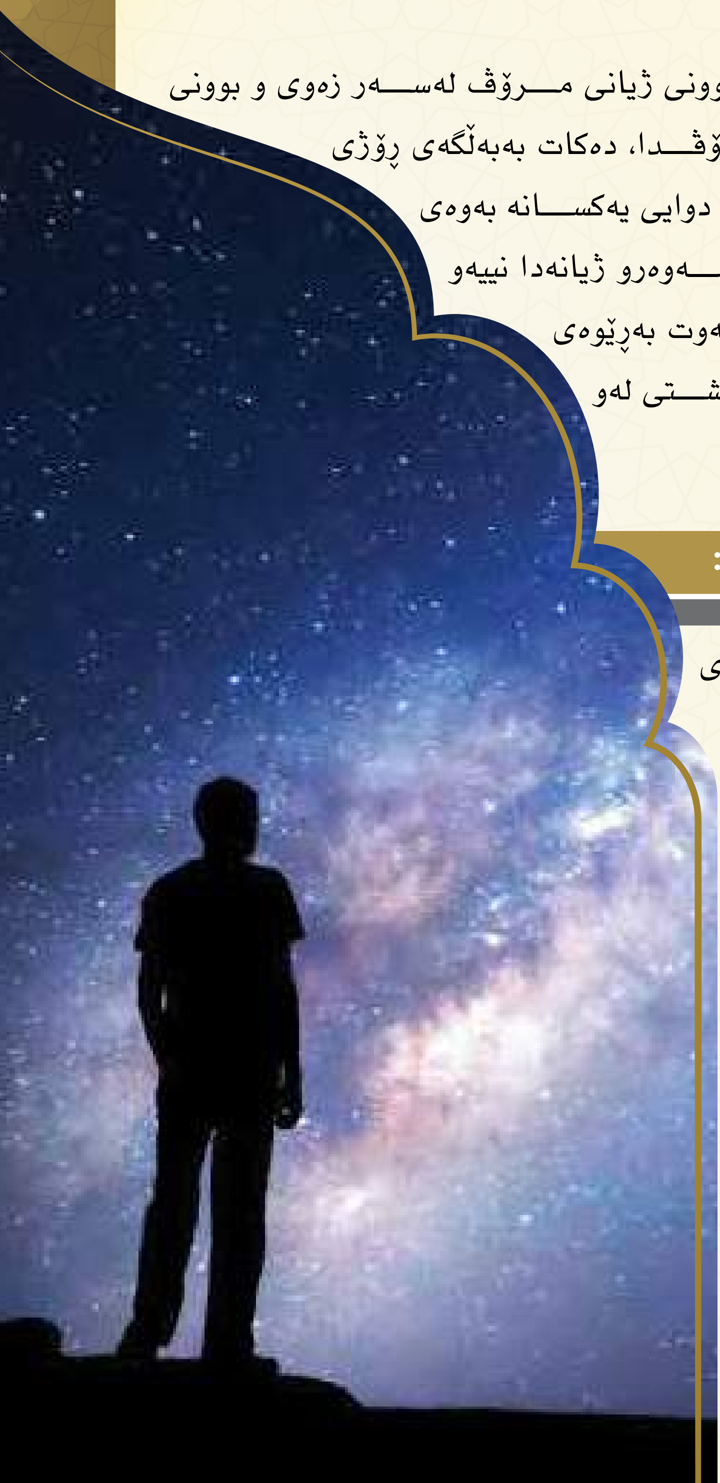

عەقڵی مــرۆڤ و بــــەڵێنی پێغــەمبەران:

عەقــڵ بــە مــرۆڤ دەڵێــت ئەگــەر ئەگــەری مەترســییەك لــە ئــارادا بــوو خــۆلادان لێــی پێویســتە، گــەر وایەرێکــی کارەبــا بەسـەر دیــواری ماڵەکەمانــەوە بێــتو کەســێك پێــمان بڵێــت دەســتی لێنــەدەی کارەبــای تێدایــە، دەســتی بۆنابەیــن. گەرچــی ئەگــەری ئــەوەش هەیــە کــە قســەی ئــەو کەســە ڕاســت نەبێــت و کارەبــای تێدانەبێــت، ژیانــی دواڕۆژیــش کــە بەختەوەریــی یاخــود بەدبەختــی هەتاهەتاییــە، عەقــڵ داوای ئەوەمــان لــێ دەکات بەجدییــەوە وەریبگریــن، ئەمــە لــە حاڵێکدایــە کــە ســەرجەم پێغەمبەرانــی

خودا(سـەلامی خوایـان لەسـەربێت) مرۆڤەکانیـان بـۆ باوەڕهێنـان بەژیانـی دواڕۆژ بانگکـردووە، چونکـە بـاوەڕ بـە ڕۆژی دوایـی بەشـێکە لـە باوەڕبـوون بەخـودای گـەورەو تەواوکـەری ئـەوە، قورئانیـش ئەوەنـدە بـە بڕشـتانەو ڕاشـکاوی باسـی ڕۆژی دواییـمان بـۆ دەکات، کـە جێگـەی هیـچ گومـانو دوو دڵییـەك ناهێڵێتـەوە، قورئـان دوای باوەڕهێنـان بەخـودای گـەورە گەورەتریـن بایەخـی بـە ڕۆژی دوایـی داوە.

بیرکردنـــــەوە:

کاتێـــك دەبینین پێغەمبەران، کە ڕاســـتگۆترین مرۆڤـــەکان بوونو هەواڵی جیهانـــی دواڕۆژیان داوە، پێویســـتە لـــە ڕووی عەقڵیەوە چ بڕیارێکی شایســـتە بدەینو چـــۆن ڕەفتار بکەین؟

دواڕۆژ لە دوتوێ دادپەروەری خوداییدا:

دادپـــەروەری، یەکێکـــە لە ســـیفاتە خوداییەکان، خودای گـــەورە دادپەروەرەو جیهانی لەســـەر بناغـــەی دادپەروەری دروســـت کردووە.

لـــەم ڕوانگەیـــەوە خـــودای گـــەورە بەڵێنـــی داوە کـــە هەمـــوو کـــەس بگەیەنێـت بـــەوەی کـــە شایســـتەیەتیو بـــە دادپەروەرانـــە بجوڵێتـــەوە، ژیانـــی دونیـــاش بەسروشـــتی خـــۆی، شـــوێنی بەدیهێنانـــی ئـــەم وادە خوداییـــە نییـــە، چونکـــە:

١ - تەمەنـــی مـــرۆڤ کـــورتو ســـنوردارە، زۆرێـــك لـــە مرۆڤـــەکان پێـــش ئـــەوەی بەرئەنجامـــی کارەکانـــی خۆیـــان بـــە تـــەواوی ببینـــن، کۆچـــی دوایـــی دەکـــەن.

٢ - پاداشتی زۆر کردەوە لەدونیادا نادرێتەوە، وەك پاداشتی شەهید.

٣ - مرۆڤێـــك کـــە خزمەتـــی بـــە خەڵکانێکـــی زۆر کـــردووە، لەبـــەر کورتـــی تەمەنـــی لەدنیـــادا پاداشـــتەکەی بـــۆ مەیســـەر نابێـــت.

٤ - ســـزادانی کەســـانێك کـــە ســـتەمیان لـــە کەســـانی دیکـــە کـــردووە، بۆنموونـــە کەســـانێکیان کوشـــتووە، لـــەم دونیایـــەدا پیـــادە ناکرێـــت.

٥ - بەهـــۆی ســـتەمی کەســـانی دیکـــەوە، هەندێـــك کـــەس دەرفەتـــی گەشـــانەوەو پێشـــکەوتنیان لـــە دەســـت دەچێـــتو دووچـــاری جۆرەهـــا ناخۆشـــی دێـــن، کـــە لـــەم دونیایـــەدا حیســـاب بـــۆ هەمـــوو ئەوشـــتانە ناکرێـــت، لەبـــەر ئـــەوە:

ئـــ- دونیـــا بەجۆرێکـــە، کـــە مرۆڤـــەکان ناتوانـــن بەرئەنجـــامو بەرهـــەم و کردەوەکانـــی خۆیـــان بەتەواوەتـــی دەســـتبکەوێتەوە.

ب- ئـــەو ســـتەمانەی کـــە هەندێـــك لـــە هەندێکـــی دیکـــەی دەکـــەن، بەشـــێوەیەکی تـــەواو لـــەم جیهانـــەدا قەرەبـــوو ناکرێنـــەوە.

وانەی چواردەیەم: مـەنـزڵگەی دوایی

ئایـە مرۆڤـەکان دوای مـردن دەچنـە جیهانـی دواییـەوە، یـان پێـش دەسـتپێکردنی ژیانـی ئـەو دونیـا، قۆناغێکـی دیکەیـان لـە پێشـەو دەبێـت پێیـدا بـڕۆن؟ ئایـا قۆناغـی دوای مـردن قۆناغـی بـێ ئاگاییـە؟ باپێـش هەمـوو شـتێك لـە ڕوانگـەی چەنـد ئایەتێکـی قورئانییـەوە سـەیری ئـەم پرسـە بکەیـن‌و بزانیـن مەنزڵگـەی دوایـی مـرۆڤ کوێیـەو چـی بەسـەردا دێـت، هەڵوێسـتی مرۆڤـەکان، کـە لەچۆنییەتـی ژیانـی ئـەم دونیایەیانـەوە سـەرچاوەی گرتـووە چییـە؟

١ - خـــودا دەفەرموێـــت:((حَتَّى إِذَا جَاء أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُـــونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْـــتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُـــوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَـــرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُـــونَ ﴿١٠٠﴾)) (المؤمنون ٩٩ - ١٠٠).

واتـــە: کاتێـــك مـــردن بەیەکێـــك لەوانـــە بـــگات (ئەوانـــەی چاکەکارنەبوون)دەڵێـــت: پـــەروەردگارم بمگێـــڕەوە بـــۆ دونیـــا، بەڵکـــو ئـــەو کارە چاکـــەی کاتـــی خـــۆی لەدەســـتم چـــووە لەدنیـــادا بیکـــەم. نەخێـــر ئـــەوە تەنهـــا قســـەیە، هەرگیـــز ئـــەو داخوازییـــە جێبەجـــێ نابێـــت، تـــا ڕۆژێـــك زینـــدوو دەکرێنـــەوە، لەمپەرێکـــی زۆر گەورەیـــان لەپێشـــدایە و ناتوانـــن بگەڕێنـــەوە بـــۆ دونیـــا، واتـــە هەرگیـــز ناگەڕێنـــەوە و هـــەر لەسزاشـــدا دەبـــن. ڕاڤەکارانـــی قورئـــان دەفەرمـــون: پـــاش مـــردن حاڵەتـــی (بـــەرزەخ) دێـــت، کـــە لەنێـــوان دنیـــا و قیامەتدایـــە.

٢- خـــودا دەفەرموێت:((إِنَّ الَّذِيـــنَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَـــةُ ظَالِمِي أَنْفُسِـــهِمْ قَالُواْ فِيمَ كُنتُـــمْ قَالُواْ كُنَّا مُسْـــتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ قَالْـــوَاْ أَلَـــمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ وَاسِـــعَةً فَتُهَاجِـــرُواْ فِيهَا ﴿٩٧﴾ إِلاَّ الْمُسْـــتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَـــاء وَالْوِلْدَانِ لاَ يَسْـــتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَـــبِيلاً ﴿٩٨﴾))(النســـاء ٩٧- ٩٨). واتە: ئەوانـــەی کە فریشـــتەکان گیانیان دەکێشـــن، لـــە کاتێکدا بەرامبـــەر بەخۆیان ســـتەمیان کردووە، پێیان دەڵێـــن: ئێوە لە کـــوێ بوون؟

دەڵێن: ئێمە لە زەویدا ڕەش‌و ڕوت‌و بێ دەسەڵات بووین.

پێیان دەڵێن: ئایا زەوی خودا فراوان نەبوو تاکو بەو حاڵە ڕازی نەبن‌و کۆچی تێدا بکەن؟

ئەوانە مەنزڵگەیان دۆزەخە کە چارەنووسێکی یەکجار نالەبار و خراپە.

٣- خودا دەفەرموێـــت:((الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُـــمُ الْمَلآئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَـــلامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُـــواْ الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُـــونَ))(النحل ٣٢).

واتـــە: چاکەکاران کاتێك فریشـــتەکانی خودا گیانیان دەکێشـــن دەڵێن ســـڵاوی خواتـــان لێ بێت، بڕۆنە بەهەشـــتەوە لەبەرامبەر ئەو کردەوانـــەی کردوتانە.

٤- خـودا دەفەرموێت:(:((فَوَقَـاهُ اللَّـهُ سَـيِّئَاتِ مَـا مَكَـرُوا وَحَـاقَ بِـآلِ فِرْعَـوْنَ سُـوءُ الْعَـذَابِ ﴿٤٥﴾ النَّـارُ يُعْرَضُـونَ عَلَيْهَـا غُدُوًّا وَعَشِـيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّـاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَـدَّ الْعَـذَابِ ﴿٤٦﴾)) (غافر ٤٥ - ٤٦).

واتە: خراپترین ســـزا دەوری دارودەســـتەکەی فیرعەونـــی دا. ئەوانەی هەمـــوو بەیانی‌و ئێوارەیەك دەخرێنـــەڕوو و ئاگریان نیشـــان دەدرێت، کاتێکیـــش ڕۆژی دوایی بەرپابوو (فەرمـــان دەکات) کە دارودەســـتەی فیرعەون بخەنە خراپترین ســـزاو ئەشکەنجەوە.

پەیامی ئایەتەکان:

١- مرۆڤەکان لەکاتـــی مردندا ئەو هۆشـــیاریو توانایەیان هەیە، کە بتوانـــن گفتوگۆ لەگەڵ خودای گەورەو فریشـــتەکان بکەنو وەڵامی ئەوان بدەنەوە .

٢- مـــرۆڤ دوای مردن دەچێتـــە دونیایەکەوە کە پێـــی دەوترێت (بەرزەخ)، تـــا بەرپابوونی قیامەت لـــەو جیهانەدا دەمێنێتەوە، کـــە قۆناغێکە لەنێوان مـــردنو ڕۆژی دواییدا.

٣- مـــرۆڤ دوای مـــردن لە دۆخێکـــدا دەبێت، کە پەی بە فریشـــتەکان ببـــات و گفتوگۆیان لەگەڵدا بکات .

٤- چالاکی جەســـتەی مرۆڤ لـــە بەرئەنجامی پەیوەنـــدی ئەوەوەیە بەڕۆحەوە، لـــەم ڕووەوە کاتێك ڕۆحـــی مرۆڤ لەلایەن فریشـــتەکانەوە وەردەگیرێتەوە، جەســـتە چالاکیو ئـــەو وزەیەی هەیەتی لە دەســـتی دەدات، بەڵام گیـــان(ڕۆح) لەچالاکی هۆشـــیارانەی خۆی هەر بـــەردەوام دەبێت.

٥- قۆناغـــی یەکەمی پاداشـــت دانەوەی بـــاوەڕداران و ســـزادانی بێ باوەڕان، هەر لـــە بەرزەخەوە دەست پێدەکات.

٦- جیهانـــی بەرزەخ ئەو ســـنوردارییەی ئەم جیهانـــەی نیە، مرۆڤ دەتوانێت پەی بەهەندێك شـــت بەرێت کە لـــەوەو پێش ئەو توانایـــەی نەبووە.

چەند پرسیارێك:

یەکـەم- چ لێکچونێك لە نێوان دونیاو بەرزەخ لەلایەکـەوەو بەرزەخو ڕۆژی دوایی لەلایەکی دیکـەوە هەیەو لە ئارادایە؟

١-

٢-

٣-

٤-

دووەم - چ شتێك لە دونیاوە لەگەڵ مرۆڤ دەڕوات بۆ بەرزەخو لەو جیا نابێتەوە؟

١-

٢-

٣-

٤-

وانەی پازدەیەم: سەرەنجام و ئاکامی کار

مرۆڤ لە دونیادا کۆچی دوایی دەکاتو دەڕوات، بەڵام ئاسەواری کارو کردەوەکانی ئەو هەردەمێنێتو نافەوتێتو کاردەکاتە سەر ژیانی مرۆڤەکانی دوای خۆی.

خودا دەفەرموێت: ((يُنَبَّأُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ))(القيامة ١٣).

واتە: لەو ڕۆژەدا (واتە ڕۆژی دوایی) مرۆڤ هەواڵی پێ دەدرێت دەربارەی ئەوەی پێشی خستووەو ئەوەی دوای خۆی بەجێی هێشتووە.

خودای گەورە لەم بارەیەوە دەفەرموێت:((إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ)) (يس ١٢).

واتــە: ئێمــە مــردووەکان زینــدوو دەکەینــەوە، ئــەو کارو کردەوانــەی پێش خۆیــان خســتووەو ئــەو شــوێنەوارەش لــە دوای خۆیــان بەجێــی دەهێڵــن دەینوســینو تۆمــاری دەکەیــن، هەمووشــتێکمان لــە کتێــب و نامەیەکــی ئاشــکرادا ئامــادە وتۆمارکــردووە.

پێغەمبەر (د.خ) لە فەرموودەیەکدا لەم ڕووەوە ئاماژە بەوە دەکات:((من ســـنّ في الاســـلامِ سُـــنّة حســـنة فلهُ اجرها واجرُ من عملَ بها الى يومِ القيامةِ ومن ســـنَّ سُـــنّة ســـئيةً فعليـــهِ وزرها ووزر من عمل بها الى يـــومِ القيامةِ)).

واتـــە: هەر کەس ڕێبازو نەریتێکی چاك نیشـــانی خەڵکـــی بداتو لەناو کۆمەڵـــدا بڵاوی بکاتەوە، تا ئـــەو ڕۆژەی کار بەو ڕێبازە چاکە بکەن، ئەویش لەو چاکەکردنەدا بەشـــدارە، بە پێچەوانەشـــەوە ئەگەر مرۆڤ ڕێو ڕەســـمێکی خراپ دابهێنێـــتو خەڵکی چاوی لێبکەنو بەهـــۆی ئەوەوە دوچاری تاوانو خراپە بـــبن، تا ئەو ڕۆژەی لەناو خەڵکیـــدا کاریگەری بمێنێت لەو تاوانانەدا بەشـــدارە.

ئەمـــەش وا لە بـــاوەڕدار دەکات لە بیرکردنەوەو قســـەو ڕەفتاریدا هۆشـــیار بێـــتو لە خەمی ئەوەدا بێت هەمیشـــە پێشـــەنگو سەرمەشـــقو ڕەمزی چاکە خوازیو مرۆڤ دۆســـتی بێتو خۆی ڕەفتـــار بەرز بێتو هەوڵبـــدات خەڵکیش بەهەمان شـــێوە بن.

قورئانـــی پیرۆز لە چەندین ئایەتدا مرۆڤ هۆشـــیار دەکاتەوە، کە تەنهـــا بەرامبەر ئەوکردەوانە لێپرسراو نییە کە خۆی ڕاســـتەوخۆ ئەنجامیـــان دەدات، بەڵکو بەرامبەر هەموو ئەو ئاســـەوارانەش بەرپرســـە لە دوای خۆی بەجێیان دەهێڵێت.

ئـــەوەی کردەوەکانـــی مرۆڤیـــش لە ڕۆژی دواییدا دەکێشـــێت خـــودای گـــەورە خۆیەتی، کە کێشـــەرێکی وردو دادپەروەرە، لە هەمانکاتدا میهرەبانو بەخشـــندەیە. لە دادگای خودادا هەرکەس بە تەنهـــاو لەگـــەڵ کردەوەکانی خۆیدا ئامـــادە دەبێت.

١ - شـــوێنی خراپـــەکاران:

دوای کۆتایـــی هێنانـــی دادگا، دۆزەخییەکان دەستەدەســـتە بەرەو دۆزەخ پەلکێـــش دەکرێن، لەوێ پەشـــیمان دەبنەوەو حەسرەت هەڵدەکێشـــن بۆچـــی ژیانی دونیایـــان بەو جۆرە بەســـەر برد، کە دووچـــاری ئەم ڕۆژو چارەنووســـەیان بـــکات، داوا لە خودای گـــەورە دەکـــەن کەبیانگێڕێتەوە بۆ دونیا بۆ ئـــەوەی بەجۆرێکی دیکە بژینو بەهەشـــت مســـۆگەر بکەن، بەڵام تـــازە دەرفەتی ژیانی دونیایان لەدەســـت چووە، داوا دەکەن ســـزایان لەســـەر ســـوك بکرێت بەڵام بـــێ هودەیە.

بـــاوەڕدار کـــە ئـــەم چارەنووســـەی لەبـــەر چـــاوە هۆشـــیار دەبێتـــەوە. لاوان دەبێـــت هەوڵبـــدەن لاوێتـــی خۆیـــان لـــە هەندێـك کاری وەهـــادا بەســـەر نەبـــەن، کـــە ســـودی ئـــەم دونیـــاو ئـــەو دونیـــای

تێدا نەبێت، هەروەها دەبێت خۆیان بەدووربگرن لە (خواردنەوەی مەیو ماددەهۆشبەرەکانو قومارو داوێن پیسیو درۆو دووڕوویيو فێڵکردنو ئازاردانی کەسوکار و خراپە کردن لەگەڵ هاوڕێو دۆستو سەرجەم مرۆڤەکان). نابێت ڕێگە بدەن کەس بیر لەوە بکاتەوە بۆ خراپەکاریو تۆقاندنی خەڵکو ئامانجی خراپ بەکاریان بهێنێت، چونکە خودای گەورە عەقڵی پێ بەخشیوینو لێپرسراوین بەرامبەر خۆمانو خێزانەکانمانو کۆمەڵ و لەسەر کردەوەکانمان لێپرسینەوەمان لەگەڵ دەکرێت.

٢- شوێنی چاکەکاران:

چاکەکارانو ڕزگاربووان بەرەو بەهەشتی خودایی دەبرێن، بەهەشت لە پێشوازییاندا دەبێتو بە گەیشتنیان دەرگاکانیان بۆ دەکرێنەوە، بە سڵاو پێشوازییان لێ دەکرێتو مژدەیان پێ دەدرێت، بەرامبەر کردەوە باشەکانی دونیایان بۆ هەتاهەتایە لە نازو نیعمەتی ئەم بەهەشتەدا دەمێننەوەو هەرگیز نامرنو لە لوتکەی بەختەوەریدا دەبن، هەرچی دڵیان بیخوازێت بۆیان ئامادە کراوە، هەرچی غەمو پەژارەو ناخۆشییە لە بەهەشتدا بوونی نییە.

گفتوگۆ :

١ - کام جــۆر لەکاروکـــردەوە، بەو کارو کردەوەیـــە دادەنرێت، کە مرۆڤ پێـــش خۆی دەینێرێتو کامەشـــیان بە ئاسەوارو شـــوێنەواری ئەو دادەنرێت ؟

٢ - جارێکـــی دیکە بیر لە خۆت بکەرەوە، توانا شـــاراوەکانی خۆت زیاتر بـــدۆزەرەوەو بەخێراتر لە ڕێـــی ئەنجامدانی کاری چاکو بـــاش لە ژیانەوە بەرەو بەهەشـــت بڕۆ، نەخشـــە دابنێ، بۆئەوەی زۆرتر ســـوود لە توناکانت وەربگریتو ببیتـــە نموونەی مرۆڤێکی چاکەخـــوازو ئامانج بەرز.

٣ - چی لەم ئایەتانە تێگەیشتینو چ کارێك دەکەنە سەر مرۆڤی باوەڕدار؟

بیرکردنەوەو لێکۆڵینەوە:

١-ئامادەکردنی گەواهیدەران لە ڕۆژی دواییدا بۆ چییە؟

٢- بەهۆی چ شتێکەوە مرۆڤ لە ڕۆژی دواییدا هیچ ستەمێکی لێ ناکرێت؟

پێشنیاز:

باســـی هەندێـــك لـــەو چاکەکارانـــەی شـــارەکەت یاخود گوندەکەت بکە، کە شـــوێنەواری خێرو چاکەیان لـــەدوای خۆیان بەجـــێ هێشـــتووەو خەڵکیـــ هەمیشـــە بەچاکە ناویان دەبەن؟

بەشی دووەم
ناساندنێکی گشتیی ئیسلام

وانەی شازدەیەم: دەرکەوتنی ئیسلام و هاتنی پێغەمبەر(د.خ)

چیرۆکی سەرهەڵدانی ئیسلام لە هاتنی پێغەمبەری مەزن(محمد) (د.خ)دەست پێدەکات، لەوکاتەوە کە خودای گەورە قورئانی ناردە سەر دڵە پڕ سۆزو خۆشەویستەکەی، کە بە بەرنامەی ژیانی موسوڵمانان دادەنرێت، بۆ ئەوەی ڕێنمایی هەموو مرۆڤایەتی بکات لە هەموو کاتو شوێنێکدا بۆ سەر ئاینی پاکی ئیسلام، وەك خودای گەورە دەفەرموێت:((الَر كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ))(ابراهیم ١).

واتە: سوێن بە هەر سێ پیتی (ا.ل.ر)ئەم پەیامەی کە بۆمان ناردوویت، بۆ ڕزگارکردنی خەڵکە لە تاریکیەوە بۆ ڕوناکی بەپشتیوانی خودای گەورە، بۆ ئەوەی ڕێنماییان بکات

بۆ ڕێگەیەکی بەرزی سوپاسکراو، هەروەها خودای گەورە بڕیاری داوە کە ئەم پەیامە بپارێزێتو هەتا ڕۆژی هەڵسانەوەش کەس ناتوانێت لەناوی ببات .وەك دەفەرموێت: ((إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونً)) (الحجر ٩).

واتە: ئێمە ئەم پەیامەمان ناردووەو ئێمە خۆشمان دەیپارێزین. لەدوای قورئانیش فەرموودەکانی پێغەمبەرمان هەیە کە بەهۆیەوە یاساو شەریعەتی ئیسلامی لێ وەردەگیرێت.

ئیسلام سەرەڕای ئەوەی کە ئاینێکە لە هەمان کاتدا شارستانیەتو کولتوورو پەیامێکی چاکسازییە، سەرچاوەیەکیشە بۆ زانستو مەعریفە.

پێغەمبەر (د.خ) نێردراوێکی بەڕێزی خودای گەورەو چاکسازێکی جیهانییە، خاوەنی پەیامێکی گەورەی ئاسمانییە، لە سەرەتادا توشی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی سەخت بوو لەگەڵ خەڵکی نەفامو ستەمکاردا، چونکە لەلایەك نەیاندەویست واز لە بتپەرستیو ڕەوشتە خێڵەکییەکانیان بهێنن، لەلایەکی دیکەش ستەمکاران زۆر لە دادپەروەریی ئیسلام دەترسان، چونکە ئیسلام بانگی مرۆڤی دەکرد بۆ یەکتاپەرستیو پەیوەستکردنی مرۆڤ لە ڕووی ڕۆحیو جەستەییەوە بەخوداوە، کە پێویستی بە هیچ شتێك نەبوو، بەڵام لەبیروباوەڕەکانی پێشودا دەبوایە بەهۆی بتێکەوە یان کەسێکەوە بگەشتنایە بە خودا، لەبەر ئەوەی ئیسلام بانگەشەی بۆ ئازادی مرۆڤ دەکردو هەمووی بەیەك چاو سەیر دەکردو کەسی بەگەورەتر نەدەزانی، لەبەر ئەوە ستەمکارو دەرەبەگو خاوەن بەرژەوەندییە جۆر بەجۆرەکان دژایەتییان دەکرد، هەتا گەیشتە شەڕو کوشتار، هەر بەهۆی بەرگری کردنی پێغەمبەری خوداو پەیامەکەی لەخەڵکی چەوساوەو هەژارو نەدارو کۆیلەکان، ناچاریان کرد، خۆشەویسترین نیشتیمانی خۆی کە(مەککە) بوو بەجێی بهێڵێت، لە دوای هەشت ڕۆژ بە ڕۆیشتن بە بیابانو کەژو کێوەکاندا، لە ١٦ڕەبیعی یەکەم واتە (٢٠ /٦٢٢/١١) ز گەیشتە شاری مەدینە، ئەم

ڕوداوه نــاو دەبرێــت بــه (کــۆچ)، کــه ڕوداوێکــی گەورەیــه لــه مێــژووی ئیســـلامدا، چونکــه بــه ســەرەتای پتەوبــوونو ڕەگ داکوتانــی ئیســلام دادەنرێــت، لــه ســەردەمی عومــەری کــوڕی خەتابیشــدا ئــەم ڕۆژە کرایــه ســەرەتای ســاڵی کۆچــی بــۆ موســـوڵمانان.

ب - پێناسەی ئیسلام:

ئیســـلام: ئەو بەرنامه و ڕێبازەیـــه، کەدەبێت ملکەچی بین و خودای گەوره بەتاك و تەنها بپەرســـتین و فەرمانەکانـــی جێبەجـــێ بکەین و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەین. ئیســـلام: ئەو ئاینەیـــه کەخوای گەوره بۆمرۆڤایەتـــی ناردووه، وەك دەفەرموێت:((إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْـــلاَمُ) (آل عمران ١٩) .

ئیســـلام بەمـــــانا تایبـــەتییەکەی:

ئاســـتی تێگەیشـــتنی گەلان بـــه درێژایی مێژوو لەگۆڕانـــدا بووه، لەبەرئـــەوەی هەتا مرۆڤایەتی بەرەو ســـەرەوه هاتبێت، ئاستی زانســـت وزانیاری پێشـــکەوتووه، لەگەڵیدا مرۆڤیش بەرەو پێشکەوتن هەنگاوی نـــاوه، لەبەر ئەوه خـــودای گەورەش بۆهەر زەمـــان و ژینگەیـــەك پێغەمبەرێکی ناردووه، کاتەکەشـــی بۆدیاری کردووه، لەبەر ئەوه خودای گـــەوره زانابووه بەوەی، کەئەم ســـەردەمەی ئێمه ســـەردەمی زانســـت وپێشـــکەوتنو تەکنەلۆژیا دەبێت، لەبەر ئـــەوه ئاینێکی نـــاردووه کەله هەموو ڕووەکانـــەوه تەواوبێـــتو موعجیزەی ئەم ئاینەش قورئانو زانســـتەو یەکەم ئایەتیشـــی به وشـــەی (اقـــرأ)، واته بخوێنه دەســـت پێدەکات.

ئاینی ئیسـلام ، تایبـەت نییـە بەژینگەیـەك‌و نەتەوەیەك، بەڵكو بـۆ هەموو گەلانی سـەرزەوی بەبـێ جیاوازی هاتـووە، وەك خودای گـەورە دەفەرموێت:((وَمَا أَرْسَـلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَـةً لِّلْعَالَمِينَ)) (الانبیاء١٠٧).

واتە: ئێمە پێغەمبەرمان ناردووە هەتا سۆزو بەزەیی بێت بۆهەموو جیهانیان.

لەبەرئـەوە ئـەم ئاینە، بۆ هەمـوو مرۆڤایەتییە، بەبێ جیاوازی و تێیدا کـەس لەکەس گەورەتر نییـەو هیچ نەتـەوەو ڕەنگێك ڕێزی زیاتری نییە بەسـەر ئـەوی دیکەدا، تەنها بەکـردەوەی چاك وخواپەرسـتی و خۆپارێزی لە تاوان نەبێت.

پرس:

بۆچی ئاینە ئاسمانییەکانی پێشوش بە ئیسلام ناو براون؟

گفتوگۆ:

ناوی ئیسلام پەیوەندی بە ئاشتی خوازییەوە چییە؟

وانەی حەڤدەیەم: گرنگترین تایبەتمەندییە گشتییەکانی ئیسلام

یەکەم -خودایی بوون (الربانیە):

واتە: ئاینی ئیسلام سەرەتاو کۆتاییو پێکهاتەی پەیامەکەی هەمووی لەخوداوەیە، خودایی بوونی شەریعەتی ئیسلامیش لەدوو ڕووەوەیە:

١ - خوداییبوونی سەرچاوەی پەیامەکەی:

واتــە بەرنامەی ئیســلام، ئــەو ئامانجانەی کــە دیاری کــردووە پێی بگات، لەلایــەن خوداوە دیــاری کراوە کــە بریتییە لــەو قورئانەی کە بــۆ پێغەمبــەر (د.خ) نێرراوە.

ئــەم پەیامە خوداییە، لەگەڵ ڕەچاوکردنی واقیعی ئەو شــوێنو خەڵکەشــدا کــە یەکەم جار لێی دابەزیوە، لەســەر ئاســتی بنەماو بەها باشــەکانیدا، کاریگەری هیچ خێڵاو نەتــەوەو چینو توێژو حیــزبو گەلێکی بەســەرەوە نییــە، بەڵکو بە ویســتی خودا داڕێــژراوەو مەبەستیشــی ڕێنمایی‌و ڕۆشــن کردنەوەی ژیانە بۆ مرۆڤ ، هەروەها هەڵقوڵاوی ســۆزو میهرەبانــی‌و جوانی‌و لێبوردەییە.

خــودای گــەورە دەفەرموێــت:((يَـا أَيُّهَـا النَّـاسُ قَـدْ جَاءكُـم بُرْهَـانٌ مِّـن رَّبِّكُـمْ وَأَنزَلْنَـا إِلَيْكُـمْ نُـورًا مُّبِينًـا)) (النســاء ١٧٤).

واتــە: ئێوە لەلایــەن پەروەردگارتانەوە بەڵگەیەکتان بۆ هاتــووەو ڕوناکییەکی ئاشــکرامان بۆ ڕەوانە کردوون .

٢ - خوداییبوونی ئامانجەکان:

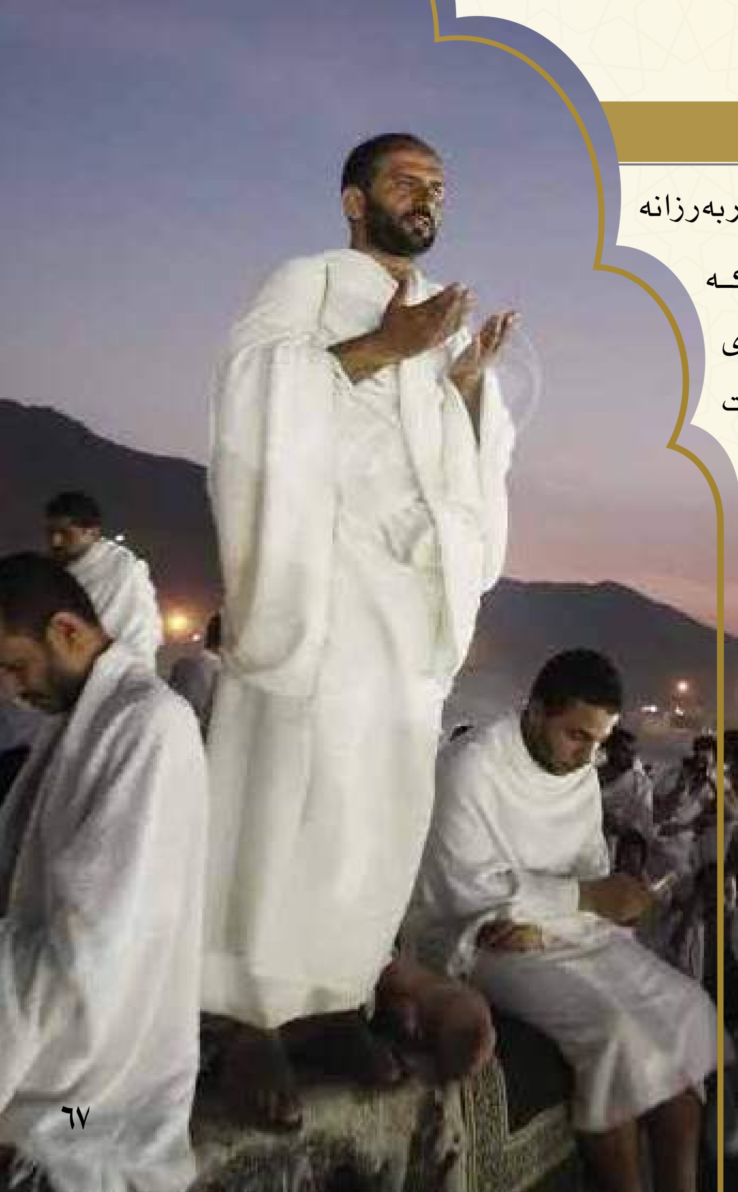

لــە دوای بانگەشــەکردن بــۆ ژیانێکــی ســەربەرزانە لــەم دونیایــەدا، کۆتــا ئامانجــی ئیســلام ئەوەیــە کــە مــرۆڤ پەیوەســت بێــت بــە خــوداوەو ڕەزامەنــدی خــودای دەســت بکەوێــت، هەروەهــا دەبێــت ئامانجــی کۆتایــی مرۆڤیــش هــەر ئــەوە بێــت کــە بتوانێــت لەژیانــی دونیــادا ڕەزامەنــدی خــودا بەدەســت بهێنێــت، وەك دەفەرموێــت: ((يَـا أَيُّهَـا الْإِنسَـانُ إِنَّـكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّـكَ كَدْحًـا فَمُلَاقِيـهِ)) (الانشــقاق٦).

واتــە: ئــەی ئادەمیــزاد تــۆ لــە هــەوڵو ڕەنجداندایــت بەرەو پــەروەردگارت، پێشــی دەگەیــت.

دووەم -مرۆڤبوون:

مەبەست لە مرۆڤبوون، واتە مرۆڤ لەم ئاینەدا ڕێزو پایەیەكی گرنگی هەیە، ئامانجی گەورەی ئیسلام بۆ ئەوەیە مرۆڤ بەختەوەر بكاتو مافەكانی بۆ بگێڕێتەوە. پێغەمبەری خودا مرۆڤێك بووە وەك ئێمە، خودای گەورە قورئانی بۆ ناردووەو بە پاكی گەیاندوویەتی بە ئێمە، لە پەیامی هەموو پێغەمبەراندا مرۆڤ ئامانجی سەرەكییە، سەرەتا بانگی دەكات بۆ پەرستنی خودا بەتاك و تەنیایی، پاشان كاریان كردووە بۆ چەسپاندنی دادپەروەری لە نێوان مرۆڤەكانو بانگەشەكردنیان بۆ برایەتیو دوركەوتنەوە لە زوڵمو زۆر، بۆ ئەوەی بە ئاسودەیی بژین.

گرنگترین بنەماكانی ڕێزگرتنی مرۆڤ لەئیسلامدا:

١ - جێنشینی لەسەر زەویدا:

خودای گەورە ڕێزی لەمرۆڤ گرت كاتێك كە كردییە جێنشین و ئاوەدان كردنەوەی زەوی پێ سپارد، بۆ ئەم مەبەستەش عەقڵاو زانیاریی پێ بەخشیو لەسەرو فریشتەكانەوە ڕێزی بۆ دانا.

٢- دروست كردنی لەجوانترین شێوەدا:

خودای گەورە مرۆڤی لەجوانترین شێوەدا دروست كردووە و لەهەموو گیانەوەرانی دیكە شێوەی ڕێكترو جوانترە.

٣- ڕۆحی مرۆڤ بەشێكە لەڕۆحی خودا، كە كردوویەتی بەبەری مرۆڤدا:

خودای گەورە دەفەرموێت:((فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا)) (التحريم١٢) بەمەش مرۆڤ بووە بەخاوەنی ڕێزێكی گەورەو بە ئاسانی دەتوانێت بگات بە خودا، ئەگەر ئەو ڕۆحە بە تاوانكردن پیس نەكات.

٤- هەموو بونەوەری خستووەتە ژێر دەستی مرۆڤ:

خـــودای گەورە دەفەرموێت:((وَسَـــخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّـــمَاوَاتِ وَمَـــا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًـــا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِـــكَ لَآيَـــاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّـــرُونَ)) (الجاثية ١٣) یەكێـــك لەڕێزەكانی خودا بۆ مـــرۆڤ ئەوەیە، كە بونـــەوەری خســـتووەتە خزمەت مـــرۆڤ، ئەویش بۆ ئەوەیە كـــە مرۆڤ لەدونیادا بـــە بەختەوەری بـــژیو بتوانێت بە باشـــی خودا بپەرســـتێت، خـــودا هەمـــوو ئاســـمانەكانو زەوی لەبەر مرۆڤ دروســـت كردووە، بـــە تایبەتیـــش زەوی كە بـــۆی ڕازاندووەتەوە بـــە هەموو جـــۆرە نیعمەتێك بۆ ئەوەی بە ئاســـودەیی بژی، زەوی بە باشـــترین شـــێوە ئـــاوەدان بكاتەوە.

٥- پاراستنی كەرامەت و ماڵ و ناموسی مرۆڤ:

ئیسـلام جەخـت دەكاتـەوە، لەسـەر پاراسـتنی ڕێـزو مافەكانـی مـرۆڤـو حەرامكردنـی خوێـنو ماڵـیو پاراسـتنی نامـوسو شـەرەفی. ئیسـلام نـەك هـەر لەژیانـدا پارێـزگاری لەمافەكانـی مـرۆڤ دەكات، بەڵكـو لـەدوای مردنیـش ڕێـزی لـێ دەگرێـت وەك پێغەمبـەری خـودا دەفەرمووێـت: ((كـسر عظـم الميّـت ككسـره حيـاً))، واتە: شـكاندنی ئێسـكی مـردوو، وەك ئـەوە وایە بـە زیندوویی بیشـكێنیت.

٦- لە ڕوانگەی شەریعەتی ئیسلامەوە هەموو مرۆڤەكان یەكسانن:

لە ڕوانگەی شەریعەتی ئیسلامەوە هەموو مرۆڤەكان یەكسانن، جیاوازی نییە لەنێوان مرۆڤی سپیو ڕەش، پیاو و ئافرەت، عەرەبو غەیرە عەرەب، تەنها بە لەخودا ترسانو كاری چاكە نەبێت، پێغەمبەر(د.خ) دەفەرموێت:((كلكم من آدم وآدم من تراب)). واتە: هەمووتان لە ئادەمنو ئادەم لە گڵ دروست كراوە. لەئیسلامدا كە یاسای ســزای تـــــاوانبـــــاران دادەنرێت، جیـــاوازی نـــــاكرێت لەنێوان هیچ كەسـێكداو كـــەس بـــۆی نییـــــــە بە ناوی ئاینو نەتەوەو شتی دیكەوە لەو ســـزایانە ڕزگاری ببێت.

سـێیەم - گشـتگیری و جیهانیبوون:

بنەماکانی گشتگیری ئیسلامیش ئەم خاڵانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١- واته ئـەم پەیامەی کە خودای گـەورە ناردوویەتی بـۆ پێغەمبەرەکەی بۆ هەمـوو مرۆڤایەتییە، هەتـا ڕۆژی دوایی بـەردەوام دەبێت، ئـەم پەیامە تایبەت نییـە بە عەرەب یـان نەتەوەیەکی تر، بەڵکو بۆ هەموو نەتەوەکان‌وگەلەکان‌و کیشـوەرەکانە، لەئیسـلامدا هیچ نەتەوەیـەك هەڵبژێرراوی خـودا نییـە، خودا بە یەکسـانی سـەیری هەمـووان دەکات‌و هەموویان ئەو دروسـتی کردوون‌و لەیەك ڕەگـەزن، وەك خودای گـەورە دەفەرموێت: ((وَمَا أَرْسَـلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِـيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِـنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ))(سـبأ ٢٨).

٢- شەریعەتی ئیسلام هەموو قۆناغەکانی ژیانی مرۆڤ دەگرێتەوە:ئیسلام سیستمێکی بۆ ژیانی مرۆڤ داناوە، کە لەناو سکی دایکییەوە دەیگرێتەوە تا لەدایك دەبێت‌و دەبێتە منداڵ‌و گەورە دەبێت‌و ژن دەهێنێت‌و دەبێتە دایك‌و باوك، هەتا پیریش دەبێت هەروەها پاش مردنیشی ڕێنوێنیی دەکات‌و هەتا دەچێتە بەهەشت یان دۆزەخ.

پرس:

جگە لەو خاڵانەی باسکران ڕێزگرتنی ئیسلام بۆ مرۆڤ لەچی دیکەدایە؟

گفتوگۆ:

لە ئیسلامدا خودای گەورە ڕێزی لە مرۆڤ گرتووە بەژن و پیاوەوە، بەڵام لەواقیعی ژیاندا، زۆرجار دەبینین ئافرەتان بەچاوێکی کەمتر لە پیاوان سەیریان کراوەو ڕێز لە کەرامەت‌و هەست‌و مافەکانیان نەگیراوە، ئەمەش دژی ئیسلامە ئەم جیاوازییەش لە نێوان ئیسلام‌و کلتور و واقیعی کۆمەڵگەدا پێویستی بە چارەسەرە.

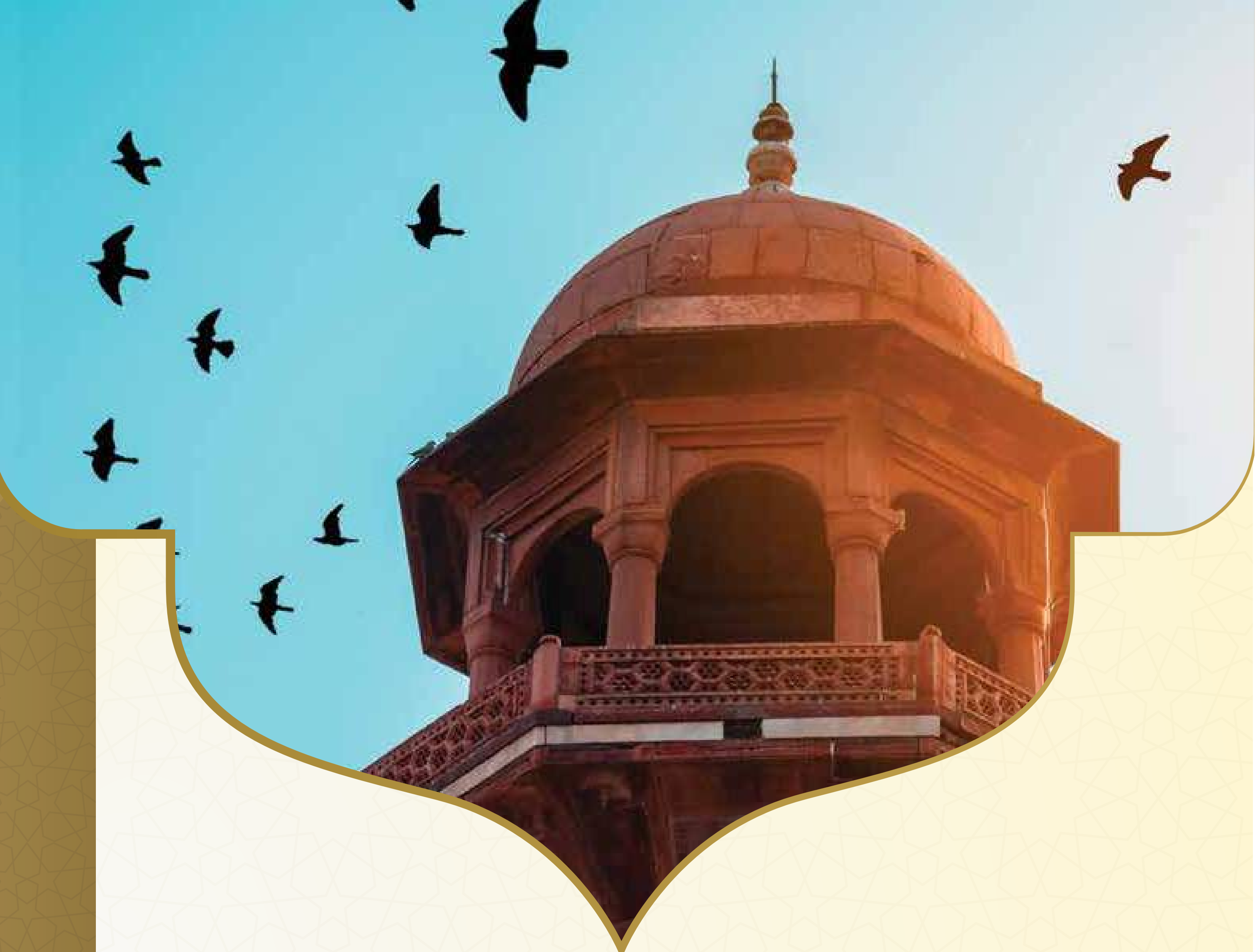

وانەی هەژدەیەم: گرنگترین تایبەتمەندییە گشتییەکانی ئیسلام

چوارەم-میانڕەوی:

ئاینی ئیسلام ئاینی میانڕەوییە، واتە دژی توندڕەوی و شێلگیرییە لەیەك کاتدا، میانڕەویش لەئیسلامدا چەند مانایەکی هەیە:

١- ئیسلام شەریعەتێکی دادپەروەرە لەڕووی دیاریکردنی مافو ئەرکەوە:

لـەم بارەیـەوە پێغەمبـەری خـودا دەفەرموێت:((إنمـا أُهلـك الذيـن قبلكـم أنهـم كانـوا إذا سرق فيهـم الشريـف تركـوه وإذا سرق فيهـم الضعيـف أقامـوا عليـه الحـد وأيـم اللـه لـو أن فاطمـة بنـت محمـد سرقـت لقطعـت يدها)).(متفـق عليـه).

واتـە: خەڵکانـی پێـش ئێـوە بـەوە لەناوچـوون ئەگـەر خـاوەن پلـەو پایـەو دەسترۆیشـتوویەك دزی بکردایـە، وازیـان لێـی دەهێنـا، بـەڵام ئەگـەر زەبـونو بـێ پشـتێك دزی بکردایـە سـزایان دەدا، سـوێند بەخـودا ئەگـەر فاتیمـەی کچـی موحەمـەد دزی بـکات دەسـتی دەبـڕم (سـزای دەدەم).

٢- ئاینێکی ڕاستەو خواریی تێدا نییە:

ئیسـڵام ڕێگەیەکی ڕاسـتە، ڕێگەیەکی گومڕاو سـەر لێشـێواو نییە، ڕێنمایی مـرۆڤ دەکات بۆ ڕێگەیەکی ڕۆشـن، کـە لەدونیادا بە بەختەوەری بژیو لەقیامەتیشـدا بە بەهەشـت شـاد ببێت.

٣- ئاینێکە، هەمووی خێرو چاکەو ڕاستگۆییە:

خـودای گەورە دەفەرموێـت:((كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّـةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُـرُونَ بِالْمَعْـرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَـرِ)) (آل عمران ١١٠).

٤- لەڕووی عیبادەتو باوەڕەوە ئیسلام ئاینی میانڕەوییە:

لەئیسلامدا زۆربەی شتەکان حەڵاڵن بەڵام حەرامەکان کەمو سنوردارن.

٥-ئیسلام ئاینی ئاشتیخوازی

ئیسـڵام، ئاینی ئاشـتیخوازی و برایەتی و بەیەکەوە ژیانی ئاشـتییانەی گشـت ئاینو نەتەوەکانە لە ژێر یـەك چەتردا.

پێنجـــەم - واقیعی بـــوون:

واتە ئیســـلام ئاینێکـــە بۆ مرۆڤ هاتـــووەو ڕەچـــاوی هەموو ئـــەو بارودۆخە دەکات، کـــە تیایدا دەژی، لەگەڵ سروشـــتی مرۆڤـــدا گونجاوەو لەپێنـــاو بەختەوەری مرۆڤـــدا هاتووە.

ئیســـلام ئاینێکـــە گرنگـــی دەدات بە غەریزەکانـــی مـــرۆڤو داوا دەکات لەچوارچێوەی شـــتە حەڵاڵەکاندا تێریـــان بکات، لەبەرامبەریشـــدا لەخراپـــەکانو حەرامـــەکان دوربکەوێتەوەو خۆیو کۆمەڵگە توشـــی زیـــان نەکات.

شـــەشـــەم - ئاســـانی و ڕۆشنی:

ئـــەوەی ئیســـلام لەئایـــنو باوەڕەکانی دیکە جیـــا دەکاتەوە ئەوەیە کە ئیســـلام، ئاینێکی ئاســـانو ڕۆشـــنەو هەموو کەس لەهەموو ئاســـتێکدا بە ئاســـانی تێی دەگەن، باس لەخودایەکـــی تاكو تەنیا دەکات، کـــە هەموو لایەك دەبێت بیپەرســـتنو داوای پێویســـتییەکانی لێبکەن.

هەمـــوو ئەوەی لەغەیبـــدا باس دەکرێت، لەئاگرو دۆزەخو ســـیفەتەکانی خودا ئەو شـــتانەن، کە مرۆڤ بە ئاسانی تێی دەگاتو هیچ ئاڵۆزییەکی تێدا نییە.

پرس:

میانەڕەوبوونـــی ئیســـلام واتـــای چـــی دەگەیەنێـــت؟

گفتوگۆ:

ئیســـلام ئاینێکـــی جیهانییـــەو هی گەل و نەتەوەیەکـــی دیاریکـــراو نییـــە، پەیوەندیی ئەم خاڵە بەیەکســـانیی نەتـــەوەوە، لـــە ڕوانگـــەی ئیســـلامەوە چییە؟

وەرزی دووەم

وانەی نۆزدەیەم: مانای موســڵمانێتی

موسڵمان ئەو کەسەیە کە شــــایەتی بدات بێجگە لە(اللّه) هیچ خودایەکی دیکە نییەو (محمد)یش(د.خ) پێغەمبەری خودایە، لەم ڕوانگەیەوە دەتوانین پەیوەندی موســـڵمان بە ئیسلامەوە بکەین بە دوو جۆر:

یەکەم - ئیسلامی ڕووکەش:

واتە موســـڵمانبوونێکی ســـادەو ڕووکەش، کە باوەڕەکـــەی نەچووەتە قوڵایـــی دڵ و دەروونییەوەو کاریگەری لەســـەر ڕەوشـــتی نییەو لەگەڵ ژیانیدا ئاوێتە نەبووە، لەپەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیشیدا ڕەنگی نەداوەتەوە، چونکە لایەنگیرییەکی ڕووکەشـــی هەیە بۆ ئیســـلام، یان بە شـــێوەیەکی کوێرانەو چاولێکەری ئیســـلامی وەرگرتووە.

ئـەم جـۆرە موسـوڵمانە، ناتوانێـت بـە باشـی کەڵـك لەبەهـاو بنەماکانـی ئیسـلام وەربگرێـت، بێبـەش دەبێـت لەجەوهـەری ئیسـلام، لـە ڕووی دەروونییـەوە ئـەم کەسـە هەسـت بـە هەمـوو خۆشـییەکانی خواپەرسـتی نـاکات، زۆر بـە ئاسـانی ڕوو لەتـاوانو خراپـەکاری دەکاتو خۆشەویسـتی خـودا لەدڵیـدا لاوازەو زۆر هەسـت بـە گرنگـی دوارۆژیـش نـاکات.

دووەم - باوەڕدار:

باوەڕدار ئەو موسـوڵمانەیە کەباوەڕی لەسـەر بنەمای بڕوابوونو تێگەیشـتنی تـەواو دامەزراوە، لەژیانیشـیدا بەپێی شـەریعەتو پەیامی خودا هەنگاو دەنێت، ئەم جۆرە تێگەیشتنو بڕوا هێنانەش ناودەبرێت بە باوەڕداری ڕاسـتەقینە، ئەو موسوڵمانەش کە پەیوەندییەکی بەهێزی لەم جۆرەی لەگەڵا خـودادا هەبێتو پابەند بێت بە ڕێسـاکانی شـەریعەتەکەی پێی دەوترێت (مؤمـن) واتە باوەڕدار. بـەم جۆرە بۆمـان دەردەکەوێت کە بـاوەڕدار (مؤمن) پلەیەکی بەرزترە لەموسـوڵمان (مسـلم)، چونکە بڕوابوونێکی ڕاسـتگۆیانەو هۆشـیارانەیە لەئیسـلامو لەدوایشـدا لەژیانی ڕۆژانەی خۆیدا جێبەجێـی دەکات، لەڕێگەی ئەخـلاقو پەیوەندیی کۆمەڵایەتـیو عیبادەتەکانەوە.

پایەو خەسڵەتەکانی گەنجی موسڵمان لە ئیسلامدا:

قۆناغــی گەنجــی لــە ژیانــی مــرۆڤو لــە ڕوانگــەی ئیسلامیشــەوە قۆناغێکــی یەکجــار گرنگــە، بۆیــە لێــرەدا هەندێــك ئامــاژەی تایبەتــی پــێ دەکەیــن:

١- گەنجــی موســوڵمان، پێویســتە گەنجێکــی دەرون پاکــی بەڕێــزی خــاوەن ڕەوشــتی جــوان بێــت، پێغەمبــەری خــودا بکاتــە ســەر مەشــقی خــۆیو لــە ڕەوشــتە بەرزەکانــی بەهرەمەنــد بێــت.

٢- گەنجــی موســوڵمان، پێویســتە باوەڕێکــی پــاكو جوانــی هەبێــتو خۆشەویســتی خــودا لەدڵیــدا جێگیــر ببێــت، خــودای گــەورە بــە باشــی بپەرســتێتو لەفەرمانەکانــی لانــەدات.

٣- پێویســتە گەنجــی موســوڵمان، شــارەزاییەکی باشــی لەئیســلام هەبێــتو بــە هۆشــیارییەوە ئایــن وەربگرێــتو بــە عەقڵێکــی کــراوەوە مامەڵــە بــکاتو بــۆ خزمەتــی خــۆیو خێــزانو کۆمەڵەکــەی و گــەل و نەتەوەکــەی بــەکاری بهێنێــت.

٤- گەنجــی موســوڵمان، پێویســتە گەنجێکــی داوێــن پــاكو ڕەوشــت بــەرز بێــت، خــۆی لــەکاری خــراپو تاوانــکاریو لادان بپارێزێــت، خــوو نەداتــە مــاددە هۆشــبەرەکانو خواردنــەوەی مــەیو جگەرەکێشــان، چونکــە هەمــوو ئەمانــە دەبنــە مایــەی زیــان بــۆ تەندروســتی مــرۆڤو کاریگەریــی خراپــی بــۆ ســەر بــواری ژیانــی تاکەکەســیو خێزانــی و کۆمەلایەتیــی هەیــە ســەرەڕای ئــەوەی حەرامیشــن.

٥- گەنجــی موســوڵمان، دەبێــت کەســایەتییەکی دامــەزراو و بەڕێــز و بــە ئــارام بێــت، خــۆی لەهەمــوو ئــەو شــتانە بپارێزێــت کــە زیــان بــە کەســایەتی دەگەیەنــن.

٦- گەنجــی موســوڵمان، دەبێــت کەســێکی چــالاك و خــاوەن بەرنامــە بێــت بــۆ ژیانــی خــۆی، بــەرەو ئاینــدە هەنــگاو بنێــت، خــاوەن پــلان بێــت بــۆ ژیانــی خــۆی، هەتــا پاشــە ڕۆژێکــی بــاش بنیــات بنێــت.

٧- لەگــەڵا دایبابیــدا دەبێــت نمونــەی ســۆزو بەزەیــیو ڕێــز بێــت، هاوکارییــان بــکاتو ئازاریــان نــەداتو گوێڕایەڵــی فەرمانــە چاکەکانیــان بێــتو هاوکارێکــی دڵســۆز بێــت بۆیــان.

٨- پێویســـتە گەنجـــی موســـوڵمان، دونیا بـــە کێڵگـــەی دواڕۆژ بزانێـــت، ژیانی دونیا بە فرســـەت بزانێـــت، بۆ خواپەرســـتیو کاری چاکەو هاوکاریو دڵســـۆزیو هەوڵدان بۆ ئـــەوەی لەدواڕۆژدا بە بەهەشـــتی بەرین شـــاد بێت.

٩- گەنجی موسوڵمان، پێویستە دڵسۆزی گەل‌و نەتەوەکەی بێت‌و کوردستانی خۆش بوێت، لەهەوڵی ئاوەدان کردنەوەو بەرەو پێشچونیدا کار بکات‌و خۆشەویستی بۆ سەرجەم گەلانی موسوڵمان و مرۆڤایەتی هەبێت.

١٠- کاتەکانی لەشتی بێ هودەدا بەسەر نەبات، هەوڵا و کۆشش بکات و خوێندن بە خوداپەرستی بزانێت و بە خۆشەویستییەوە درێژە بە فێربوونی بدات.

بەشی سێیەم

بەها ئیسلامییەکان

وانەی بیستەم

قوتابی خۆشەویست، لەم بەشەدا باسی دوو بەهای بەرزی ئیسلام دەکەین کە بریتین لە (خۆشەویستی و لێبوردەیی).

یەکەم - خۆشەویستی:

خۆشەویستی بنەمای ژیانەو ئەگەر خۆشەویستی نەبێت ژیان نابێت، خۆشەویستی هەستێکی ناسكو جوانە لەدڵدا جێگیر دەبێتو تیشکی خۆی بە هەموو لایەکدا پەخش دەکاتەوە.

خۆشەویستی، هەستێکی ناسکی پڕ لەسۆزە، لەدڵو دەرونەوە هەڵدەقوڵێت ژیان بەبێ خۆشەویستی هیچ مانایەکی نییە، بێ چێژی خۆشەویستی، مرۆڤ ناتوانێت وەك کەسێکی

زینـــدوو بـــژیو کاریگەری جوانو باشـــی لەژیانـــدا هەبێت. دڵێکیش خۆشەویســـتی تێـــدا نەبێت وێرانەیە. خۆشەویســـتی، ســـۆزێکی قوڵو پاك و پرشـــنگداری ناو دەروونە. خۆشەویستی وامان لێ دەکات چێـــژ لەژیان وەربگرینو ئاســـودەو کامەران بیـــن، دڵو دەرونمان بحەســـێتەوەو چاکەمان بۆ مرۆڤەکانی دیکە بوێتو بەســـۆزو بەزەییو گیانـــی لێپرسراوێتییەوە مامەڵەیـــان لەگەڵدا بکەین.

ڕەگـــەزەکانی خۆشـــەویســـتی:

خۆشەویستی لانی کەم سێ ڕەگەزی هەیە:

١-هەست بەلێپرسراوێتی:

واتە مرۆڤ هەســـت بەلێپرسراوێتی دەکات بەرامبەر ئەو کەســـە یاخود ئەو شـــتەی خۆشـــی دەوێت و پەرۆشیەتی.

٢-ڕێزگرتن:

خۆشەویســـتی، ڕێزگرتن بەرهـــەم دەهێنێت، واتە یەکێـــك لەبەرەکانی درەختی خۆشەویســـتی ڕێزە، مـــرۆڤ ڕێز لەو شـــتە دەگرێت کە خۆشـــی دەوێـــت، بەگەورەیی و شایســـتەوە ســـەیری دەکات، مامەڵـــەی لەگەڵـــدا دەکات و بێ ڕێزیـــی بەرامبەر ناکات.

٣-بەخشندەیی:

خۆشەویســـتی، ســـەرچاوەی بەخشـــندەییو قوربانیـــدانو بەهێزکردنـــی گیانـــی خۆبەخشـییە. مـرۆڤ بەرامبـەر ئـەو کـەسو شـتەی خۆشـی دەوێـت دەبێـت بەخشـندە بێـت.

بـــايەخـدانی ئیســـلام بە خۆشەویستی:

(ئاینــی ئیســلام) بەگشــتیو بەتایبەتــی، بایەخێکــی زۆری داوە بەخۆشەویســتیو هەوڵــدەدات ئــەم بەهــا جوانــە لەناومانــدا بڵاوببێتــەوە، ژیانمــان برازێنێتــەوەو بەگیانــی خۆشەویســتیو میهرەبانــیو برایەتییــەوە مامەڵــە لەگــەڵ خۆمــانو خێــزانو کۆمــەڵو دەوروبــەر بکەیــن. بەڵکــو بــە چــاوی خۆشەویســتییەوە ســەیری ژیــان بکەیــنو لــەوەش ئاگاداربیــن، موســوڵمانی ڕاســتەقینە دەبێــت هێــمای خۆشەویســتی بێــت، لــە دڵڕەقــیو ڕقو کینــە بــەدوور بێــت، چونکــە خواپەرســتی و ئاینــی بــۆ خۆشەویســتی ،جەســتەیەکی بــۆ گیانــەو خاوەنەکــەی ســودو چێــژی لــێ وەرناگرێــت، بەڵکــو مەترســی ئەوەشــی لــێ دەکرێــت بەپێچەوانــەی ئامانجەکانــی ئیســلام خــراپ ســوودی لــێ وەربگیرێــتو ببێتــە هێزێکــی ڕوخێنــەر.

پلەو پایەی خۆشەویستی لە ئیسلامدا:

لــە (٨٤) شــوێنی قورئانــدا وشــەی خۆشەویســتیو ئــەو وشــانەی لــەو وەرگیــراوە ئامــاژەی پــێ کــراوە، ئەمــەش ئــەو بایەخــە گەورەیــە دەردەخــات، کــە ئیســلام بــۆ ئــەم بەهایــەی دانــاوە، هــەر ئەمەشــە وای کــردووە پەیوەندییەکــی قوڵــی بــە بــاوەڕو کەســێتی و بیرکردنــەوەی مرۆڤــی موســڵمانەوە هەبێــتو ببێتــە پێوەرێکــی گرنگــی بوونــی بــاوەڕ.

ئەمــەش ئــەوە دەگەیەنێــت کــە دەبێــت خۆشەویســتی ڕێبــازی هەمــوو موســڵمانێك بێــت لــە ژیانــدا.

لــە فەرموودەیەکــدا باســی خۆشەویســتی موســڵمانان بــۆ یەکــتری دەکات، بەمەرجــی ڕەزامەنــدی خــودای گــەورەو کلیلــی چوونــە بەهەشــت هــەروەك دەفەرموێت:((لــن تدخلــوا الجنَّــة حتــى تؤمنــوا ولــن تؤمنــوا حتــى تحابــوا؛ الا أَدلُّكــم علــى شيءٍ إذا فعلتمــوه تحاببتــم، أفشــوا السَّــلامَ بينكــم)).

واتــە: کەســتان ناچنــە بەهەشــتەوە تــا بــاوەڕ نەهێنــن، بــە باوەڕدارێکــی تــەواو لــە قەڵــەم نادرێــن، تاکــو یەکترتــان خــۆش نەوێــت، ئایــە شــتێکتان نیشــان بــدەم، ئەگــەر کردتــان یەکتریتــان خۆشــبوێت؟ ئەویــش ئەوەیــە، (ســڵاو لــە یەکــتری بکــەن)و خێــرو خۆشــیو بــۆ وەیــی یەکتریتــان بوێــتو کەســتان مەبەســتی ئازاردانــی ئــەوی تــری نەبێــت، ئەمــەش ئــەوە دەگەیەنێــت کــە موســوڵمان، دەبێــت زۆر پەرۆشــی مەســەلەی خۆشەویســتیو میهرەبانــی بێــت، چونکــە پەیوەســتە بــە مەســەلەی چارەنووســی کۆتایــیو چوونــە بەهەشــت، پێغەمبــەر (د.خ) لــە فەرمودەیەکــی دیکــەدا دەفەرموێــت: (لا یؤمــن احدکــم حتــى یحــب لأخیــه مــا یُحــب لنفســه) واتــە: کەســتان بــە بــاوەڕدار ناژمێررێــت، تــا ئــەوەی بــۆ خــۆی پێــی خۆشــە بــۆ خوشــكوبرا موســڵمانەکانی و هاوڵاتییانــی دیکــەش پێــی خــۆش بێــت.

بــۆ ئــەوەی مرۆڤ لــە مامەڵەکردنو حوکمدان بەســەر کەســانی دیکەدا، دووچــاری هەڵەو تاوان نەبێــت، دادپەروەری وا دەخوازێت خۆی بخاتە شــوێنی بەرامبەرەکــەی، ئەوکاتە بیر بکاتەوە ئەگــەر تۆ لە شــوێنی ئەو دابێت حــەز دەکەیت چ جــۆرە مامەڵەیەکت لەگەڵدا بکرێــت، بۆ ئەوەی بەو جۆرە مامەڵە بکەیــتو بجوڵێیتەوە.

ئیســلام لە کاتێکدا، کە ئەم جەختە زۆرە لەســەر خۆشەویســتی دەکاتــەوەو دەیەوێت بیکات بە یەکێك لە خەســڵەتەکانی مرۆڤی موســڵمان و کۆمەڵی لەســەر پــێ بگەیەنێت، لــە هەمان کاتدا بەســەختی ڕووبەڕووی بوغز و ڕقو کینە دەوەســتێتەوە کە دژی خۆشەویســتین.

پێغەمبــەر (د.خ) لــە فەرموودەیەکــدا دەفەرموێــت:(اياكم والبغضــاء...) واتە: خۆتــان لە بوغزو کینە بــە دوور بگرن، هەروەهــا دەفەرموێت: (ولاتباغضــوا) واتە: ڕقتان لە یەکــدی نەبێت. مرۆڤ دەبێــت ڕقی لە ســتەمو خراپــەکاریو تــاوانو ناعەدالەتی بێــتو نابێت بەرامبەر هــاو ئاینو هاوڵاتیانــی خۆی دڵی پڕ بێت لــە بوغزو کینە، چونکــە درەختی باوەڕ ڕەگی لەناو خۆشەویســتیو میهرەبانــیو لێبــوردنو برایەتیدایە. زانای بەناوبانگی کوردیش، مامۆســتا ســەعیدی نورســی لە وتەیەکیــدا دەڵێت:((ژیانــی دونیا زۆر لەوە کورتــترە پڕ بەدڵ یەکترمان خۆشــبوێت چ جای ڕقمان لــە یەکدی بێتو بــە چاوی دوژمنایەتییەوە ســەیری یەکــدی بکەین)).

جۆرەکانی خۆشەویستی:

خۆشەویستی چەندین جۆری هەیە لەوانەش:

١ - خۆشەویستی بۆ خودای گەورە:

دیاره لـه ڕوانگـەی ئیسـلامەوە پەیوەنـدی نێوان خـودای میهرەبـان‌و بەندەکانـی لەسـەر بناغـەی خۆشەویسـتی دامـەزراوە، هـەر بـە سروشـت‌و لەمنداڵیـەوە، مـرۆڤ لەدڵیـدا خۆشەویسـتییەکی گـەورەی بـۆ خـودا هەیـە، چەندەهـا ئایـەت لەقورئانـدا جەخـت لـەم پەیوەندییـە دەکەنـەوە هـەر وەکـو خـودای گـەورە دەفەرموێـت: ((إِنَّ الَّذِيـنَ آمَنُـوا وَعَمِلُـوا الصَّالِحَـاتِ سَـيَجْعَلُ لَهُـمُ الرَّحْمَـنُ وُدًّا))(مريـم ٩٦).

واتـە: ئەوانـەی باوەڕیـان هێنـا و کردەوەچاکەکانیـان ئەنجامـدا، خـوای میهرەبـان دەیانکاتـە خۆشەویسـت و خۆشەویسـتییان دەخاتـە دڵـی بەندەکانـی خۆیـەوە، تـا هەمـوو خۆشـیان بوێـن. هەروەهـا دەفەرموێـت:((وَاسْـتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُـمَّ تُوبُـواْ إِلَيْـهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيـمٌ وَدُودٌ)) (هـود ٩٠)، واتـە: داوای لـێ خۆشـبوون لەپەروەردگارتـان بکـەن‌و بگەڕێنـەوە بـۆلای ئـەو، بەڕاسـتی پـەروەردگارم یەکجـار میهرەبـان‌و بـە بەزەیـی‌و دلۆڤانـە.

مرۆڤـی بـاوەڕدارو خوانـاس ئـەو خۆشەویسـتییەی بـۆ خـودا زیـاد دەکات، مـرۆڤ هەتـا خواپەرسـتی‌و خێـرو چاکـەی زیـاد بـکات زیاتـر لەخـودا نزیـك دەبێتـەوە.
بەهـۆی ئەمەشـەوە خۆشەویسـتی خـودا لەدڵیـدا زیـاد دەکات ئەویـش زیاتـر خـودای خـۆش دەوێـت، خـودای گـەورە لەفەرموودەیەکـی قودسـیدا کـە ئیمامـی بوخـاری ڕیوایەتـی کـردووە کـە کـە پێغەمبـەر(د خ) فەرموویەتـی:((... ومايـزال عبـدي يتقـرب اليَّ بالنوافـل حتـى احبـه فـإذا أحببتـه كنـت سـمعه الـذي يسـمع بـه وبـصره الـذي يبـصر بـه...)) ((بەنـدەم بـە کردنـی سـوننەتەکان لـە مـن نزیـك دەبێتـەوە، ئـەو کاتـەش خۆشـم دەوێـت‌و دەبـم بـەو گوێیـەی گوێـی پـێ دەگرێـت و دەبـم بـەو چـاوەی پێـی دەبینێـت)).

خـودای گـەورە لەباسـی سـیفاتی موسڵمانیشـدا دەفەرموێـت:((وَالَّذِيـنَ آمَنُـواْ أَشَـدُّ حُبًّـا لِّلّـهِ)) (البقـره ١٦٥). واتـە: ئەوانـەی بـڕوادارن زۆرتریـن خۆشەویسـتیان بـۆ خـودا هەیـە.

٢ - خۆشەویستی پێغەمبەران:

خۆشەویستی پێغەمبەرانیش، لقێکە لەخۆشەویستی خودا جیا بووەتەوە، وەك خودای گەورە دەفەرموێت:((قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ))(آل عمران ٣١)، واتە: خۆشەویستی خودا بۆ موسڵمان بە شوێنکەوتنی ڕێبازی پێغەمبەرەکەیەتی، هەموو کەسێکیش کە پێغەمبەری خۆش بوێت، دەکەوێتە شوێن ڕێبازەکەی، ئەوکاتە خوداش خۆشی دەوێت، پێغەمبەران پردی پەیوەندین لەنێوان خوداو خەڵکدا، هۆکاری ڕێنمایی هاوڵاتیانن بۆ ڕێبازی ڕزگاریو چاکەو خێر، لەئاگر دەیان پارێزێتو بەرەو بەهەشتیان دەبات، لەبەر ئەوە شایەنی هەموو خۆشەویستییەکن لەم نێوەندەشدا دەبێت خۆشەویستییەکی گەورەمان بۆ پێغەمبەرمان (موحەمەد) (د.خ) هەبێت چونکە خۆی دەفەرموێت باوەڕتان تەواو نابێت هەتا منتان لەماڵ و منداڵو خۆشتان زیاتر خۆشترنەوێت. چونکە ئەو خۆشەویستی خودایەو خودایە و داوای لێ کردووین خۆشمان بوێت.

٣ - خۆشەویستی مرۆڤ بۆ خۆی:

هیچ مرۆڤێك نییە کە خۆی خۆش نەوێت، بەڵکو گرنگترین شت لای مرۆڤ پێویستە خۆی بێت، چونکە ئەگەر خۆی خۆش نەوێت گرنگی بەخۆی ناداتو خۆی ناپارێزێتو بەرەو تیاچوونی دەبات، خودای گەورەش دەفەرموێت: [عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ](المائده١٠٥) واتە: گرنگی بە خۆتان بدەن، هەڵبەت دەبێت بزانین ڕێز لەخۆگرتنو خۆخۆشویستن لەخۆپەرستی جودایەو خۆپەرستی ڕەوشتێکی ناشیرینەو ئیسلام دژایەتی دەکات.

٤ - خۆشەویستی بۆ شتی بەرجەستەو ماددی:

وەك خۆشەویستی بۆ هەندێك جۆری خواردنو خواردنەوەو جلو بەرگی جوان، هەندێك لەم خۆشەویستییانە لەڕێگەی چاوەوە دیاری دەکرێت، وەك دیمەنێکی سروشتی، وێنەیەکی جوان، مرۆڤێکی جوان، یان سەرسام بون بە شوێنکارە دروست کراوەکانی خودای گەورە، وەك سەیرکردنی ئەستێرەکانو چۆنیەتی دروست کردنی مرۆڤو گیانەوەرانی دیکەو هەورو گوڵاو بارانو بەفرو زۆر شتی دیکە.

یان لەڕێگەی گوێوە دەبێت، وەك خۆشەویستیت بۆ گوێ گرتن لەدەنگێکی خۆش، هۆنراوەیەکی بە جۆش، گۆرانییەکی سەرنجڕاکێش، شەپۆلێکی ئارام یان قورئان خوێنێکی باش، یان بەدەستلێدانی شتێکی جوان یان لەباوەش گرتنی منداڵێك، یان دایكو باوك بۆ منداڵەکەیان، یان هاوڕێیەك بۆ هاوڕێکەی هەموو ئەوانەش لەچوارچێوەی شەرعدا.

٥ - خۆشەویستی دایك و باوك بۆ منداڵەکانیان:

ئەو خۆشەویستییەیە، کە خودای گەورە لەدڵی دایكو باوکدا بۆ منداڵەکانیان دروستی کردووە، کە تێیدا هەموو هەستو سۆزو بەزەییەکی هەیە بۆیان، خۆیان توشی ئەو پەڕی ناخۆشیو ئازارو گرفت دەکەن، تەنها بۆ ئەوەی ئەوان سەرکەوتووبن لەژیاندا، خودای گەورە خۆشەویستی منداڵی کردووەتە بەشێك لەسۆزی خۆی لەدڵی دایكو باوکدا، کە ئەمەش خۆشەویستیی ڕاستەقینەیە، چونکە دایكو باوك ئازار دەچێژن لەپێناویداو ئامادەی هەموو قوربانیدانێکن. لەبەر ئەوە پێویستە منداڵەکانیش ئەو خۆشەویستییە بەهەند وەربگرنو ئەوانیش بەڕێزەوە سەیریان بکەن، ئەو پردی خۆشەویستییە بەتین بکەن، هەتا خێزانەکان بە ئارامی بژین.

٦ - خۆشەویستی ژن و پیاو بۆ یەكدی:

خودای گەورە لە ڕێگەی شەریعەتەكەیەوە خۆشەویستی مرۆڤی نێرو مێی پشت گوێ نەخستووە، هەر كاتێك كوڕو كچێك یەكدییان خۆشویست دەتوانن لە ڕێگەی دروستكردنی خێزانەوە بە یەكدی بگەن، لەخێزانیشدا خۆشەویستی ژنو پیاو رۆژ بە ڕۆژ بۆ یەكدی زیاد دەكات، وای لێ دێت كە ئامادەی هەموو قوربانیدانێك بن بۆ یەكدیو هەردووكیان لەپێناو بنیات نانی خێزانێكی سەركەوتوودا هەوڵا بدەن، پاشان بوونی منداڵیش زیاتر خۆشەویستییەكەیان زیاد دەكاتو لەم ڕێگەیەشەوە هەوڵا دەدەن كە تاكێكی بە سود پێشكەش بە كۆمەڵ بكەن، بەپەروەردەكردنی منداڵەكانیان بە شێوەیەكی دروست.

خۆشەویستیی نێوان ژنو پیاو لەئیسلامدا زۆر پیرۆزە، نابێت هیچیان خیانەتی لێ بكەنو هەر كەسێكیش خیانەت لەم خۆشەویستییە بكات، ئەوا بەرەوڕووی سزای خودای گەورە دەبێتەوە، پێویستە لێرەدا ئاماژە بەوە بكەین كەهەر خۆشەویستییەكی (عاتفی) نێوان كوڕو كچ، ئەگەر مەبەست تێیدا پێكەوەنانی ژیانی خێزانی نەبێتو ڕەوشتو پێوەرە ئیسلامییەكانی تێدا نەپارێزرێت، پەسەند نییەو حەرامە، قوتابیانی خۆشەویست دەبێت لەگەڵ هاوپۆلەكانو هاوڕەگەزەكانیاندا لەقوتابخانەو كۆمەڵدا بەگیانی خوشكو برایەتیو هاوپۆلیو هاوقوتابخانەیی و هاوڕێی خوێندن، مامەڵە لەگەڵ یەكدی بكەن و سەیری یەكدی بكەنو هەریەكەیان ڕێز لەكەسێتیو كەرامەتو ناوبانگی ئەوی دیكە بگرێت، خۆیان بۆ سەركەوتن لەخوێندنو خوێندنەوەو چالاكی بەسود سەرقاڵ بكەن، هەروەها هەركەسێك چی بۆ خوشكەكەی یاخود براكەی خۆی پێ خۆشە بۆ هاوڕێ كچو كوڕەكانیشی پێی خۆش بێت. چونكە لەئیسلامدا كچان و كوڕان خوشكو برای یەكدینو وەك باسیشكرا چیمان بۆخۆمان پێ خۆشە دەبێت بۆ خوشكو برا موسڵمانەكانو هاوڵاتیانی دیكە پێمان خۆشبێت.

٧ - خۆشەویستی بۆ ڕەوشت و کاری چاکە:

(چاکـــەو جوامێـــریو دەســـتگیرۆییو هـــاوکاریو ڕێزگرتنی بەرامبـــەرو دڵپاکـــیو داوێن پاکیو ئازایەتـــی وســـەخاوەتو مامەڵەی جـــوان)، ئەمانە کۆمەڵە ڕەوشـــت و هەڵســـوکەوتێکن، کە لای هەمـــوو مرۆڤێکـــی ژیر جێگەی ڕێزو خۆشەویســـتینو هەر کەســـێك هەڵگری ئەو ســـیفاتانە بێت لـــەلای خەڵـــك خۆشەویســـتە، لەبەر ئـــەوە پێویســـتە ببینە مرۆڤێك کـــە خەڵك خۆشـــی بوێین، دەبێت هـــەوڵا بدەین هەموو ڕەوشـــتێکی جوان لەخۆماندا بەرجەســـتە بکەیـــن، هەروەها دەبێت چاکەکارانمـــان خۆشـــبوێت، چونکە خودای گەورە خۆشـــی دەوێـــنو دەفەرموێت:((وَاللّـــهُ يُحِبُّ الْمُحْسِـــنِينَ)) (المائـــدە ٩٣- آل عمـــران ١٣٤ و١٤٨). واتە: خودای گەورە چاکەکارانی خۆشـــدەوێت.

بۆچی دەبێت (محمد) پێغەمبەرمان(د.خ) خۆش بوێت؟

ئـــەو هۆکارانەی کە وامـــان لێدەکەن پێغەمبەرمان خـــۆش بوێت زۆرن، بەڵام ئێمـــە چەند خاڵێکی گرنگیان لێ بـــاس دەکەین:

ئـــ - چونکە ئێمە بـــە هۆی ئەوەوە، ڕێنماییمان وەرگرتووەو موســـوڵمان بووین، لەم ڕێگەیەشـــەوە لـــە گومڕایی بـــەدوور بووینو دڵـــمان بە ڕوناکـــی باوەڕ ڕۆشـــن بووەتەوە، بـــەرەو ڕێبازی چاکـــە، ڕێنمایی کردویـــن و لەکوفر و هاوەڵدانـــان بۆ خودا ڕزگارمان بووە، ئاشـــنای کردوین بـــە ڕێگەی ڕاســـتو ڕێگەی چوون بۆ بەهەشـــت و ڕێگـــەی چوونە ئاگری پێ ناســـاندین.

ب -خۆشەویســـتی پێغەمبەر(د.خ) بۆ ئێمە، لەناو دڵی پێغەمبەری ئازیزماندا(د.خ) خۆشەویســـتییەکی گـــەورە بۆ ئێمـــە هەبووە، تەنانـــەت بۆ ئەو موســـوڵمانانەش کە ئـــەو نەیبینیـــون، جارێکیان پێغەمبەری خـــودا(د.خ) فەرمووی:(خۆشەویســـتانم، خۆشەویســـتانم) هاوەڵەکانی وتیان ئەی ئێمە خۆشەویســـتی تـــۆ نین؟ فەرمووی:(نا، ئێـــوە هاوەڵی منن، خۆشەویســـتەکانم ئەوانەن کە منیـــان نەدیوەو بڕوایـــان بە من هێناوە) پێغەمبـــەری خودا(د.خ) زۆر غەمبـــار دەبوو، زۆریش دەگریـــاو ئازاری دەچەشـــت بۆ ئەو موســـڵمانانەی کە بـــە جوانی خواپەرســـتی ناکەن، یان ئەوانەی کە ناکەونە شـــوێن ڕێبازەکـــەی، ئەگەر موســـڵمانان ئەوە بزانن کـــە پێغەمبەر(د.خ) چەنـــد لەخەمـــی ئەواندا بووە، ئـــەوا ئەمان زۆرترین خۆشەویســـتییان بۆی دەبێت، هەســـت بە شـــەرمەزاری دەکەن لە ئاســـت ســـاردیو کەمتەرخەمییان بەرامبەر بـــە ئاینەکەی، خودای گـــەورە لەئایەتێکدا دەفەرموێت:((بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيـــمٌ)) (التوبة١٢٨)، واتە: پێغەمبەر(د.خ) بەرامبەر بـــە بڕواداران دڵســـۆزو بە بەزەییە.

پ - سووربوونی لەسەر پاراستنی موسڵمانان: پێغەمبەری خودا(د.خ) زۆر لەخۆمان دڵسۆزترە بۆمان بۆ ئەوەی لەئاگری دۆزەخ بمان پارێزێت، بانگمان دەکات بۆ ئەوەی لەدونیاو دوارۆژدا بە بەختەوەری بژین، نموونەش بۆ ئەم سووربوونەی ئەو فەرموودەیەیە کە ئەبو هورەیرە دەیگێڕێتەوە، کە دەفەرمویت:(منو گەلەکەم وەك ئەوە وایە پیاوێك ئاگرێکی کردبێتەوەو بەردەوام زیندەوەرو پەپولە بیانەوێت خۆیان بخەنە ناوی، بەڵام من دەمەوێت دەستیان پێوە بگرمو نەیەڵم بەڵام ئەوان هەر هەوڵدەدەن خۆیان بخەنە ناوی).

هەروەها یەکێکی دیکە لەخەمخۆرییەکانی ئازیزمان بۆ ئێمە ئەوەیە، کە لە ڕۆژی دواییدا شەفاعەتمان بۆ دەکات بۆ ئەوەی لەئاگری دۆزەخ بمان پارێزێت، لەبەر ئەوە ئەگەر سەرنج بدەین، پێغەمبەری خودا(د.خ) زۆر لەخەمی ئێمەدا بووەو بەردەوام نزای بۆ کردووین، لە ڕێگەی پەیامەکەشییەوە ویستوویەتی ئێمە باوەڕدارو خواپەرست بینو لەگومڕایی بەدوور بین، ئەگەر لەم هەموو خەمخۆرییەوە بۆ ئێمە سەیر بکەین ئایە ئەو پێغەمبەرە شایەنی ئەوە نییە کە هەموومان خۆشمان بوێت!

٨ - خۆشەویستی خاك و نیشتمان و گەل و نەتەوە:

مرۆڤی موسوڵمان، دەبێت (بونەوەر و سروشت)ی بەگشتی خۆشبوێت، دەبێت مرۆڤ خاكو نیشتمانو شوێنی لە دایکبوونو گەورەبوونو وڵاتو نەتەوەی خۆی خۆشبوێت.

ئیسلامیش ڕێ لەو خۆشەویستییە ناگرێتو بەیەکێك لە خۆشەویستییە سروشتییەکانی دادەنێت، بەمەرجێك ڕقمان لە وڵاتو خاكو نیشتمانو گەلانی دیکە نەبێت.

ئەوەتا دەبینین پێغەمبەر (د.خ) کاتێك بە ناچاری لە شاری مەککە کۆچی کرد لەکاتی کۆچەکەیدا ئاوڕی بەلای شارەکەیدا دایەوەو فەرمووی:((ئەی مەککە تۆ خۆشەویستترین پارچە زەوی خودای لە لای من، سوێند بەخودا ئەگەر خەڵکەکەت ناچاریان نەکردمایە هەرگیز بەجێم نەدەهێشتیت)).

نیشانەی خۆشەویستی خاكو گەلو نیشتمانیش ئەوەیە هەوڵ بۆ پێشکەوتنو سەرخستنیان بدەینو لە کاتێکدا دەستدرێژییان دەکرێتە سەر بەرگرییان لێ بکەین.

٩ - خۆشەویستی برایانە:

خۆشەویستی برایانە ئەو جۆرەیە لە خۆشەویشتی کە ئاینە ئاسمانییەکانو لەوانەش ئیسلام، جەختی زۆری لەسەر دەکاتەوە. خۆشەویستی برایانە هەموو جۆرەکانی دیکەی خۆشەویستی لە خۆ دەگرێت.

مەبەست لەم جۆرە خۆشەویستییەش بریتییە لە هەست بە لێپرسراوێتیو ئاگا لێبوونو ڕێزلێگرتنو پێزانین بەرامبەر مرۆڤەکانی دیکە، هەوڵدان بۆ بەختەوەرکردنیان و باشترکردنو خۆشترکردنی ژیانیان، بناغەی ئەم جۆرە خۆشەویستییەش برایەتی مرۆڤایەتییە، هەروەك چۆن پێشەوا (عەلی کوڕی ئەبو تالب) فەرموویەتی: ((مرۆڤەکان دوو دەستەن، یان لە ئایندا بران یاخود لە مرۆڤایەتیدا هاوتان))، ئەم جۆرە خۆشەویستییە بە گوێرەی ڕێنماییەکانی ئیسلام جیاوازی لە نێوان مرۆڤەکاندا ناکاتو گوێ نادات بەوەی سەر بەهەر نەتەوەو ئاینو ڕەنگو ڕەگەزێك بن، هەر بۆیە یەکێك لە بەرهەمەکانی ئەم جۆرە خۆشەویستییە لێبوردەییە بەرامبەر مرۆڤەکانی دیکەو وا لە مرۆڤ دەکات دەمارگیرو دوژمنکارنەبێت، واز لە ڕقو کینە بهێنێتو بەمیهرەبانیو سینە فراوانییەوە مامەڵە لەگەڵ هاو ڕەگەزەکانی خۆی بکات.

چونکە مرۆڤەکان هەرچی بن لە بنەڕەتدا ئەوانیش وەك ئەم مرۆڤنو خودای گەورە کەرامەتی پێ بەخشیوونو بەهەناسەو گیانی خودا زیندونو هەموویان خاوەنی یەك پەروەردگارن، لەیەك سەرچاوەوە هاتوونو هەر بۆلای ئەویش دەگەڕێنەوە، مەگەر دوژمنانی خوداو مرۆڤایەتی بن، ئەوانیش مامەڵەی تایبەتیان لە گەڵدا دەکرێت.

ئێمە کاتێك هەموو مرۆڤەکانمان خۆشدەوێت بە ناڕاستەوخۆ خودای گەورەمان خۆش دەوێت چونکە مرۆڤەکان هەموویان بەدیهێنراوی ئەونو لەیەك دایكو باوك خستوونییەوەو هەر ئەوەیش فەرمانی پێ داوین، بە ڕێزو خۆشەویستییەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەینو هاوسۆزی خەمو ئازارەکانیان بین.

گفتوگۆ:

خۆشەویستی چ ڕۆڵێك لە خۆشکردنی ژیانی خەڵكو کەم کردنەوەی کێشەکاندا دەگێڕێت؟

پرس:

١ - ئەو شتانە چین کە خۆشەویستی خودای گەورە بۆ ئێمە زیاتر دەکەن؟

٢- بە خۆشەویستییەوە مامەڵە کردن لەگەڵ موسڵمانانو هاوڵاتیانی دیکەدا چ سودێکی ئەم دونیاو پاداشتێکی ئەو دونیای بەدواوەیە؟

٣- پەیوەندیی خۆشەویستیو چوونە بەهەشت چییە؟

وانەی بیست ویەکەم:

دووەم -لێبوردەیی:

لێبوردەیـــی: واته مامەڵە کـــردن به میهرەبانی لەگـــەڵ بەرامبەرەکانو ڕێزگرتن لـــە مافو ئازادیو جیاوازییـــەکان، هەروەها دوورکەوتنەوە لـــە ڕقو کینەو توندوتیژیو ڕەتکردنـــەوەی بەرامبەرەکانو دان نەنان بە مـــافو ئازادییەکانیاندا.

پێغەمبەری خـــودا (د خ) دەفەرموێت:((بعثت بالحنيفية الســـمحة)) واته:(من بـــە لێبوردەییەکی پاك نێـــرراوم)، لـــەم فەرموودەیـــەوە بۆمان دەردەکەوێت کە ئیســـلام ئاینـــی لێبوردەییە، لەئیســـلامدا لێبوردەیـــی بەهایەکـــی گەورەی هەیـــە، هەڵقوڵاوی مانـــای ســـنگفراوانیو کرانـــەوەو داننانە بە

بوونـــی بەرامبەرەکاندا، لە ڕووی ئـــازادیو یەکســـانیو بڕوابوون بـــە چەســـپاندنی مافەکانی هاوولاتیو جیاوازی نەکردن لەنێـــوان هیچ کەســـێکدا، بە بیانـــوی ڕەگەز یـــان ئاینو نەتەوە، ئاینی پیرۆزی ئیســـلام بڕوای بە هەمـــوو ئاینەکان هەیەو خـــودای گـــەورە دەفەرموێت:((آمَنَ الرَّسُــولُ بِمَــا أُنــزِلَ إِلَيْهِ مِــن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُــونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّــهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِــهِ وَرُسُــلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَــيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُــلِهِ وَقَالُواْ سَــمِعْنَا وَأَطَعْنَــا غُفْرَانَــكَ)) (البقرة ٢٨٥).

دیـارە لێبوردەیـی مانـای بـێ لایەنـیو واز هێنـان نییـە لـە ئایـنو بیروبـاوەڕی خـۆت، بەڵکـو دان نانـە بەوانـی دیکـەدا، کـە دەبێـت هەمـوو مافێکیـان هەبێـتو ئازادییـان پـێ بدەیـت، هـەر وەك ئیسـلامیش ڕێنوێنـی کردویـن بـۆ ئـەم کارە.

دیـارە ئیسـلام بـڕوای بـە پێکـەوە ژیانـی هەمـوو نەتـەوەو ئاینـەکانو ڕەگـەزەکان هەیـە، دان بـە بوونـی ئەوانـی دیکـەدا دەنێـت، لەهەمـان کاتـدا مامەڵەشـیان لەگـەڵا دەکاتو بـڕوای بـە پێکـەوە ژیـانو ژیانێکـی مرۆییانـە هەیـە لەگەڵیانـدا، پێغەمبـەری خـودا دەفەرموێت:((الديـن المعاملـة)) واتـە: ئایـن مامەڵەیـە.

لەفەرموودەیەکـی دیکـەدا کـە عوبـادەی کـوڕی صامـت دەگێڕێتـەوە لەپێغەمبـەری خودایـان پرسـی (چ کارێـك زۆر چاکـە) فەرمـووی: بـاوەڕ هێنـان بەخـوداو تێکۆشـان لەپێنـاو خـودادا. عوبـادە وتـی ئـەی پێغەمبـەری خـودا شـتێکی ئاسـانترم پـێ بڵـێ، ئەویـش لەوەڵامـدا فەرمـووی: (لێبوردەیـیو سـینگ فراوانـیو ئـارام گرتـن).

جۆرەکانی لێبوردەیی:

لێبوردەیی چەندین جۆری هەیە لەوانەش:

١ - لێبوردەیی ئاینی:

واتە پێکەوە ژیانی ئاینەکان، ئەویش لە ڕێگەی ئازاد بوونی خاوەن ئاینە جیاوازەکان لەجێبەجێکردنی ڕێوڕەسمە ئاینیەکانیانو مامەڵەکردنیان بە چاکەو دادپەروەری بەو جۆرەی خودای گەورە لە قورئاندا باسی کردووە:((لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ)) (الممتحنة ٨) ، موسڵمان دەبێت باوەڕی بە هەموو ئەو کتێبانە هەبێت کە لەلایەن خوداوە بۆ پێغەمبەرەکان نێرراون، چونکە ئەمانە هەموویان کۆمەڵە وتەیەکی خودان بۆ پێغەمبەران، ئەو کتێبانەش چوار دانەن (قورئان، تەورات، زەبور، ئینجیل) جگە لەمانەش دەبێت هەموو خاوەن ئاینەکانی دیکە مافو ئازادییان پارێزراو بێت.

قورئانیش داوا لەموسوڵمانان دەکات بە جوانترین شێوە مامەڵە لەگەڵا بەرامبەرەکانیاندا بکەنو بۆ بڕوا پێ هێنانیان پشت بە گفتوگۆ ببەستن، وەك دەفەرموێت:((ادْعُ إِلِى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ)) (النحل١٢٥).

واتە: بانگەواز بکەن بۆ ڕێگەی خودا بە ژیریو ئامۆژگاریی باشو گفتوگۆیان لەگەڵا بکەن بە باشترین شێوە.

هەروەها ئیسلام لەڕێگەی بڕوابوون بە ئازادی مامەڵە لەگەڵا بەرامبەرەکانیدا دەکاتو هەموو کەس ئازادە لەوەرگرتنی ئایینداو نابێت کەس زۆری لێبکرێت، چونکە ئاین بۆ دوا ڕۆژەو هەر کەسێك بە ئازادی وەری نەگرتبێت لەدوا ڕۆژدا سوودێکی لێ نابینێت، وەك خودای گەورە دەفەرموێت:((لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ))(البقرة٢٥٦).

واتە: زۆر کردن لەئایندا نییە.

عومەری کوڕی خەتتابیش لەکاتێکدا کە (بيت المقدس)ی ڕزگار کرد لەدەستی مەسیحیەکان تەواوی ئازادی دا بەدانیشتوانەکەیو بەڵێنی پاراستنی پێدانو بە هاوەڵەکانی وت: (کە نەچنە ماڵەکانیانو دەریان نەکەنو ماڵەکانیان نەڕوخێنن، هیچ شتێك لەماڵاو داراییان نەبەن، نابێت زۆریان لێبکەن کە واز لەئاینەکەیان بهێنن).

٢ - لێبوردەیی فیکری:

واتە گوێ گرتن بۆ بەرامبەرەکانو پشت بەستن بە پەیڤینو گفتوگۆ بۆ تێگەیشتن لەیەکدیو قبوڵ کردنی بیروڕای جیاواز، مێژوو گەواهی دەدات کە ئیسلام بە بۆچونێکی مرۆییانە مامەڵەی لەگەڵا بیرە جیاوازەکاندا کردووە، ئیسلام باوەڕی بە ئیجتهاد هەیە، ئەوەش ئەوە دەگەیەنێت کە باوەڕی بە بۆچوونی جیاوازیش هەیە، مێژووی ئیسلام سەرهەڵدانی دەیان ئاینزاو ڕێچکەو ڕێبازی فیقهیو بیرمەندیو فەلسەفی بە خۆیەوە بینیوە، تەنانەت بێ باوەڕەکانو شوێنکەوتوانی ئاینەکانی دیکە، لە مزگەوتەکاندا مشتو مڕی فیکرییان لە گەڵ یەکتردا کردووە.

٣ - لێبوردەیی نەتەوەیی:

واتە نەتەوەکان لە نێو خۆیاندا ڕێز لە مافو سەروەریی یەکتر بگرنو هیچ نەتەوەو نەتەوەخوازێك بەرامبەر نەتەوەیەکی دیکە دەمارگیرو ڕەگەزپەرست نەبێتو بەچاوی سوكو نزم سەیری نەکاتو دەستدرێژی نەکاتە سەر وڵاتو مافەکانی وەك نەتەوەیەك. قورئان لەم ڕووەوە دەفەرموێت:((يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ)) (الحجرات ١٣). واتە: ئەی خەڵکینە ئێمە ئێوەمان لە دایكو باوكێك بەدیهێناوەو کردوومانن بە کۆمەڵێك هۆزو گروپی جیاواز بۆ ئەوەی یەکدی بناسن، بەڕێزترینتان لە لای خودای گەورە ئەوەتانە کە زۆرترین خواپەرستو چاکە خوازبێت.

لەم ئایەتەو چەندین ئایەتی دیکەدا بە ڕوونی دان بە جیاوازیی نێوان گەلو نەتەوەکاندا نراوە، لە هەمانکاتدا بەگوێرەی ئەم ئایەتە ئەم جیاوازییە، نابێت ببێتە هۆی سەرهەڵدانی دوژمنایەتیو ڕقو کینەو ڕەگەزپەرستی لە نێوان نەتەوەکاندا، بەڵکو دەبێت هەوڵی یەکدی ناسینو کرانەوە بەسەریەکدا بدەن، کۆتایی ئایەتەکەش ئەوە دەخاتە ڕوو کە لای خودای گەورە هیچ نەتەوەیەك ڕێزی بەسەر نەتەوەیەکی دیکەدا نییە.

پێغەمبەریش (د.خ) لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێت:((لا فضل لعربي على أعجمي إلا بالتقوى)).

واتە:عەرەب ڕێزی بەسەر کەسی دیکەدا نییە، کەسیش ڕێزی بەسەر عەرەبدا نییە، سپی پێست ڕێزی بەسەر ڕەش پێستو ڕەش پێستیش ڕێزی بەسەر سپی پێستدا نییە، تەنها بە لەخودا ترسان و کاری چاکە نەبێت.

بنەماکانی لێبوردن لەئیسلامدا:

١ - لەئیسلامدا هەموو ئاینە ئاسمانییەکان یەك سەرچاوەیان هەیە، هەموویان لەلایەن خوداوە هاتوون، گەرچی لە ڕوانگەی قورئانەوە هەندێکیان دواتر دەستکاری کراون، لەبەر ئەوە نابێت بەناوی ئاینەوە کەس دژایەتی کەس بکات یان سوکایەتی بەرامبەر بە یەکدی بکەن.

٢ - لەئیسلامدا هەموو پێغەمبەران برای یەکدین، دەبێت موسڵمان باوەڕی بە هەموو پێغەمبەران هەبێتو ئەگەر وانەبێت باوەڕی نابێت.

٣ - لەئیسلامدا ئاین بە ئازادی وەردەگیرێتو زۆر کردن لەئایندا نییە، بیروباوەڕی ئاینیی پێویستە بە خۆشەویستیو لەدڵەوە وەربگیریتو ڕێز لەشوێن کەوتووانی هەموو ئاینەکانیش بگیرێت لە چوارچێوەی ئیسلامدا.((لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ)) (البقرة ٢٥٦).((وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ ...))(الكهف ٢٩)، واتە: تۆ ئەو هەقو ڕاستییە بڵێو ڕاییگەیەنە کە لە خوداوە بۆت ڕەوانە کراوە. ئەو کاتە کێ دەیەوێت با باوەڕ بهێنێتو هەر کەسیش نایەوێت با بێ باوەڕبێت.

٤ - ئیسلام داوا لە موسڵمانان دەکات کە بە چاوی مرۆڤبوونەوە سەیری بەرامبەرەکانیان بکەنو بە باشترین شێوە گفتوگۆیان لەگەڵدا بکەن، بە ڕێزەوە بۆیان بڕوانن، ڕۆژێك تەرمێکیان بەلای پێغەمبەردا (د.خ) هێنا لە کاتێکدا ئەو دانیشتبوو، هەر کە تەرمەکە گەیشتە لای پێغەمبەر (د.خ) یەکسەر وەك ڕێزگرتن لێی لەبەری هەڵسا، یەکێك پێی وت: ئەی پێغەمبەری خودا ئەو پیاوەی مردووە جولەکەیە. پێغەمبەر (د.خ) لە وەڵامدا فەرمووی: مەگەر ئەویش مرۆڤ نییە، واتە: بەحوکمی ئەوەی مرۆڤەو خودای گەورە بەدیهێناوە دەبێت ڕێزی لێ بگیرێت.

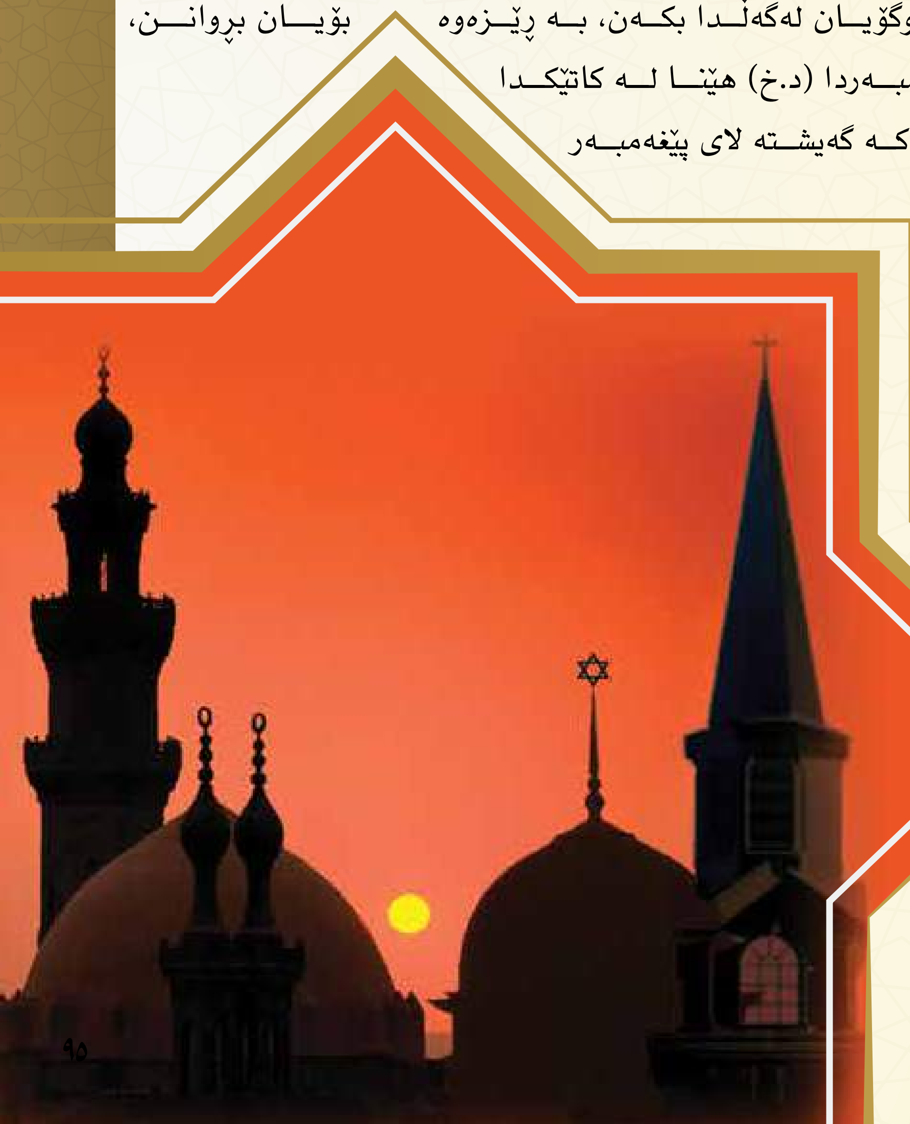

٥ - لەئیسـلامدا ئازادیی ئاینە جیـاوازەکان ڕێزی لێگیراوەو بۆیان هەیە بە ئازادی خۆیان شـوێنی پەرستشـی خۆیان دروسـت بکەن، پارێزگاری لە شـوناسو فەرهەنگی ئاینی خۆیـان بکەن، بۆ کـەس نییە ئـەم مافەیان لـێ زەوت بکات، لـەم بارەیەوە ڕێسـایەك هەیە کـە دەڵێت:(لێیان گەڕێـن وەك ئەوەی دەیانەوێت خواپەرسـتی خۆیان بکـەن بە گوێرەی ئاینەکەیـان ڕەفتار بکەن).

٦ - لەئیسـلامدا شـوێنکەوتووانی ئاینەکانـی دیکە دەبێـت ڕێزیان لێ بگیرێتو بـە دادپەروەری مامامەڵەیـان لەگەڵدا بکرێت، هەمـوو چاکەیەکیان لەگەڵدا بکرێت، پێغەمبـەر (د.خ) لەم ڕووەوە دەفەرموێـت:((أَلاَ مَـنْ ظَلَمَ مُعَاهِـدًا أَوْ انْتَقَصَـهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِـهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَـيْئًا بِغَيْرِ طِيـبِ نَفْسٍ فَأَنَـا حَجِيجُهُ يَـوْمَ الْقِيَامَةِ)).واتە:هەر کەسـێك ئـازاری شـوێنکەوتوی ئاینەکانی دیکـە بدات من لـە ڕۆژی دواییدا دەبم بە داواکار لەسـەری، هەروەهـا دەفەرموێت:((من آذى ذمياً)).واتە:هەرکەسـێك ئـازاری شـوێنکەوتوی ئاینەکانی دیکە بدات مـن ڕکابەری ئەوم.

٧ - لـە ئیسـلامدا نابێـت دژایەتی لەنێوان موسـوڵمانو شـوێنکەوتوی ئاینەکانی دیکە، لەسـەر جیاوازیی ئاینی دروسـت ببێـت چونکە هەموویان لـە مرۆڤایەتیدا برای یەکدیـنو دەبێت مامەڵە لەگـەڵا یەکدیـدا بکەنو ڕێـزی یەکدی بگـرن، مافەکانی یەکدی پێشـێل نەکەن خـودای گەورە لەم بارەیـەوە دەفەرموێت:((لَا يَنْهَاكُـمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَـمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَـمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِـطُوا إِلَيْهِـمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِـطِينَ)) (الممتحنە ٨).

واتە:خـودای گـەورە ڕێگریتـان لێ نـاکات لە گـەڵ ئەوانەی لە سـەر ئاین شـەڕیان لە گەڵ نەکردون، لە ماڵو حاڵو نیشـتیمانی خۆتان وەدەریـان نەناون، بە چاکـەو میهرەبانی بجوڵێنەوەو ڕەفتار بکـەن, چونکە خودای گـەورە دادپەروەرانـی خۆش دەوێت.

گفتوگۆ:

چۆن دەتوانین خۆمان لەسەر لێبوردەیی ڕابهێنین؟

پرس:

دەمارگیریو هەستی دوژمنایەتی کە پێچەوانەی لێبوردەیین زیان بە مرۆڤو کۆمەڵ دەگەیەنن؟

بەشی چوارەم

خێزان و ژیانی خێزانی لە ڕوانگەی ئیسلامەوە

وانەی بیست و دووەم: خـێزان

خێـزان: بریتییـە لـە گرنگتریـن دەزگای پەروەردەیـی و کۆمەڵایەتـی و بناغـەی پێکهێنانـی کۆمـەڵ، کـە لـە دایبـابو منـداڵو نەوەکانیـان پێـك دێـت، لانکـەی خۆشەویسـتیو ڕێـزو پێگەیشـتنو میهرەبانییـە، ئەندامەکانـی خاوەنـی کۆمەڵێـك مـافو ئەرکـن بەرامبـەر بـە یەکـدی.

مـرۆڤ بەسروشـتی خـۆی حـەزدەکات لەگـەڵ کەسانی دیکـەدا بـژیو تەنهـا نەبێـت، دروسـتکردنی خێـزان و ژیانـی خێزانـی خواسـتی مـرۆڤ بـۆ پێکەوەبـوون، بەدیدەهێنێـتو لـە تەنیایـیو گۆشـەگیری ڕزگاری دەکاتو ئاسـوودەیی پـێ دەبەخشـێت.

١ - پێکهێنانی خێزان لە ڕوانگەی ئیسلامەوە:

بێ گومان خێزان ڕۆڵێکی گەورەی لە ژیانی تاكو کۆمەڵدا هەیە، خودای گەورە لە خێزاندا وای لە ژنومێرد کردووە، کە هەریەکەیان ببنە تەواوکەری ئەوی دیکەیان. هیچیان بەبێ ئەوی دیکە ئارامیی نییەو یەکدی تەواو دەکەن، تاکەکان بەکوڕو کچەوە هەتا خێزان پێك نەهێنن، هەست بە ئارامییەکی هەمیشەیی ناکەن، گەر لەدروستکردنی خێزانێکی بەختەوەردا سەرکەوتووبن، هەر بۆیە ئیسلامیش بەچاوێکی پڕ بایەخەوە سەیری خێزان دەکات و دەیەوێت لەسەر بناغەیەکی ڕاست و پتەو بنیاتی بنێت، ئەرك و مافی ئەندامەکانی بەجوانی دیاری بکات، هەروەها بەم جۆرەش پارێزگاری لێ دەکاتو بەهاکانی دەپارێزێت و گەشەیان پێ دەدات، لە سەر ئەم بناغەیە ئیسلام هانی دروستکردنی خێزانو هاوسەرگیری دەدات.

پێغەمبەر (د.خ) لەم بارەیەوە دەفەرموێت:(النِّكاحُ من سُنَّتي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتي فَلَيْسَ مِنِّي)، واتە: ژنهێنان و شوکردن و هاوسەرگیری لە سوننەتو ڕێبازی منەو هەرکەسێك کار بە سوننەت و ڕێبازی من نەکات لە من نییە.

هەروەها پێغەمبەر (د خ) ڕوو لە گەنجان دەفەرموێت:((ئەی گەنجان، هەرکەسێك لە ئێوە دەتوانێت با ژن بهێنێت, چونکە چاو و داوێنی مرۆڤ دەپارێزرێت، ئەوانەشتان ناتوانن با بەڕۆژو بن، یاخود خۆتان بگرن تا وەکو دەرفەتی ژنهێنانو شوکردنتان بۆ دەڕەخسێت)).

خودای گەورە غەریزەی جنسیی لە هەردوو ڕەگەزەکدا دروستکردووە و هەست دەکەن پێویستییان بە یەکدییەو یەکدی تەواو دەکەن، ئیسلام وەکو هەندێك (ئاین) داوا لە مرۆڤ ناکات واز لە ژیانی دونیا و خۆشییەکانی دونیا بهێنێت، کە لەوانەش یەکیان خۆشی (جنسی)یە، بەڵکو تەنها داوای لێ دەکات ئەم غەریزەیە و غەریزەکانی دیکە، لە چوارچێوەی ڕەوشت و بەها کۆمەڵایەتییە بەرزەکان و ئامانجە ڕاستەکاندا، بەپێی شەریعەتی ئیسلام تێربکرێن.

هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزانیش ئەو چوارچێوە شەرعی و یاسایی و ئەخلاقیەیە، کە ئەم ئامانجە لەپاڵ کۆمەڵێك ئامانجی دیکەدا بەدی دەهێنێت، مرۆڤ لەلادان و تاوان دوردەخاتەوە و وای لێ دەکات چێژ لە ژیان وەربگرێت، خودای گەورەش لەخۆی ڕازی بکات. هەروەها لە کۆمەڵگەشدا بەسەر بەرزی بژیو ناو و ناوبانگی خۆی و بنەماڵەکەی بپارێزێت.

٢ - هەڵبژاردنی هاوسەر:

هەڵبژاردنـی هاوسـەری ژیـان مەسـەلەیەکی یەکجـار گرنگـەو دوارۆژی خێزانـی پێـوە بەنـدە. خێزانیـش بـۆ ئـەوەی ئـەو دەورەی لێـی چـاوەڕوان دەکرێـت بیگێڕێـت، لەسـەر بناغەیەکـی پتـەوو ڕاسـت دابمەزرێنرێـت، دەبێـت هـەر لەیەکـەم هەنـگاوی پێکهێنانییـەوە حیسـابی وردی بـۆ بکرێـت و نەخشـەی بـۆ دابڕێژرێـت، چونکـە ئەگـەر شـتێك لـە سـەرەتاوە بـە ڕاسـت و دروسـتی دەسـتی پـێ نەکـرد، دواتـر وزەو توانایەکـی زۆر بـۆ ڕاسـتکردنەوەی پێویسـتە.

یەکـەم هەنـگاوی خێزانیـش دیاریکردنـی هاوسـەری دوارۆژە، هـەر بۆیـە ئیسـلام جەختـی زۆری لـێ دەکاتو داوامـان لێـدەکات لـەم ڕووەوە هۆشـیاربینو بڕیـاری ڕاسـت بدەیـن، بەڕوکـەش فریونەخۆیـن، دیـارە ئـەو بناغـەو پێوەرانـەش کـە مـرۆڤ هاوسـەری ژیانـی خـۆی بەگوێـرەی ئـەوان هەڵدەبژێرێـت، مەسـەلەیەکی گرنگـە، ئیسـلامیش لـەم ڕووەوە ڕێنوێنـی پێویسـتی کردوویـن و چەندیـن پێوەرمـان دەداتـە دەسـت، بـۆ ئـەوەی بەهەڵـەدا نەچیـنو لەسـەر بناغەیەکـی ڕاسـتو دروسـت هاوژیانـی خۆمـان هەڵبژێریـنو نەخشـە بـۆ ژیانێکـی خێزانیـی بەختـەوەرو کامـەران دابڕێژیـن.

بناغەو پێوەرەکانی هەڵبژاردنی هاوسەر لە ڕوانگەی ئیسلامەوە:

ئـ - ڕەچاو کردنی ئایین:

ئیسلام زۆر بایەخ بەوە دەدات، کە خێزان لەسەر بنەمایەکی پتەو دابمەزرێت، چونکە ئەگەر بنەماکەی بەهێز نەبێت ناتوانێت لەبەردەم ڕەشەبای کێشە و گرفتەکان و هەڕەشە دەرەکیەکاندا بووەستێتو خۆی ڕابگرێت و ئەندامەکانی بپارێزێت، هەر لەبەرئەوەشە (ئایین) دەکاتە بنەمایەکی بەهێز لە دروستکردن و پێکهێنانیدا، پەیمانی هاوسەریش لە نێوان ژنو پیاودا بەپیرۆز دەزانێت.

ڕەچاوکردنی بەهاو بنەماکانی ئیسلام لە ژیانی خێزانیدا هاوسەرەکان دوردەخاتەوە لە خیانەت کردن لە یەکدی، هانیاندەدات پێکەوە هاوکاربن بۆ گوزەراندنی ژیانێکی خۆشو پەروەردەکردنێکی جوانی منداڵەکانیانو پاراستنی ئارامیی خێزانەکانیان.

پێغەمبەر (د خ) لەم ڕووەوە دەفەرموێت:((تنكح المرأة لأربع، لمالها ولحسبها ولجمالها ولدينها، فاظفر بذات الدين تربت يداك))، واتە: پیاو لەبەر یەکێك لەم چوار شتانە ئافرەت دەکات بە هاوسەری خۆی، لەبەر دەوڵەمەندی و ماڵەکەی، یاخود بنەماڵەکەی، یان جوانییەکەی، چوارەمیش لەبەر باوەڕ و ئاینداریەکەی .. تۆ ئایندارەکە هەڵبژێرە براوەی.

ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت پیاو، ژن نەهێنێت ئەگەر دەوڵەمەند بێت یاخود خاوەنی بنەماڵەو جوانی بێت. بەڵکو مەبەست لەوەیە مادام یەکێك خۆی بە موسڵمان دەزانێت دەبێت هەمیشە یەکێك لە پێوەرە گرنگەکانی، بۆ هەڵبژاردنی هاوسەرەکەی ئاینەکەی بێت، چونکە وەك وتمان ڕەچاوکردنی بەها ئیسلامییەکانو پابەندبوونی هاوسەرەکانو ئەندامانی خێزان، بە ئەرکە موسڵمانێتییەکانی سەرشانیان، خێزان بە هێزو پتەو دەکاتو کێشەو گرفتە خێزانییەکان کەم دەکاتەوە، یارمەتیدەرێکی باش دەبێت بۆ هێنانەدی کەشو هەوایەکی خێزانیی کامەرانو پڕ لە هەستی ناسكو گەرمو گوڕ.

ب - ڕەوشت جوانی:

پێوەرێکی دیکەی هەڵبژاردنی هاوسەر، بوونی ڕەوشتی جوانە، ڕەچاوکردنی ڕەوشت جوانی لە هەڵبژاردنی هاوسەری ژیاندا بۆ کچو کوڕ یەکجار گرنگە، چونکە ئەوەی حوکمی خێزان دەکاتو دەیکات بە شوێنی پەروەردەی جوانو حەوانەوە، یاخود ئاژاوەو ناخۆشی، بوون یاخود نەبوونی ڕەوشتە لە هاوسەر و ئەندامەکانیدا، پێغەمبەر (د.خ) لەم بارەیەوە لە فەرموودەیەکدا ئامۆژگاریی خێزانەکان دەکاتو دەفەرموێت: ((اذا جاءكم من ترضون دينه وخلقه فزوجوه، الا تفعلوه تكن فتنة في الارض وفساد كبير)). (ترمذي وحاكم) گێڕاویانەتەوە.

واتە: ئەگەر یەکێك هات بۆ داوای کچەکەتان لە ڕەوشت و ئاینی ڕازی بوون بیدەنێ (هەڵبەت دوای

ڕازی بوونـی کچەکـە خـۆی)، چونکـە گـەر وانەکـەن ئـەوە خراپـە و ئـاژاوە لـە زەویـدا بـڵاو دەبێتەوە. کەواتـە مـرۆڤ پێش ئەوەی سـەیری دەوڵەمەندیو جوانیو نـاسراوی و بڕوانامەو ئەم شـتانە بکات، بـۆ ئـەوەی یەکێك بەهاوسـەری خـۆی یاخـود هاوسـەری کچو کـوڕو خوشـكو براکەی دیـاری بکات، دەبێـت سـەیری ڕەوشـتی بەرامبـەر بـکاتو لێـی بکۆڵێتەوە. چونکـە ئەگـەر مرۆڤێك هەموو شـتەکانی دیکـەی هەبێـت بـەڵام کەموکورتیی ڕەوشـتی هەبوو بەمانـا فراوانەکەی ڕەوشـت، ئـەوا ناتوانێت ببێتە هاوسـەرو باوك یاخود دایکێکی باش، جۆرەها کێشـە بۆ هاوبەشـی ژیانو خێزانەکەی دروست دەکات.

لەلایەکـی تـرەوە ئـەوەی لـەم فەرموودەیـەدا گرنگـە ئەوەیـە کـە ئاینـداری تەنهـا ڕواڵـەت نییـە بـۆ ڕازی بـوون بەیەکێـك، بەڵکـو لـە پـاڵ ئـەودا ڕەوشـتیش گرنگـە مەرجیـش نییـە یەکێـك بـە ڕواڵەت موسـڵمان بوو خودا پەرستیشـی دەکرد، ڕەوشـتی لەگەڵ هاوسـەرەکەیدا جوانو ناسـك بێت، پیاوێك هەرچەندە موسـڵمانیش بێت بەڵام موسـوڵمانێتییەکەی کاری نەکردبێتە سـەر ڕەوشتیو دڵ پیسـو ڕەزیـلو هەسـت بریندارکـەرو توڕەو زمـان پیس وتەمبـەڵ بێت، بە کەڵکـی ئـەوە نایەت بکرێـت بەهاوسـەری ژیان.

پ - ئازادی لە هەڵبژاردندا:

لەبەر ئەوەی لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دەبێت خێزان لەسەر بناغـەی سـۆزو خۆشەویسـتی دابمەزرێنرێت، نابێـت زۆر لە هیچ یـەك لە دووهاوسـەرەکەو بەتایبەتیش کچ بکرێت، لـە دیاریکردنی هاوسـەردا، زۆرلێکردن لە بەشـودانو ژنهێنانـدا نەریتێکـی نەزانانـەو دواکەوتـو و خێڵەکیی پێش ئیسـلامە، دەبێـت کۆتایـی پـێ بێتو ئیسـلام ڕەتـی دەکاتـەوە، ڕێککەوتننامـەی هاوسـەرگیری لەشـەریعەتی ئیسـلامدا ڕێککەوتننامەیەکە لەسـەر بناغـەی ڕەزامەنـدی هـەر دوولا دروسـت دەبێت، هـەر بـەو ڕەزامەندییـەش دادەمەزرێت، ئەگـەر لایەکیـان زۆری لـێ بکرێت، ڕێککەوتننامـەی هاوسـەرگیرییەکە دانامەزرێتو بەتـاڵ دەبێتەوە. پێغەمبـــەر (د.خ) دەفەرمویێت:((لا تُـزوَّج الثیب حتی تُسـتأمر ولا تـزوَّج البِکر حتی تُسـتأْذَنَ)) موسـلیمو بوخاری گێڕاویانەتەوە.

واته: بێ ڕازی بوونو ڕێ پێدانی خۆی، کچ ماره ناکرێتو بەشو نادرێت، هەرچی دەربارەی شوکردنی بێوەژنە، مەسەلەکە توندترەو دەبێت بێوەژنەکە خۆی بڕیار بدات و دەری ببڕێت کە ڕازییە شو بە کەسێکی دیاریکراو بکات.

لە فەرموودەیەکیشدا هاتووە کە:((لا تكرهوا البنات فإنهن المؤنسات الغاليات))، واتە: زۆر لە کچان مەکەن، چونکە خەمڕەوێنو هاودەنگو قەدرگرانن ، ئەبو داود لە (ئیبن عەباس)ەوە دەیگێڕێتەوە، کە کچێکی گەنج هاتە لای پێغەمبەرو باسی ئەوەی بۆ کرد کە باوکی بەشوی داوە، ئەمیش ڕازی نییەو حەزناکات شو بەو کەسە بکات کە باوکی بۆی دیاریکردووە، پێغەمبەر (د.خ) سەرپشکی کرد لەوەی گرێبەستەکە هەڵبوەشێنێتەوە یاخود ڕازی ببێت.

ئەبو هورەیرەش دەگێڕێتەوە، کە کچێك هات بۆ لای پێغەمبەر (د.خ) و پێی وت: باوکم داومی بە برازاکەی بۆ ئەوەی شانو شەوکەتی خۆی بەرزبکاتەوە، بەبێ ڕەزامەندی من. پێغەمبەر (د.خ) چارەنووسی خۆی دایەوە دەست خۆیو فەرمووی بڕیار هی خۆتەو دەتوانیت هەڵیبوەشێنیتەوە، کچەکە وتی: من ڕێم بە باوکم داوە بەوەی کردوویەتی، بەڵام بەمە ویستم ئافرەتان بزانن کە باوکەکان ناتوانن بێ ڕەزامەندی ئەوان بیاندەن بەشو و زۆریان لێ بکەن.

دایكو باوکان لەم ڕووەوە دەبێت لەم مەسەلە هەستیارەدا بە دڵسۆزییەوە مامەڵە بکەن، ئازادی بە کوڕو کچەکانیان بدەن، بەڵام لە هەمانکاتدا ڕێنماییان بکەن بۆ باشترین شێوازی هەڵبژاردنی هاوسەر، بۆ ئەوەی لەسەر بناغەیەکی ڕوکەشو سادەو ساکار، لەژێر کاریگەریی سۆزێکی گەنجانەی ڕوتدا، هاوسەری ژیانیان دیاری نەکەن، چونکە خێزاندروستکردن بەرپرسیارێتییەو دەبێت لە ڕووی کۆمەڵایەتیو دەرونیو فسیۆلۆجییەوە دامەزراو بێت و ببێتە لانەی بەختەوەریو پەروەردەیەکی باش، بۆ ئەوەی کۆمەڵیش بەهێز و چالاك و گەشەکردو بێت، کوڕو کچەکانیش پێویستە ڕاوێژ بە دایكو باوکیان بکەنو سوود لە ئامۆژگاریو شارەزایی ئەوان وەربگرن.

ت - سەیرکردن و ناسین و لە یەکدی تێگەیشتن:

ئـەو دوو کەسـەی دەخـوازن بـبن بـە هاوسـەری یەکـدی، دەبێـت یـەك ببینـن‌و لـە ڕووی ڕواڵـەت‌و مەسـەلەکانی دیکـەوە یەکیـان بـەدڵ بێـت، ئینجـا هەوڵـی هاوسـەرگیری بـدەن‌و هەنـگاوی بـۆ بهـاون.

ڕۆژێـك یەکێـك لـە هاوەڵانـی پێغەمبـەر (د.خ) خوازبێنـی کچێکـی کردبـوو، پێغەمبـەر(د.خ) فەرمـووی: سـەیری ئافرەتەکـەت کـردووەو بەدڵـت بـووە؟ وتـی: نەخێـر ، فەرمـووی: دەبـڕۆ سـەیری بکـە، چونکـە ئەمـە پێویسـتە بـۆ ئـەوەی پەیوەنـدی هاوسـەریتان لەگـەڵ یەکـدا بـەردەوام بێـت، ناسـین‌و قسـە لەگـەڵ یەکـدی کـردن‌و ئـاڵ‌و گۆڕکردنـی بیـرو ڕا لەگـەڵ یەکـدی، هەمـوو ئەمانـە مـادام مەبەسـت تێیانـدا هاوسـەرگیری بێـت‌و لـە چوارچێـوەی پێـوەرو ڕەوشـتە ئیسـلامییەکان دەرنەچێـت، خزمـەت بـە کـردەی هاوسـەرگیری دەکـەن بـۆ ئـەوەی پێکهێنانـی خێـزان، لەسـەر بناغـەی ڕەزامەنـدی‌و لـە یەکگەیشـتن بێـت‌و، تەنهـا لەسـەر بنەمایەکـی ڕوکـەش‌و ڕواڵەتـی، بنیـات نەنرێـت، مەبەسـت تێیـدا تەنهـا تێرکردنـی غەریـزەی سێکسـی نەبێـت، بەڵکـو بەدیهێنانـی ژیانێکـی ئـارام‌و ئاسـودەو پـڕ لـە خۆشەویسـتی‌و سـۆزو هـاوکاری بێـت، دەبێـت ئـاگاداری ئـەوەش بیـن، کـە نابێـت لـە مەسـەلەی جوانـی ئافرەتـدا، زیـادەڕەوی بکرێـت‌و هەمـوو شـتێکی لـە جوانییەکەیـدا کورتبکرێتـەوە.

ج - هاوشان بوون:

واتـە دووهاوسـەرەکە لـە هەندێـك ڕووەوە لـە یەکـدی نزیـك بـن، هەندێـك جیـاوازی نەبێتـە مایـەی ناکۆکییـە خێزانییـەکان‌و کەمکردنـەوەی هەسـت کـردن بـە سـۆزو کامەرانـی نێوانیـان، ڕوونیشـە کـە لـە ئیسـلامدا چینایەتـی نییـەو مرۆڤـەکان لەبـەردەم خـوداو یاسـای ئیسـلامدا یەکسـانن، بـەڵام لـە هەمانکاتـدا ڕەچاوکردنـی هاوشـانی بەگوێـرەی کات‌و سـەردەم‌و شـوێنە جیـاوازەکان، بـۆ پێکهێنانـی خێـزان گرنگـە، مەبەسـت لـە ڕەچاوکردنـی ئـەم خاڵـە ئەوەیـە مـرۆڤ بـۆ ئـەوەی خێزانێکـی ئـارام پێکبهێنێـت هەوڵبـدات ڕەچـاوی ئاسـتی کۆمەڵایەتـی‌و ڕۆشـنبیری‌و ئابـوری بنەماڵـەی بەرامبـەر بـکات، جیاوازیـی نێوانیـان یەکجـار زۆر نەبێـت، بـۆ ئـەوەی زۆرتریـن گونجـان لـە نێـوان هـەردوو لادا هەبێـت.

گفتوگۆ:

لاوازبوونی خێزان چ ڕەنگدانەوەیەکی خراپی بەسەر ژیانی ئەندامەکانیو کۆمەڵدا دەبێت؟

پرس:

١- ئایا زۆر لێکردن لە کوڕان و کچان لە مەسەلەی ژنهێنانو شوکردندا لەگەڵ ئیسلامدا گونجاوە؟

٢- دەبێت لەسەر چ بناغەیەك هاوسەری داهاتووی ژیانمان هەڵبژێرین؟

وانەی بیست و سێیەم: گرنگی خێزان و ئەرکەکانی لە ئیسلامدا

هـــەروەك ڕون بۆیەوە، ئیســـلام بایەخێکی یەکجار گـــەورە بەخێزان دەدات، هەر لە یەکەم ســـاتی پێکهێنانییەوە ڕێنوێنی و ڕاســـپاردەی هەیە، تـــا دەگاتە پەیوەندی نێـــوان ئەندامەکانی.

لـــە ڕوانگـــەی ئیســـلامەوە ئـــەو خێزانـــەی خـــودای گـــەورە بپەرســـتێت‌و پێـــوەرە ئیســـلامیەکانی بەســـەردا بچەســـپێت، ئەندامەکانـــی کامـــەران دەبـــن، دەبێـــت چەندیـــن ئـــەرك جێبەجـــێ بکـــەن، بایـــەخو ئەرکەکانـــی خێزانیـــش لـــە ڕوانگـــەی ئیســـلامەوە لـــەم خاڵانـــەی خـــوارەوەدا دەردەکەوێـــت:

یەکەم - دابینکردنی ئارامیو ئاسوودەیی:

یەکەم ئەرکی خێزان لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ئەوەیە کە ببێتە شوێنو پەناگەیەك بۆ ئاسوودەیی دەرونی دایبابو منداڵەکانیان، خودای گەورە دەفەرموێت:((وَاللّهُ جَعَلَ لَكُم مِّن بُيُوتِكُمْ سَكَنًا)) (النحل ٨٠)، واتە: خودای گەورە ماڵەکانتانی کردووەتە مایەی دڵئارامیو ئاسوودەیی، ئەوەی ژیانو ئارامیو ئاشتیو ئاسوودەییش بە ماڵ دەبەخشێت خێزانە.

خودای گەورە هەر وەك چۆن ماڵەکانی بۆ کردوین بە جێگەی حەوانەوە، ئاوهاش پەیوەندیی هاوسەریی کردووە بە مایەی ئارامی دڵو ئاسوودەیی دەرونو دەفەرموێت:((وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا...)) (الروم ٢١). واتە: لە نیشانەکانی خودای گەورە ئەوەیە، کە مرۆڤی لە دوو ڕەگەز بەدیهێناوە، بۆ ئەوەی لە ڕێی پێکهێنانی خێزانو بوون بە هاوسەری یەکدییەوە هەریەکەیان ببێتە سەرچاوەی ئارامیو بەختەوەری بۆ ئەوەی دیکە هەروەك خودای گەورە دەفەرموێت: ((هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ...))(الاعراف١٨٩).

واتە: خودای گەورە ئەو کەسەیە کە ئێوەی لەیەك نەفس بەدیهێناوە، هەر لە توخمی ئەویش هاوسەری بۆ پەیداکرد، تا لە سایەیدا ئاسودەو ئارام بژی.

ئەم ئارامیو ئاسوودەییەش بەوە دێتە دی ئەندامانی خێزان لە یەکدی دڵنیابن، هەموو ئەو شتانەی دەبنە مایەی ناکۆکیو ڕقو تورەیی وازی لێبهێنن، هەوڵی بەدیهێنانی کەشو هەوایەکی پڕ لە خۆشیو ئارامیو بەختەوەری بۆ خێزانەکەیان بدەن.

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ژن و پیاو یەکدی تەواو دەکەن، هیچیان بێ ئەوی دیکە ئارامیی تەواوی دەست ناکەوێت، مرۆڤ تا خێزان پێکنەهێنێت، هەست بە ناتەواویو بۆشایی دەرونیو کۆمەڵایەتی دەکات، بەهۆی ئەم پەیوەندییە باشەی نێوان ژنو مێردیش لە خێزاندا ماڵەکان دەگەشێنەوەو کۆمەڵیش پێش دەکەوێت.

پەیوەندی ژنو پیاو لە خێزاندا دەبێت بگاتە ئاستێك وەك ئەوەی گیانێك بن لە دوو جەستەدا، هەستو ئامانجو خەمی هاوبەشیان هەبێتو هەریەکەیان ڕەچاوی حەزو بەختەوەریو کەسێتی و خۆشیی ئەوی دیکە بکات:((...هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ...))(البقرة ١٨٧).

واتە: ژنەکانتان پۆشاکی ئێوەنو ئێوەش بۆ ئەوان پۆشاکن، پۆشاك مرۆڤ لە گەرماو سەرماو نەخۆشیی دەپارێزێتو جوانیی پێ دەبەخشێت و کەموکوڕییەکانی جەستەش دەشارێتەوە، هاوسەرەکانیش دەبێت ڕۆڵی پۆشاك بۆ یەکدی ببینن و ببنە مایەی خۆشبەختی یەکدیو یەکدی جوان بکەن، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە خێزان شوێنی ململانێو مل پێ کەچ کردنو نواندنی هێزو دەسەڵاتو خۆهەڵکێشانو فەرامۆشکردن نیە، بەڵکو شوێنی ئارامی و وەفاو خۆشەویستییە.

دووەم - دابینکردنی سۆزو بەزەیی:

ئەرکێکی دیکەی بنەڕەتیی خێزان بریتییە لە بەدیهێنانی سۆزو خۆشەویستی بۆ ئەندامەکانی، ئەوەی دەبێتە هەوێنی ژیانێکی خێزانیی کامەران، هەستکردنە بە گەرمی ئەو سۆزو خۆشەویستیو بەزەییەی کە خێزان بە مرۆڤی دەبەخشێت، هیچ دەزگایەکی دیکەش ناتوانێت ئەو ڕۆڵە بەو جۆرە بگێڕێت، مرۆڤ کاتێك لە ژیاندا ماندوو دەبێت، پێویستی بە پشودانو حەسانەوەیە، کاتێك دەگەڕێتەوە بۆ ناو خێزان، مافی خۆیەتی هەست بەخۆشەویستییەکی پاكو گیانێکی پڕ لە میهرەبانی بکات، دەبێت دایكو باوك و منداڵەکانیش بەسەریەکەوە هاوکاری یەکدی بکەن، بۆ ئەوەی خێزانەکەیان پڕ بێت لە خۆشەویستیو هەستی ناسكو سۆزو بەزەیی خاوێن، خودای گەورە لەم ڕووەوە دەفەرموێت:((...وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ))(الروم ٢١).
واتە: خودای گەورە سۆزو بەزەیی لە نێوانتاندا - لە نێوان ژنو پیاودا وەك دوو هاوسەر- دروست کردووە، ئەمەش بەڵگەو نیشانەن بۆ ئەوانەی بیردەکەنەوە، لە ڕوانگەی ئەم ئایەتەوە خێزانێك بە خێزان دادەنرێتو خودای گەورە لێی ڕازییەو لەسەر بناغەی ئیسلام دامەزراوە، کە باوەشی سۆزو بەزەییو خۆشەویستی بێت، ژنو پیاو و سەرجەم ئەندامانی خێزان لەگەڵ یەکدیدا میهرەبان بنو یەکدییان خۆشبوێتو دوربن لە توندوتیژیی خێزانیو ئاژاوەو کێشەو ناکۆکی کە ئاسودەییو بەختەوەری خێزان تێکدەدات .

لە خێزانێکدا ئافرەت زوڵمی لێ بکرێتو توندوتیژی لەگەڵ ئەو و منداڵەکان لەلایەن پیاوەوە بکرێت، یاخود پیاو بێ بەش بێت لەسۆزو هەستی پاكو ناسکی ژن، ئەو خێزانە لە ڕێنوینییەکانی ئیسلام لای داوەو ژیانی ئەندامەکانی تاڵ دەبێت، سەرپێچی فەرمانەکانی خودای گەورەیان کردووە، چونکە هەرکەسێك لە هاوسەرەکانو منداڵەکان کارێك بکات ئاسودەیی خێزان تێکبدات، بەم کارەی دژی خواستو فەرمانی پەروەردگار وەستاوەتەوەو ڕێزی لە مافی ئەندامانی دیکەی خێزانەکەیشی نەگرتووە، چونکە خێزان دەبێت ئەندامەکانی ئەرکەکانی سەرشانیان بەرامبەر یەکدی ئەنجام بدەنو ڕێز لە مافەکانی یەکدی بگرن، هەموویان هەست بە ڕێز و خۆشەویستی بکەن.

سێیەم-پەروەردەکردنی منداڵ:

مەبەست لە دروستکردنی خێزان خستنەوەی نەوەیەکی چاکەکاری بەڕێزە، بۆ ئەوەی تاکەکان بە ئارامی بەیەکەوە بژینو ڕێزی یەکدی بگرن هەر بۆیە یەکێك لە هەرە ئەرکە گرنگەکانی دیکەی خێزان بریتییە، لە پەروەردەکردنی منداڵ لەلایەن دایكو باوکەوە، دیارە یەکێك لە ئامانجەکانی هاوسەرگیری خستنەوەی نەوەو بەردەوام بوونی ژیانو ڕەگەزی مرۆڤە، بەڵام ئەرکی دایكو باوك تەنها نەوە خستنەوەو بەخێو کردنی منداڵ نییە و بەوە کۆتایی نایەت، بەڵکو هەموو ئەو شتانە، بە بێ پەروەردەکردنێکی ڕاستو دروستی منداڵ ئامانجەکانیان ناپێکن، لە ڕوانگەی ئیسلامەوە خێزان دەبێت، ببێتە قوتابخانەیەك بۆ پێگەیاندنی نەوەیەکی باوەڕدارو هۆشیارو چاکەخواز، قورئان فێری دایکانو باوکان دەکات، کە منداڵەکانیان بەجۆرێك پەروەردە بکەن بەرچاویان ڕوون بکەنەوەو ببنە پێشەنگ، لە خواناسیو چاکەکاریو خزمەتکردن بە کۆمەڵ، هەروەك دەفەرموێت:((وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا))(الفرقان ٧٤).

واتە: ئەوانەی کە نزا دەکەنو دەڵێن، خوایە گیان خێزانو منداڵێکمان پێ بدە کە ببنە ڕوناکی چاومانو بمانکە بە ڕابەرو پێشەوای چاکەکاران.

کەواتە خێزان لە ئیسلامدا پێگەیەکی پیرۆزی هەیەو لە پێناو کۆمەڵێك ئامانجی بەرزو پیرۆزدا بنیاتنراوە، هەر بۆیە داوا لە موسڵمانانیش دەکات، بە گرنگییەوە سەیری بکەنو لەم ڕێیەشەوە خۆیان کامەران بنو خزمەت بە کۆمەڵەکەشیان بکەن، ڕێ لە لاوازیو هەڵوەشانەوەی خێزان بگرن، ڕووبەڕووی هەموو ئەو بانگەشە ناڕاستانە ببنەوە کە لە پلەو پایەی خێزان کەم دەکەنەوەو بێ ڕێزی بەرامبەر بەهاکانی دەکەن، یاخود داوای هەڵوەشاندنەوەی دەکەن، چونکە لاوازیو لەبەریەك هەڵوەشانەوەی خێزانەکان، جۆرەها نەخۆشیو گرفتی کۆمەڵایەتی بەدوای خۆیدا دەهێنێت لەوانەش:

١- پەرتەوازەبوونـــی منـــداڵو تووشـــبوونی بـــە کۆمەڵێـــك دیـــاردەی ترســـناکی وەك مـــادە بـــۆ هۆشـکەرەکانو خواردنـەوەو بەکارهێنانیـان لەلایـەن هەندێـك بانـدی مافیـاوە بـۆکاری ترسـناكو بەدڕەوشـــتی.

٢- نەمانـــی خۆشەویســـتی راســـتەقینە لەنێـــوان ژنو پیـــاودا بەشـــێوەیەك كـــە بتوانـــن ژیانێکـــی درێژخایـــەن بەیەکـــەوە بژیـــن.

٣- زۆربوونی نەخۆشی دەرونیو هەستکردن بە تەنیاییو ترسو دڵە ڕاوکێ.

٤- لاواز بوونـــی پەیوەندییـــە کۆمەڵایەتییـــەکان، ئـــەوەش گیانـــی هـــاوکاری کـــەم دەکاتـــەوە، وا لـــە تاکـەکان دەکات هەسـت بەتەنیایـی بکـەنو نەتوانـن بەگوێـرەی پێویسـت چێـژ لـە ژیـان وەربگـرن.

بـــۆ ئـــەوەی ڕێ لەمـــە بگریـــنو خێزانەکانمـــان ببنـــە شـــوێنێك بـــۆ پـــەروەردەو حەســـانەوەو گەشـەپێدانی عەقـڵو فیکـرو سـۆزو خۆشەویسـتی، پێویسـتە ڕەچـاوی هەمـوو ئـەو شـتانە بکرێـت كـە لەمەوپێـش باسـکران.

ئەرکـــی لاوانیـــش لـــەم نێوەنـــدەدا گرنگـــە، دەبێـــت بـــەو جـــۆرە ڕەفتاربکـــەن كـــە لەگـــەڵ ئامانجەکانـــی خێزانێکـــی موســـڵمانو هاوچەرخـــدا گونجـــاو بێـــت. هـــەر کارو ڕەوشـــتو ڕەفتارێـــك ببێتـــە هـــۆی تێکدانـــی کـــەشو هـــەوا و ئارامیـــی خێـــزان، یاخـــود نـــاو و ناوبانگـــی بنەماڵەکەیـــان لەکـــەدار بـــکات، پێویســـتە لێـــی دوربکەونـــەو بـــۆ ئـــەوەی هـــاوکاری دایـــكو بـــاوكو خێزانەکانیـــان بکـــەن، هەوڵبـــدەن خێزانەکانیـــان بـــبن بـــە خێزانـــی نموونەیـــی، خێزانـــی نموونەییـــش بـــەو خێزانـــە دەوترێـــت كـــە شـــەڕو ئـــاژاوەو کێشـــەی تێـــدا نییـــە، ئارامـــیو خۆشەویســـتی باڵـــی بەســـەردا کێشـــاوەو ئەندامەکانـــی لەگـــەڵ یەکدیـــدا کـــراوەو دەم بـــە پێکەنیـــنو بەڕێـــزن، بەزمانێکـــی جـــوان لەگـــەڵ یەکدیـــدا دەدەوێـــن، هەروەهـــا ڕێـــز لـــە ڕاو بۆچوونـــی یەکـــدی دەگـــرنو یارمەتـــی یەکـــدی دەدەن.

ئەركو مافەكانی ئەندامانی خێزان لە ڕوانگەی ئیسلامەوە

بـــۆ ئـــەوەی خێزان بەردەوام بێـــتو ڕۆڵی دەرونـــیو کۆمەڵایەتیو پەروەردەیـــی خۆی ببینێت، بەو جۆرەی کە لە پێشـــەوە باســـکرا، ئیســـلام هەوڵی داوە ئەركو ماف بۆ ئەندامەکانی دیاریبکات، خێزانیش لـــە ڕوانگەی ئەوەی کە لەدایكو بـــاوكو منداڵ پێکدێت، دەبێـــت دیاریکردنی ئەو ئەركو مافانـــە هەموویان بگرێتەوە، ئەرکـــی موســـوڵمانێتی و ئەخلاقیانەی هەر تاکێکی ناو خێزانیشـــە، ئەرکەکانی سەرشـــانی بەجوانی بەرامبـــەر ئەندامەکانی دیکەی خێـــزانو بنەماڵەکەی ئەنجام بدات و ڕێز لـــە مافەکانیان بگرێت، مافی خۆشـــییەتی لـــە مافەکانی خۆی بەهرەمەنـــد بێت، بۆ جوانتر ڕونکردنەوەی ئـــەم مافو ئەرکانە، هەوڵدەدەیـــن بە کورتی ئاماژەیان پێ بکەیـــنو بیخەینە بەردەم قوتابیانی خۆشەویست:

یەكەم - مافەكانی ژن و پیاو بەرامبەر بە یەكدی:

لە ئیســـلامدا ژنو پیاو چەندین مافیان بەســـەر یەكدییەوە هەیە، هیچ كەســـێكیان نابێت ئەو مافە شـــەرعیو یاســـاییەی بەرامبەرەكەی پێشـــێل بكات، چونكە ڕەچاو نەكردنی مافـــەكان دەبێتە هۆی تێكچوونـــی پەیوەندییـــەكانو كەمبوونەوەی ئارامیو خۆشەویســـتی لە خێزانەكاندا، لە ئیســـلامدا هەردوو هاوســـەر دەبێت بە خۆشەویســـتیو میهرەبانیو ڕێـــزەوە مامەڵە لە گـــەڵ یەكدی بكەنو لـــە زبریو توندو تیـــژیو ڕەچاونەكردنی مافەكانـــی یەكدی بەدوربن.

گفتوگۆ:

لـــە ڕوانگەی ئەو ئەركانەی خێزان كە باســـكران هەندێك لە كێشـــەكانی ئێســـتای ئێمە باس بكە؟

وانەی بیست و چوارەم: دووەم- مافەکانی منداڵ لە خێزاندا

مافی منداڵ بەسەر دایك و باوکەوە

مـنداڵ لە ئیسلامدا لە ناوەوە و دەرەوەی خێزان چـەندین مافی هەیە دایك و باوکانیش دەبێت ڕەچاوی ئـەم مافانـەی منـداڵ بکـەنو ژێـر پێیـان نەخـەن لـە گرنگتریـن ئـەو مافانـەش ئەمانەی خـوارەوەن:

١ - خۆشی دەربڕین، بەبۆنەی هاتنە دونیایەوە:

لە ئیسلامدا خێزانەکانو دایكو باوکان دەبێت پێشوازی لە هاتنە دونیای منداڵ بکەنو خشی دەربڕن و بەهێمای خێرو خۆشی بزانن.

لەمەشـدا منداڵـی کـوڕو کـچ جیاوازی نییە، خۆشـی دەربڕیـن بەبۆنەی لەدایك بوونـی کوڕو دڵتەنگ بـوونو بـێ تاقەتـی بـە لەدایك بوونی کـچ، کە بەداخەوە تا ئێسـتاش پاشـماوەکەی دەبینرێت، بەشێکە

لە ڕەوشتی نەفامی پێش ئیسلام و خودای گەورە لە قورئاندا بە توندترین زمان هێرش دەکاتە سەر ئەم بیرکردنەوەو مامەڵە نائیسلامییەو دەفەرموێت:((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾)) (النحل٥٨- ٥٩)، واتە: کاتێك یەکێکیان مژدەی لەدایك بوونی کچی پێ دەدرێت، ڕەنگی ڕەش دادەگەڕێتو لە خەفەتاندا پیش دەخواتەوەو ڕق دایدەگرێت، لەبەر خراپی ئەو مزگێنییەی پێی دراوە، جا بیر دەکاتەوە داخۆ بیهێڵێتەوەو ببێ بە مایەی سەرشۆڕی، یاخود زیندە بەچاڵی بکات؟ بەڕاستی دادوەرییەکی خراپ دەکەنو حوکمێکی خراپ دەدەن، ئەمەی قورئان بۆی خستووینەڕوو وێنەی پیاوێکی نەفامو دواکەوتووی سەردەمی نەفامی و جاهیلییەتی عەرەبەکانە.

لەئیسلامدا کوڕ و کچ هەردووکیان مرۆڤن، کەرامەتیان هەیەو کەسیان مرۆڤایەتی لەوی دیکە زۆرتر نییە، ئیسلام لەپێناو کەمکردنەوەی ئەو داب‌ونەریتە دواکەوتووانەی کاتی خۆی لە ڕێزی ئافرەتیان کەم دەکردەوە و پێشوازییان لە لەدایکبوونی نەدەکرد، هەوڵیداوە هەستی باوەڕدارانەی موسڵمانان تا ئەو پەڕی کە دەکرێت بەکاربێنێتو بەخێوکردنو میهرەبان بوون، لەگەڵ کچو خوشکدا بکات بەچاکەیەکی گەورەو مایەی چونە بەهەشت، بۆ ئەوەی لەم ڕێیەوە هانی موسڵمانان بدات بۆ ئەوەی بەوپەڕی دڵخۆشییەوە پێشوازی لە هاتنە دونیای کچەکانیان بکەن.

پێغەمبەر (د.خ) لەم بارەوە دەفەرموێت ((مَنْ كانَّ لَهُ ثَلَاْثُ بَنَاْتٍ أو ثلاثُ أَخوات فاتَّقى الله وأَقامَ عليهنَّ كانَ مَعِيَ فِي الجنَّة، وَأَومَاَ بالسَّبابةِ والوسطى)) (رواه مسلم والترمذي).

شایانی باسە پێغەمبەری مەزنی ئیسلام تەنها کچی لە پاش بەجێماو ڕێزێکی یەکجار گەورەشی لە فاتیمەی کچی دەگرت، بەجۆرێك هەرکاتێك دەهات بۆ سەردانی لەبەردەم فاتیمەدا هەڵدەستاو عەباکەی سەرشانی کەخۆشەویسترین پۆشاکی ئەو بوو، بۆی ڕادەخستو نێوچاوانی ماچ دەکرد.دەیفەرموو: ((فاطمة بضعة مني فمن أغضبها فقد أغضبني)). واتە: فاتیمە بەشێکە لە جەرگم، هەرکەسێك ئازاری ئەو بدات ئازاری منی داوە.

٢- ناوناو و هەڵبژاردنی ناوی خۆش بۆ منداڵەکان:

یەکێک لە ڕێو ڕەسمەکانی منداڵ بوون لە ئیسلامدا ناونانە، دایک و باوک دەبێت بە پێی توانا ئاژەڵێک بۆ منداڵەکانیان سەربڕن لە ڕۆژی حەوتەم یاخود چواردەهەمینی لەدایکبوونیدا(عەقیقە)، داوەتی خزم و دۆستان بکەن و بانگ بەگوێی منداڵەکەیاندا بدەن و ناوی بنێن، پێویستە ئەو ناوەی لە منداڵیش دەنرێت خۆشبێت و کاتێک ئەو منداڵە گەورە بوو لەناو کۆمەڵدا بەهۆی ناوەکەیەوە هەست بەکەمی نەکات.

٣- خۆشەویستی و نەرم و نیانی:

پێویستە باوک و دایک منداڵەکانیان خۆشبوێت و بە نەرم و نیانی و میهرەبانییەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، مافی منداڵیشە لە خۆشەویستی دایک و باوکی بەهرەمەند بێت، هەستکردنی منداڵ بەخۆشەویستی و میهرەبانی دایک و باوکی ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت، لە هەستکردنی بەئارامی و ئاسودەیی و پەروەردەبوونی بەشێوەیەکی ڕاست‌ودروست و پاراستنی لە ڕێلادان و نائارامی دەروونی، منداڵ دیاریی خودایە و دەبێت ڕوناکی چاوی دایک و باوکیش بێت، بەداخەوە لەبەر نەشارەزایی لە ئیسلام و هەندێک داب و نەریتی دواکەوتووی کۆمەڵایەتی، هەندێک پیاو زۆر منداڵەکانیان و بەتایبەتیش کچەکانیان لە باوەش ناگرن و خۆشەویستییان بۆ دەرنابڕن.

لە کاتێکدا پیغەمبەر (د.خ) ئەمەی بە نیشانەی دڵڕەقی و لاوازی باوەڕ داناوە، خۆشی لە ژیانی خۆیدا بە تەواوی پێچەوانەی ئەوەبووە، پێغەمبەر (د.خ) جگە لە منداڵەکانی خۆی، لەگەڵ نەوەکانی و منداڵانی دیکەشدا زۆر نەرم و نیان بووە و یاریی لەگەڵ کردوون و قسەی خۆشی بۆ دەکردن، (حەسەن و حوسێن) ی کچە زای لە نوێژدا دەچونە سەر شان و ملی و

یارییـــان دەکرد، ئەویـــش لەبەرخاتری ئەوەی دڵیان نەشـــکێت‌و یارییەکەیان لـــێ تێکنەچێت، هەتا خۆیـــان نەهاتنیاتە خوارەوە لە ســـوجدە بەرز نەدەبـــووەوە، هەندێك جاریش دەچووە ســـوجدەو هەڵدەســـتایەوە هەندێك منداڵ لەســـەر شـــانی بوون‌و بەرزو نزمی دەکردنـــەوە، ڕۆژێکیان یەکێك لـــە هاوەڵانـــی پێغەمبەر (د.خ) لـــە حاڵەتێکی لـــەم جۆرەدا بینی، بـــە پێغەمبـــەری وت: من تاکو ئێســـتا منداڵێکی خۆمم مـــاچ نەکردووە و لەباوەشـــم نەگرتووە، پێغەمبـــەر(د.خ) تێیگەیاند کە ئەوە نیشـــانەی دڵڕەقییەو باوەڕو دڵڕەقیش ئاســـان نییە، لـــە دڵێکدا بەیەکەوە کۆببنەوە. خۆشەویســـتی‌و نـــەرم‌و نیانیـــش پێچەوانەی شـــکاندن‌و مامەڵەی خراپ لەگەڵ کـــردن و توندوتیژییـــە، هەر بۆیە پێویســـتە دایکان‌و بـــاوکان ڕێز لـــە ڕای منداڵەکانیان بگرن‌و نەیانشـــکێننەوەو دڵیان نەشـــکێنن.

٤- دادپەروەری کردن لەنێوان منداڵەکاندا:

ئەرکـــی بـــاوك‌و دایکـــە بـــە دادپـــەروەری لەگـــەڵ منداڵەکانیانـــدا بجوڵێنـــەوە و نـــاز نـــەدەن بـــە یەکێکیـــان‌و ئەوانـــی دیکـــە پشـــت گـــوێ بخـــەن، چونکـــە ئەمـــە زیانێکـــی گـــەورە بـــە پـــەروەردەو بـــاری دەرونیـــی منـــداڵ دەگەیەنێـــت.

پێویســـتە ئـــەوەش بزانیـــن لـــەم پرســـەدا کچانیـــش هەمـــان مافـــی کـــوڕان‌و زیاتریشـــیان هەیـــە، پێشـــەوا بەیهەقـــی لە(ئەنـــەس)ەوە دەیگێڕێتـــەوە: (پیاوێـــك لەخزمەتـــی پێغەمبـــەردا(د.خ) دانیشـــتبوو، کوڕێکـــی منداڵـــی هاتـــە لای‌و ئەویـــش ماچـــی کـــردو خســـتییە باوەشـــییەوە، دوای ئـــەو کچێکـــی هـــات، کەچـــی تەنهـــا پەلـــی گـــرت‌و لـــە تەنیشـــت خۆیـــەوە دایـنـــا، واتـــە نـــە ماچـــی کـــردو نەخستیە باوەشـــییەوە، کاتێـــك پێغەمبـــەر (د.خ) ئەمـــەی بینـــی بـــە کابرایەکـــەی فەرمـــوو: دادپەروەریـــت لـــە نێوانیانـــدا نەکـــرد.) پێغەمبـــەر (د.خ) لـــە فەرموودەیەکـــی دیکـــەدا لـــەم ڕووەوە دەفەرموێـــت: ((ســـاووا بـــين أولادكـــم في العطيـــة ولـــو فضلـــت أحـــداً عـــلى أحـــدٍ لفضَّلـــتُ النســـاء)). واتـــە: بـــە یەکســـانی دیـــاری بـــۆ منالەکانتـــان بکـــڕن، ئەگـــەر ڕێـــزی یەکێکـــم بدایـــە بەســـەر یەکێکـــی دیکـــەدا، ئـــەوا ڕێـــزی کچەکانـــم دەدا بەســـەر کوڕەکانـــدا.

ئەمـــەش ئـــەوە دەگەیەنێـــت کـــە ئەگـــەر لـــە دیـــاری بـــۆ کڕینـــدا بەشـــی کـــچ لـــە کـــوڕ زۆرتـــر نەبێـــت، بەهیـــچ جۆرێـــك نابێـــت لـــەو کەمـــتر بێـــت، چونکـــە ئیســـلام هەردووکیـــان بەیـــەك چـــاو ســـەیر دەکات‌و لەســـەر بناغـــەی ڕەگـــەز جیاوازییـــان لەنێوانـــدا نـــاکات.

٥- مافی خوێندنو فێربوون:

ئیســـلام بایەخێکی زۆر بە خوێندنو دەستخســـتنی زانیاری داوە، داواکردنی زانیاریو فێربوونیشی کـــردووە بەئەرکێکی سەرشـــانی موســـڵمانان. پێغەمبـــەر(د.خ) دەفەرموێت:((داواکردنی زانیاریو فێربوون ئەرکی سەرشـــانی هەموو ژنو پیاوێکی موســـڵمانە)).

لەبـــەر ئـــەوە ئەرکی دایـــکو باوکانـــە منداڵەکانیان بنێرنە بـــەر خوێنـــدنو یارمەتییان بدەن بـــۆ درێژە پێـــدانو تەواوکردنی. هەروەها پێویســـتە کاربکـــەن بۆ ئەوەی کـــەشو هەوایەکی لەبار بۆ کـــچو کوڕەکانیان بســـازێنن، بۆ ئەوەی لـــە خوێندندا ســـەرکەوتووبنو دوارۆژێکـــی ڕوناکیان هەبێتو خزمەتێکـــی بەرچاو بەخۆیـــانو کۆمـــەڵ و وڵاتەکەیان بکەن.

گفتوگۆ:

چۆن بتوانین لەناو خێزاندا بە مافەکانمان بەهرەمەند ببین و ڕۆڵی خۆمان لەو ڕووەوە چییە؟

پرس:

منـــداڵ لە ئیســـلامدا مافی بەســـەر خێزانەکەیەوە هەیە، ئـــەو مافانە چ کاریگەریەکیان بەســـەر پـــەروەردە بونییەوە هەیە؟

وانەی بیست و پێنجەم: ئەرکی منداڵ بەرامبەر دایك و باوك

ڕونــە دایباب لە ئیســـلامدا پلەو پایەیەکی گەورەیان هەیە، ئیســـلام داوا لـــە مرۆڤ دەکات بەو پــەڕی جوانییەوە لەگــەڵ دایبابی بجوڵێتــەوەو ڕەفتاریـــان لەگەڵدا بکاتو ئەرکەکانی سەرشـــانی بەرامبەریـــان ئەنجام بدات. گرنگترین ئــەو ئەرکانەش بریتیـــن لەمانەی خوارەوە:

١- چاکە لەگەڵ کردنیان بەهەموو ماناکانیەوە:

خودای گەورە دەفەرموێت:((وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا))(النساء ٣٦)، واتە: خودا بپەرستنو هاوبەشی بۆ پەیدا مەکەن، چاکە لەگەڵ دایك و باوکتاندا بکەن، سەیردەکەین ئایەتەکە چاکەکردن لەگەڵ دایبابی لەگەڵ داوای هاوبەشی پەیدانەکردن بۆ خودا باسکردووە، کە ئەوەش گرنگی مەسەلەکە دەردەخات.

٢- گوێڕایەڵی فەرمانە باشەکانیانو بەگوێکردنیان:

لە ئیسلامدا منداڵ دەبێت لە شتی چاکدا بەگوێی دایكو باوکی بکات. خودای گەورە دەفەرموێت:((وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ))(لقمان ١٤).

واتە: ئێمە ئامۆژگاری مرۆڤمان کردووە و ڕامان سپاردووە دەربارەی دایكو باوکی، لەکاتێکدا دایکی بەئازارو ناڕەحەتی لە سکیدا هەڵی گرتووەو ماوەی دوو ساڵ شیری خۆی داوەتێ، تا سوپاسی منو دایكو باوکی بکاتو گەڕانەوەش هەر بۆلای منە.

لێرەوە سوپاسکردنی خوداو دایكو باوك خراوەتە پاڵ یەك، ئەم ئایەتانە ڕێگەمان نیشاندەدەن کە لە شتی خراپدا بەگوێی دایكو باوکمان نەکەینو بەدەر لەوە گوێڕایەڵیان بین.

بەڵام ئەوەی دەبێت بیزانین بەگوێرەی ئایەتەکە، ئەوەیە کە بەگوێ نەکردنی دایكو باوك لە شتێکدا کە خودا پێی ڕازی نییەو خراپە، ئەوە ناگەیەنێت لەگەڵیاندا خراپ بینو چاکەیان لەگەڵدا نەکەین، چونکە دایكو باوك هەرچی بنو تەنانەت ئەگەر هیچ ئاینێکشیان نەبوو، مافی خۆیان هەیە لەسەرمان و ئەرکی سەرشانمانە چاکەیان لەگەڵدا بکەین و ڕەوشتمان لەگەڵیاندا جوان بێتو بەجوانی لەگەڵیاندا بجوڵێینەوە .

٣- ئازار نەدانی دڵو دەرونیانو توڕەنەبوون لێیان:

لە ئیسلامدا منداڵ نابێت لەدایكو باوکی خۆی توڕە بێت یاخود وانیشاندا لێیان بێزارەو ڕووی بەرامبەریان گرژ بێت، بەتایبەتیش کاتێك کە پیر دەبنو دڵیان ناسك دەبێتەوەو پێویستیەیەکی زۆرتریان بە یارمەتیو دڵدانەوەی ئێمەیە.

پێغەمبەریش (د.خ) لە چەندین فەرموودەی خۆیدا هەڕەشە لەو کەسانە دەکات دڵی دایكو باوکیان ئازار دەدەن، بەجۆرێك کە شکاندنی دڵی دایكو باوکی بەیەکێك لە گوناهە گەورەکان داناوە، سەبارەت بە پلەو

پایـــەی دایـــك، ڕۆژێـــك پیاوێـــك لـــە پێغەمبـــەری پرســـی: ئەی پێغەمبـــەری خـــودا ئایـــا کێ شایســـتەترینە بـــۆ ئـــەوەی چاکـــەی لەگەڵـــدا بکـــەم؟ فەرمـــووی: دایکـــت، وتی ئەی دوای ئـــەو؟ فەرمـــوی: دایکت، جارێکـــی دیکەش هـــەر فەرمووی: دایکـــتو لـــە جـــاری چوارەمیشـــدا فەرمـــوی: باوکت.
هەروەها لـــە فەرموودەیەکی دیکەدا دەفەرموێت:((رضـــا اللـــه في رضا الوالدين)).
واتە: ڕازی بوونی خودا لە ڕەزامەندی دایكو باوکدایە.

٤- قسە لەگەڵ کردنیان بە نەرمونیانی:

ئیسـلام، قەدەغـەی کـردووە منـداڵ لـە دایـكو باوکـی خـۆی توڕەبێـتو دەنگیـان بەسـەردا بـەرز بکاتـەوەو بێـزاری خـۆی لێیـان دەربڕێـت، داوا دەکات لەگەڵیانـدا زمـان شـیرینو نـەرمو نیـان بیـن، خـودای گـەورە لـە قورئانـدا دەفەرموێـت:((وَقُل لَّهُـمَا قَـوْلاً كَرِيمًـا))(الاسراء٢٣).
واتـە: بەجۆرێـك قسـەیان لەگەڵـدا بکـەن دڵدانـەوەی تیدابێـتو هەسـت بـە قـەدرو ڕێـزی خۆیـان بکـەنو غـەمو ئـازاری دڵیـان نەمێنێـت.

٥- ڕێنوێنی کردنیان بۆ ڕاستیو چاکە:

ئەگـــەر مرۆڤ هەســـتی کرد یەکێك لـــە دایبابی یاخود هەردووکیـــان، لە هەڵـــە و تاواندا دەژین، ئـــەوا دەبێت بەشـــێوازێکی جوان هەوڵیـــان لەگەڵدا بدات، بۆ ئـــەوەی واز لەو ڕەفتـــارو کردارانە بێنن کـــە خودای گەورە پێی ناخۆشـــەو بۆ ئەم دونیاشـــیان زیانیـــان لێ دەدات.
ئەوەتـا (ئیبراهیـم پێغەمبـەر) درودی خـودای لەسـەر بێـت ڕوو دەکاتـە باوکـیو دەفەرموێـت:
((يَـا أَبَـتِ لَا تَعْبُـدِ الشَّـيْطَانَ إِنَّ الشَّـيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَـنِ عَصِيًّـا)) (مریـم -٤٤).

واتـە: کاتێـك ئیبراهیـم بـە باوکـی فەرمـوو: بابـە گیـان داوات لـێ دەکـەم، شـەیتان مەپەرسـتە و گوێڕایەڵـی مەکـە، چونکـە شـەیتان لەفەرمانـی خـودای بەخشـندە یاخـی بـووە.

ئەمـەش ئـەوە دەگەیەنێـت، کـە لەئیسـلامدا هەمـوو مرۆڤێـك خاوەنـی کەسـایەتی خۆیەتـیو لێپرسراوێتـی لەسەرشـانە، ئێمـە گەرچـی لـە شـتە باشـەکاندا بەگوێـی دایبابمـان دەکەیـن، بـەڵام ئەمـە مانـای ئـەوە نیـە گفتوگۆیـان لەگـەڵ نەکەیـنو بەشـێوازێك کـە ڕێـزی تێـدا پارێـزراو بێـت هەوڵـی ئـەوە نەدەیـن بیـروڕا چەوتەکانیـان بگۆڕیـنو لـە هەندێـك خراپـە بیانگێڕێنـەوە.

بەتایبەتیـش مـرۆڤ لـەدوای (باڵـغ بوونـی) یـەوە- پێگەیشـتنی لـە ڕووی جەسـتەییەوە- لەئیسـلامدا دەبێتـە خاوەنـی ئەهلییەتـی یاسـایی تـەواو لەسـەرجەم کردەوەکانـی لێپـرسراوەو خاوەنـی کەسـایەتی سـەربەخۆی خۆیەتـی، بەگوێکردنـی دایبـاب لـە شـتە باشـەکانداو چاکـە کـردن لەگەڵیانـدا، مانـای توانـەوەی کەسـایەتی منـداڵو هەرزەکارنییـە، بەڵکـو بەشـێکە لـە ئەرکـە ئیسـلامیو کۆمەڵایەتـیو ئەخلاقییەکانـی سەرشـانمان بەرامبـەر ئـەوان و وەفاداربوونـە بەرامبـەر سـۆزو خۆشەویسـتیو ماندوبونیـان، لەبەخێوکـردنو پێگەیاندنمـان، ملکەچبوونـی فەرمانـی پەروەردگاریشـە، قورئـان فێرمـان دەکات لـە شـوێنی خۆیـداو بەرامبـەر داوای نـاڕەوای دایبـاب منـداڵ بڵێـت - نـا - بـەڵام لەگـەڵ ئـەوەدا هـەر چـاك بێـت لەگەڵیانـدا.

٦- بەخێوکردنیان:

لە شـەریعەتی ئیسـلامدا بەخێوکردنـی منداڵ، تـا دەگاتە قۆناغـی باڵغ بوون لەسـەر دایبابە، بـەڵام دواتر ئەگـەر دایكوباوك توانای بەخێوکردنی خۆیان نەبوو، لەبەر نەخۆشـیو بێ ئیشـی، یاخود پیریـی، یان هـەر هۆیەکی دیکە، ئـەوا بەخێوکردنیـانو نەفەقەیان دەکەوێتە ئەسـتۆی کوڕەکانیان.

مـرۆڤ دەبێـت لـەم کاتانـەدا ئـەو ڕۆژانەی لـە بیرنەچێت کە ئـەوان بۆ چەندین سـاڵ بەخێویـان کردووەو لە پێناو ئـەودا ماندوبوون، هەر بۆیە پێویسـتە بەدەسـتو دڵێکی فراوانەوە بـە خێویان بـکاتو نازیـان هەڵبگرێت، نەهێڵێت هەسـت بەکەمیو بێ بەشـی بکـەن، دیارە پێویسـتە بوترێت ئەگـەر مرۆڤ ماڵی جیابـوو ئەوا سـەردانی بەردەوامی بـۆلای دایكو باوکی دەبێتە ئەرکێکـی دیکەی منـداڵ بەرامبەریان.

گفتوگۆ:

لە ڕوانگەی ئەوەی کەلە پێشوو باسکرا گرنگترین گیروگرفتەکانی لاوان لەناو خێزانەکاندا چین؟

پرس:

١- جوان ڕەفتار کـــردن لەگەڵ دایباب واتای چییەو چ لێپرسراوێتییەك دەخاتە ئەســـتۆی مرۆڤەوە؟

٢- چارەنووسی ئەو کەسانە چییە کە ڕەفتاریان لەگەڵ دایبابیان خراپە؟

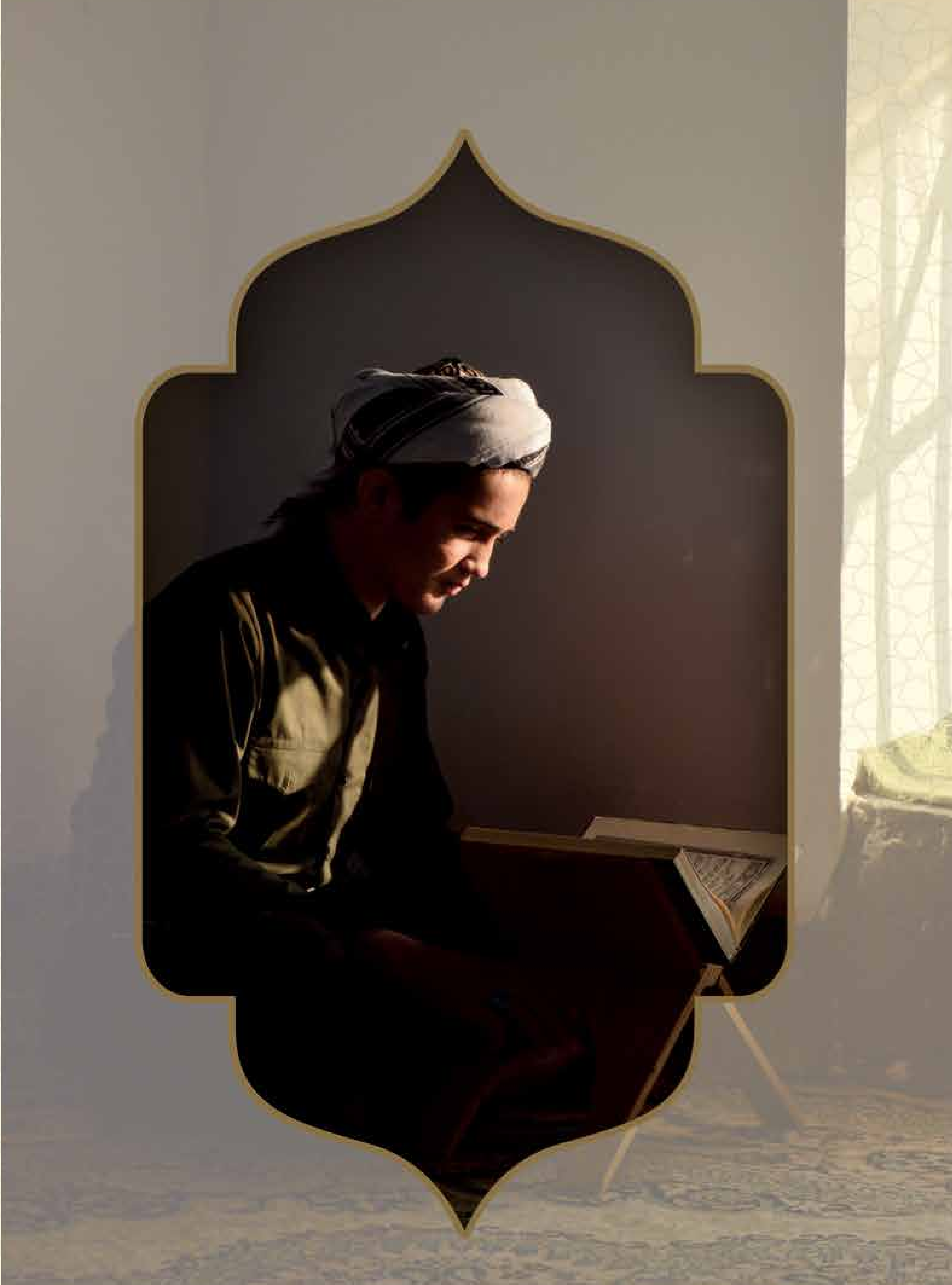

بەشی پێنجەم
ئیسلام و
پەروەردەی هەرزەکار

وانەی بیست و شەشەم

گرنگترین ئەو هۆکارانەی کە دەبنە مایەی پاراستنی داوێن پاکی هەرزەکار

١- بونی پەیوەندییەکی خۆشەویستی بەهێز لەگەڵ خودای گەورە.

٢- ئاگاداربێت بەگەورەبوونی هەست کردن بە بەرپرسیارێتی.

٣- هەڵبژاردنی هاوڕێی باش.

٤- هۆشیاربێت کەجەستەی بۆ شتی خراپ بەکارنەهێنێت و سەیری ئەوشتانە نەکات کە حەرامن، یان ئەندامەکانی لە شتی نادروست بپارێزێت و ئاگاداری نەخۆشییە سێکسییەکان بێت، کە ئەمڕۆ لەنەخۆشییە بڵاوە ترسناکەکانن.

زۆر بەهۆشیاریەوە مامەڵە لەگەڵ هۆیەکانی ڕاگەیاندن، لە کەناڵە ئاسمانییەکان وئینتەرنێت‌و فیلمە جۆر بەجۆرەکاندا بکات، چونکە بەشێك لەم بابەتانە زیان بەخشن، بۆیە دەبێت خۆیان لێ بەدوربگرێت بۆ ئەوەی تووشی زیانی دونیاو دوارۆژ نەبێت.

٥- خواردنی حەڵاڵ:

واتە بوونی بەرنامەی دروست بۆخۆراك‌و گرنگی دان بەجۆری ئەو خۆراکانەی کەدەیخوات لەهەمان کاتدا خۆی بپارێزێت لە خواردن و خواردنەوەی حەرام.

٦ - پاراستنی زمان:

پێغەمبەری خودا(د.خ) لەفەرمودەیەکدا دەفەرموێت:((مَـنْ كانَ يُؤمِـنُ باللـهِ وَاليَـومِ الآخِـرِ فَلْيَقُـلْ خَـيْراً أوْ لِيَصمُـت)).

واتە: هەرکەسێك باوەڕی بەخوداو ڕۆژی دوایی هەیە با شتی چاك بڵێت، یان بێ دەنگ بێت.

٧ - خۆپاراستن لە خۆچواندن بەڕەگەزی بەرامبەر:

لەئیسلامدا پێویستە کورو کچ هەریەکەیان سیفەتە تایبەتییەکانی خۆیان بپارێزن، هەرەیەکەیان لەسنوری خۆیدا شانازی بەڕەگەزی خۆیەوە بکات، هیچیان هەستی خۆبەکەم زانینیان نەبێت بەرامبەر بە یەکدی.

٨-پڕکردنەوەی کاتەکانی بێکاری بە کاری داهێنەرانە:

ئـ . دۆزینەوەی تواناولێهاتوویەکانی خۆت لەبوارێکی دیاریکراوداو پەرەپێدانیان.

ب. ئامادەکردنی هۆکاری هێنانەدی لێهاتوویی و بەهرەکانت.

پـ . دۆزینەوە و فێربوونی ئەو ڕێگایانەی کە بەهرەولێهاتوییەکانی گەشەپێدەدەن.

ت. دروستکردنی کێبڕکێ.

گرنگترین جۆری ئەو ئارەزووانەی کەپێویستە هەرزەکار لەکاتی بێکاریدا ئەنجامی بدات:

ئـ. فێربوونی خوێندنەوەو نوسینو خەتخۆشی.

ب. فێربونی قورئانو خوێندنەوەی و لەبەرکردنی.

پـ. فێربوونی عیبادەت وسوننەتەکان.

ت. خوێندنەوەی ژیاننامەی پێغەمبەران

ج. فێربوونی زمان.

چ. فێربونی کۆمپیوتەرو ئینتەرنێت.

ح. وەرزش.

خ.سەردانی کۆمەڵایەتی.

٩ - هاندانی ڕەوشتی باش:

پێویستە هەرزەکاری موسڵمان، بەتەنگ فێربونی ڕەوشتە باشەکانەوە بێت و وەك دڵپاکیو سنگ فراوانی و لێبوردەیی و بەخشندەیی و چاکەخوازی.

وانەی بیست و حەوتەم: سێیەم ـ بە دەست هێنانی هۆشیاری و ڕۆشنبیری

یەکەمین وشـەی قورئانـی پیـرۆز بـە (إقـرأ) واتـە بخوێنـە دەسـت پـێ دەکات:((اقْـرَأْ بِاسْـمِ رَبِّـكَ الَّـذِي خَلَقَ))(العلـق ١) ، واتـە: (بخوێنـە بەنـاوی ئـەو خودایـەی کـە دروسـتی کـردوی).

هەروەهـا لەئایەتێکـی دیکـەدا بـە پیتێکـی نوسـین و پێنـووس سـوێند دەخـوات:((ن وَالْقَلَـمِ وَمَـا يَسْـطُرُونَ)) (القلـم ١).

ئەمـەش مانـای گرنگـی زانسـتو فێربوونـە لـە ڕوانگـەی ئیسـلامەوەو هاندانـی موسـوڵمانانە بـۆ ئـەوەی لەڕێگـەی زانسـتەوە خـودا بناسـن.

ئاینی ئیسلام، فێربوون دەكاتە ئەرك لەسەر هەموو موسڵمانان، ئەگەر یەكێك هەوڵی بۆ نەدات لە ڕوانگەی شەرعەوە تاوانبار دەبێت، پێغەمبەریش(د.خ) بۆ ئەم مەبەستە دەفەرمویت:((طلبُ العلمِ فريضةٌ على كلِّ مسلمٍ ومُسلمةٍ)). واتە: فێربوونی زانست ئەركە لەسەر هەموو موسڵمانێكی پیاو و ژن.

لەبەرئەوە، گەنجی موسڵمانی هەرزەكار پێویستە وەك فەرمانێكی ئاینەكەی كەسێكی زیرەكو هۆشیار و لێهاتوو بێتو فێربوونی زانست بە پێویست بزانێت.

بۆ ئەوەش كە ببیتە هەرزەكارێكی موسڵمانی ڕۆشنبیر پێویستە چەند مەرجێكت تێدا بێت:

أ - خۆت بناسە:

خودای گەورە لەئایەتێكدا دەفەرموێت:((وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ))(الذاريات٢١) واتە:(لەخۆتاندا هەیە بۆ نابینن).

مرۆڤ ئەوەی نایزانێت بە دوژمنی خۆی دەزانێت، بۆ ئەوەی خۆتت خۆش بوێت پێویستە خۆت بناسیتو زانیاریت هەبێت دەربارەی خۆت، هەتا بتوانیت بیپارێزیت، لەبەر ئەوە پێویستە ئەم زانیاریانەت هەبێت:

١ - سیفاتی هەر قۆناغێكی ژیانی مرۆڤ لەمنداڵیو هەرزەكاریو گەنجیو پیری.

٢ - زانیاریت هەبێت لەسەر پێكهاتنی جەستەی مرۆڤو كۆئەندامەكانیو چی پێویستە بۆ پاراستنیان لەنەخۆشیو ڕاگرتنی جەستە بە تەندروستیەكی باش.

ب - ئاینەكەت بناسە:

پێویستە شارەزاییت لەئاینەكەتدا هەبێت، خودای گەورەش بۆمان ڕوون دەكاتەوە كە باوەڕو ئاین پێویستە لەسەر زانست بنیات بنرێن، وەك دەفەرموێت:((فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ...)) (محمد١٩)، واتە: (بزانە كە هیچ خودایەك نییە بێجگە لە (الله) وە داوای لێخۆش بوون بكە بۆ تاوانەكانت)، هەندێك لەزانایانی ئیسلامیش دەڵێن (پێویستە زانست لەپێش كردارو گوفتاردا بێت).

ڕۆژێكیان لەلای پێغەمبەر (د.خ) باسی دوو پیاویان كرد یەكێكیان خواپەرست بوو ئەوی دیكەیان زانا بوو، پێغەمبەر(د خ) فەرمووی:((فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم)) واتە: ڕێزی زانا بە سەر خواپەرستەوە، وەك ڕێزی من وایە بە سەر هەر كەسێكتانەوە، هەر لەبەر ئەوەیە كە لە لای خودا فێربوونی زانست لەكردنی كاری سوننەت گەورەترە. زانایەكی باوەڕدار كە بۆ زانست هەوڵدەدات، هەمیشە لەعیبادەتدایە، چونكە هەوڵدان و زانستەكەی كە بۆ خزمەتی مرۆڤایەتییە، بەعیبادەت و چاكە بۆی ئەژماردەكرێت.

خـودای گـەورە زۆر وەسـفی کەسـانی زانـاو خـاوەن زانیـاری دەکاتو ئەوانـەش بـە مرۆڤـی لەخواتـرس نـاو دەبـات، چونکـە موعجیـزەی ئیسـلام زانسـتەو لە ڕێگـەی زانسـتەوە مـرۆڤ دەتوانێت زەوی ئـاوەدان بکاتـەوەو شارسـتانیەت بنیـات بنێـت، هـەر لـەم ڕێگەیەشـەوە هەسـت بـە گەورەیـی خـودا دەکات، لەڕێگەی دروسـت کراوەکانیشـییەوە شوێندەسـتی پڕ لەزانسـتو دانایی خـودا دەبینێت، لەبەرئـەوە لەئیسـلامدا خوێنـدنو فێربوونـی زانسـت بـە عیبـادەت لەقەڵـەم دەدرێـتو خاوەنەکـەی پاداشـتێکی زۆری خودایـی وەردەگرێـتو لەئاگـری دۆزەخ دەپارێزێـتو دەچێتـە بەهەشـت.

پ - نیشتمانەکەت بناسە:

مەبەست لێرە ناسینی سێ جۆر نیشتمانە:

نیشـــتمانی یەکەم، کە کوردســـتانەو ئێســـتا لەنێوان چوار دەوڵەتدا دابەش کراوە، گەلی کوردستان گەلێکە زۆرینەی موســـڵمانەو هەر چوار بەشـــەکەی لەجوگرافیای وڵاتانی ئیسلامدایە.

نیشـــتمانی دووەمیـــش، ئـــەو وڵاتانەیە کە گەلانی موســـڵمانی تێـــدا دەژین، چونکـــە لەگەڵ ئەم گەلانەدا شارســـتانیەتو مێـــژو و ئاینێکی هاوبەشـــمان هەیە، لەم ڕوانگەیـــەوە دەبێت هەموومان وەك بـــرا یەکدیمان خۆش بوێتو مافەکانی یەکدی بپارێزین، ســـتەم لەیەك نەکەینو هاوســـۆزی کێشـــە ڕەواکانی یەکدی بین.

پێغەمبـەر (د.خ) دەفەرموێت:((مَـنْ لَـمْ یَهْتَـم بأَمـر المسـلِمِینَ فلیسَ مِنْهُـم)) واتە:هـەر کەسـێك بـە تەنـگ کێشـەی موسـوڵمانانەوە نەیـەت، لەئێمـە نییـە. ئەمـەش ئـەوە دەخوازێـت کـە موسـوڵمانان دەبێـت هاوسـۆزی کێشـەی یەکـدی بـن.

نیشتمانی سێیەم، نیشتمانێکی جیهانییە، چونکە ئێمە لەسەر ئاستی هەموو جیهاندا خودای گەورە بە مرۆڤ دروســـتی کردوین، لەبەرئەوە دەبێت پەیوەندییەکی دۆستانەمان هەبێت، لەپێناو دروستکردنی کۆمەڵێکی مرۆیی کاربکەین، کەبنەماکەی ئاشـــتیو پێکەوەژیان وخۆشەویســـتی بێت لەسەر زەوی.

ت - ناسینی ژینگەو دەوربەرەکەت:

پێویسـتە ئـاگاداری گۆڕانکارییـە سیاسـیو ئابـوریو کۆمەڵایەتـیو ڕۆشـنبیرییەکانی هەرێمـی کوردسـتانو عیـراق بیـت، دەبێـت وەك هاوڵاتییەکـی دڵسـۆز لەخەمـی بەرەوپێـش بردنـی کوردسـتاندا بیـتو هـاوکاری دامو دەزگاکان بکەیـت، لەپێنـاو گەشـەپێدانو ئاوەدانـیو پاراسـتنی لـە هەمـوو خراپـەو ناتەواوییـەك.

چوارەم - توانای کارکردن و پاشەکەوت کردن:

پێویستە هەر لە سەرەتای تەمەنەوە مرۆڤ لەسەر ئەوە ڕابێت، کە دەست بە پارەو سامانەوە بگرێتو زیادەڕەوی نەکات لەخەرج کردندا، چونکە خودای گەورە دەفەرموێت: ((وكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ)) (الاعراف ٣١).

واتە: بخۆنو بخۆنەوە بەڵام زیادەڕەوی مەکەن، چونکە خودای گەورە ئەوانەی خۆش ناوێت کە زیادەڕەوی دەکەن، لەهەمان کاتدا دەبێت مرۆڤێك بێت کە حەز لەکارو چالاکی بکەیت، بتوانیت لەژیاندا بەرنامەت هەبێت، تاکو پشت بە خۆت ببەستیتو ئازادیو کەرامەتو ڕێزی خۆت بپارێزیت و خۆشبەتی و ئاسودەیی بەدەست بهێنیت.

پرس:

ئیسلام چ گرنگییەك بە زانستو زانیاری دەدات ؟

گفتوگۆ:

چۆن ئاستی ڕۆشنبیری ئیسلامی و گشتیی خۆمان بەرزبکەینەوە؟ ئەمە چ ڕۆڵێکی بۆ ئایندەی ژیانمان دەبێت، لەناو کۆمەڵدا وەك تاکێکی بەسود

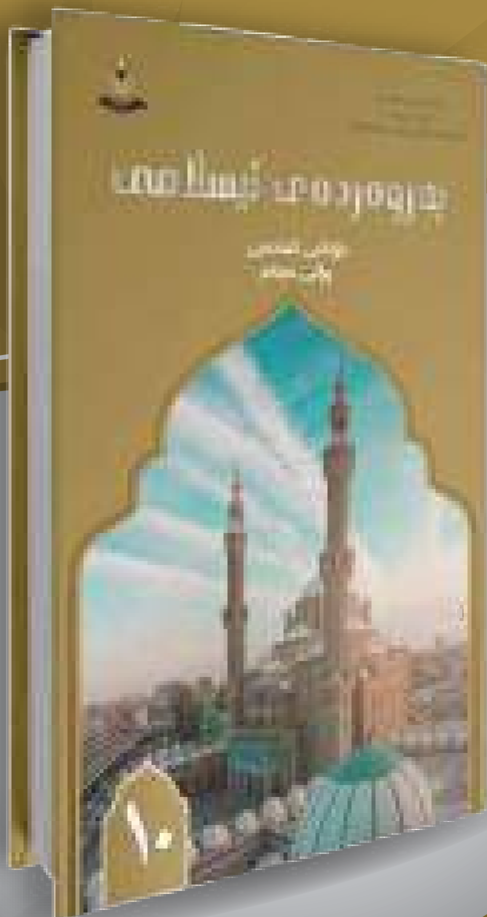

گشت مافەکانی ئەم کتێبە بۆ وەزارەتی پەروەردە پارێزراوە

ژمارەی سپاردن (٣٧٨) ساڵی ٢٠١٥
تیراژ (   ) دانە
نرخ (   ) دینار

چاپی شەشەم

٢٠٢٢ ز - ٢٧٢٢ کوردی - ١٤٤٣ ک